

NyS 58

NyS 58

NYDANSKE SPROGSTUDIER

NyS 58

NYDANSKE SPROGSTUDIER

© NyS og artiklernes forfattere, 2020

Redaktion:

Margrethe Heidemann Andersen, Elisabeth Muth Andersen, Tanya Karoli Christensen,
Ken Ramshøj Christensen, Jan Heegård, Line Sandst, Jacob Thøgersen

Oplysninger om abonnement og indsendelse af bidrag findes bagest i nummeret.

Udgives i samarbejde med

Dansk Sprognævn

Adelgade 119 B

5400 Bogense

Tryk: Frederiksberg Bogtrykkeri

ISBN 978-87-89410-83-8 (tryk)

ISSN 0106-8040 (tryk)

ISSN 2246-4522 (online)

Printed in Denmark, 2020

Indhold

Forord	7
MARGRETHE HEIDEMANN ANDERSEN Engelske lån i dansk: Nice to have eller need to have?	9
ANNA SOFIE HARTLING Dansk under påvirkning af spansk: Sporene af det spanske <i>se</i> i argentinadansk	38
JAN HEEGÅRD PETERSEN, KAROLINE KÜHL OG GERT FOGET HANSEN Kodeskift i de udvandrerdanske varieteter i Nordamerika og Argentina: Inventar, frekvens, funktion	79
MARTHA SIF KARREBÆK ”Hvad betyder wallah?”: Sociolingvistisk forandring, sprog-i-brug og arabisk i dansk	113
STEFFEN HÖDER Anmeldelse: Dansk Sproghistorie. Bind 3: Bøjning og bygning. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Hovedredaktør: Ebba Hjorth.	143
Engelske abstracts	155
Indkaldelse til NyS 50	160

Forord

Temaet for NyS 58 er *Dansk under påvirkning*. Denne titel dækker over et redaktionelt ønske om at forsøge at afdække forskellige former for kontaktpåvirkning som dansk har været eller er udsat for fra andre sprog, og at illustrere de forskellige teoretiske og metodiske tilgange man kan anvende i kontaktlingvistiske undersøgelser. Dette sker gennem fire artikler der belyser hvordan dansk tale- og skriftsprog er blevet påvirket – og stadig påvirkes – leksikalsk, morfologisk, ortografisk og fonologisk i kontakten med andre sprog. To af artiklerne tager udgangspunkt i dansk som det tales uden for Danmarks grænser, mens to andre artikler behandler den fremmedsproglige påvirkning af dansk inden for landets grænser.

De tre første artikler omhandler alle forskellige former for leksikalsk og grammatisk påvirkning af dansk. Margrethe Heidemann Andersen undersøger i artiklen *Engelske lån i dansk: Nice to have eller need to have?* mængden af engelske lån i danske ugeblade og i realityserien *Ex on the Beach*. Undersøgelsen viser at antallet af engelske lån er relativt beskedent, og der argumenteres for at forskellige faktorer kan få engelskpåvirkningen til at virke større end den reelt er, fx de engelske låns manglende tilpasning til dansk ortografi og fonologi. Derudover peges der på at de forholdsvis mange engelske lån i bestemte genrer, fx reklamer og annoncer, har betydning for den almindelige sprogbrugers opfattelse af hvor kraftig engelskpåvirkningen er.

Anna Sofie Hartling undersøger i artiklen *Dansk under påvirkning af spansk: Sporene af det spanske se i argentinadansk* brugen af det refleksive pronomen *sig* i argentinadansk, dvs. dansk som det er talt af efterkommere af udvandrere til Argentina. Forfatteren viser hvordan en række *sig*-konstruktioner der ikke findes i 'danmarksdansk', har grammatiske ligheder med tilsvarende konstruktionstyper i argentinaspansk. Studiet baserer sig dels på en korpusanalyse, dels på en eliciteringstest. Datamaterialet udviser stor inter- og intrataler variation, og på den bag-

grund diskuterer Hartling om argentinadansk kan betragtes som en homogen varietet af dansk, eller om variationen er tilfældig.

I Jan Heegård Petersen, Karoline Kühl og Gert Foget Hansens artikel *Kodeskift i de udvandrerlandske varieteter i Nordamerika og Argentina: Inventar, frekvens, funktion* analyseres den leksikalske påvirkning af dansk sådan som det taltes og tales af danske indvandrere og deres efterkommere i Argentina, USA og Canada. Data stammer fra det 1.3 mio. ord store Corpus of American Danish (CoAmDa), og undersøgelsen viser klart signifikante forskelle mellem de tre datasæt: De amerikanske data indeholder en signifikant højere frekvens af ikke-danske ord og viser kodeskift fra alle ordklasser, mens de argentinske data indeholder færrest ikke-danske ord, og primært i form af substantiver og diskursord fra spansk. De canadiske data falder indimellem. Forfatterne argumenterer for at den forskelligartede påvirkning af dansk som udvandrersprog skyldes de forskellige sociale forhold som dansk har eksisteret under i de undersøgte sprogsamfund.

I artiklen "*Hvad betyder wallah?*": *Sociolingvistisk forandring, sprog-i-brug og arabisk i dansk* anlægger Martha Sif Karrebæk en sproglig-antropologisk tilgang. Gennem optagelser og feltobservationer undersøger hun hvordan en gruppe børn fra forskellige sociale, etniske og sproglige baggrunde fra 0. til 4. klasse bruger og knytter betydninger til ord de associerer med en form for 'ikke-dansk', nemlig 'arabisk'. Artiklen fokuserer på brugen og opfattelsen af det oprindelige arabiske ord *wallahs* betydning, og den viser bl.a. at *wallah* har en brug og betydning der ikke findes i arabisk, men kun på dansk grund. Artiklen argumenterer for at betydningen af *wallah* er knyttet til særlige sociale og identitetsmæssige forhold som påvirkes af sprogideologier. Artiklen viser således hvordan en sprogforandring, dvs. brugen af nye låneord, kan komme til udtryk i hverdagslivet.

Efter de fire bud på hvordan påvirkningen af dansk kan tage sig ud, fortsætter NyS sin anmeldelsesserie af storværket *Dansk sproghistorie*. Denne gang er det Steffen Höder der anmelder den grammatisk centrale fremstilling af det danske sprogs historie som det fremtræder i bind 3: *Bøjning og bygning*.

Redaktionen ønsker læseren god læselyst.

Engelske lån i dansk: Nice to have eller need to have?

MARGRETHE HEIDEMANN ANDERSEN

ABSTRACT

Den engelske påvirkning af dansk er et emne der ofte debatteres i Danmark, men holdningerne til om den er en trussel eller ej, er delte. Mens mange medier og sprogbrugere opfatter engelskpåvirkningen som kraftig og potentielt truende, betragter mange sprogfolk påvirkningen som mindre kraftig og ikke-truende. Tidligere undersøgelser af almensproget, defineret som det sprog man finder i landsdækkende aviser, har tidligere vist at mængden af engelske lån i løbende tekst er relativt beskeden, men andre tekstarter (fx ugeblade) kan være mere påvirkede end avissproget, ligesom især unges uformelle talesprog ofte nævnes som et område hvor man finder relativt mange engelske lån. I artiklen her undersøges det derfor hvor mange engelske lån der findes i en række ugeblade og i det sprog som unge anvender i realityprogrammet *Ex on the Beach*. Resultatet af undersøgelsen er at mængden af engelske lån også her er meget begrænset, men at forskellige faktorer kan få engelskpåvirkningen til at virke større end den reelt er. Ikke mindst det at engelske lån som regel ikke tilpasses dansk ortografi og fonologi, og at der findes relativt mange engelske lån i nogle bestemte pågående genrer, fx reklamer og annoncer, har betydning for den almindelige sprogbrugers opfattelse af hvor kraftig engelskpåvirkningen er.

EMNEORD: engelskpåvirkning; importord; låneord; kontaktlingvistik

INDLEDNING

I Flensborg Avis kunne man d. 21. oktober 2019 læse at ”Engelske ord og vendinger strømmer ind i det danske sprog. Ord som *cougar*, *instagramme* og *mansplaine* er for nylig blevet tilføjet som opslagsord i dansk. Men det kan være udtryk for en faretruende tendens, som i sidste ende kan slå det danske sprog ihjel” (Bager Gandrup 2019). I Berlingske Tidende kunne man d. 20. januar 2019 læse at ny forskning dokumenterer at 10 % af vores ordforråd nu stammer fra engelsk (Sturlason

2019), mens en pressemeddelelse fra Dansk Sprognævn d. 18. november 2019 meddelte at en forskningsrapport fra nævnet kunne dokumentere at engelsk ikke udgør en trussel mod dansk skriftsprog (Dansk Sprognævn 2019). Denne pressemeddelelse førte til at en journalist fra Bornholms Tidende d. 25. januar 2020 gjorde sig til talsmand for det synspunkt at forskellen mellem det skrevne (avis)sprog og det talte sprog bliver større og større fordi engelsk ”i de sidste 20 år er kommet til at fylde mere og mere i det talte hverdagsprog” (Nørmark 2020). Meningerne om hvorvidt dansk er truet eller ej, er altså delte, og for den enkelte sprogbruger må det være vanskeligt at sondre mellem de forskellige udsagn og resultater: Er dansk egentlig truet af engelsk eller ej? Når det spørgsmål ikke kan besvares med et enkelt ja eller nej, skyldes det bl.a. de vanskeligheder der er forbundet med at måle engelskpåvirkningen:

Estimating the frequency of English elements is far from easy. Do we include all words regardless of their age and regardless whether they are completely established and do not differ from native words (e.g. Swedish *jobb*)? Do we include all types of borrowings/code-switches? Do we include words which have been borrowed from English, but derive originally from other languages (e.g. Swedish *jungel* through English *jungle* from Hindi *jangal*)? What do we do with international words like Swedish *frustration* and *signifikant* from English *frustration* and *significant*? And, not least, what types of texts are we talking about? We may get different results depending upon how we answer these questions. (Johansson 2002: 94)

At forskningsrapporten fra Dansk Sprognævn (Heidemann Andersen 2019a) fastslår at mængden af engelske lån er beskeden i avissprog, er således ikke automatisk det samme som at mængden af engelske lån dermed er tilsvarende beskeden i andre tekstarter eller i talesproget. Forskningsrapporten kan kun sige noget om netop dén teksttype der undersøges, ikke noget om andre teksttyper eller om talesproget, hvilket ikke altid er lige klart for sprogbrugerne. Dertil kommer at de grundlæggende spørgsmål som Johansson opstiller, fx hvad der regnes

for et engelsk lån, ofte bliver besvaret på forskellig vis af sprogforskerne (jf. Graedler 2007: 157 f.), og det gør det vanskeligt at sammenligne de enkelte undersøgelser. Det interessante er at uanset hvilke kriterier man har opstillet for hvad det er man vil undersøge, konkluderer undersøgelserne stort set alle at mængden af engelske lån, beregnet som frekvenser i løbende tekst, uanset hvilken teksttype der er tale om, er relativt beskeden. Det er et resultat der ikke umiddelbart harmonerer med den bekymring mange danske sprogbrugere og medier giver udtryk for, en bekymring som man også kan finde i de andre nordiske sprogsamfund. Dermed er der altså et modsætningsforhold mellem det resultat sprogforskernes frekvensbaserede undersøgelser giver, og den almindelige sprogbrugers opfattelse af nationalsprogenes tilstand. Dette modsætningsforhold forklarer den svenske sprogforsker Mall Stålhammar således:

English words account for only a small percentage in running text, generally between one half and two per cent (Ljung 1985:157-162), a natural consequence of the structure of the language, where functional words like pronouns, auxiliaries, etc. necessarily dominate. Still, many people complain that English dominates – which may be true on another level than that of mathematics: loanwords are often nouns that tend to be central to the understanding of a text. Thus they carry more weight than their statistical due.

English loanwords also tend to be used in contexts designed to attract attention, like advertising, or by language users who are associated with power and/or money, like economists, technical specialists, and scientists.

Complaints about the omnipresence of English may thus be the case of confusing the messenger and the message: dislike of a commercialised, globalised world dominated by English-speaking cultures is expressed as criticism of the language used in this world. (2004: 97)

Stålhammar peger altså på at selvom de engelske lån er i mindretal i forhold til det resterende ordforråd, repræsenterer de ofte en kommerciel, globaliseret kultur, og at det man reagerer på når man bekymres over

de engelske lån, dermed måske ikke er ordene som sådan, men derimod den især amerikanske dominans som lånene repræsenterer. I Danmark har bl.a. professor Michael Herslund været fortaler for en lignende holdning, altså at det ikke er de enkelte låneord vi skal være bekymrede for, men derimod det de repræsenterer, det vil sige ”det latterlige og hovedløse snobberi” over for amerikansk kultur (Herslund 1999: 19).

Det hidtil største forskningsprojekt der har undersøgt engelskpåvirkningen af de nordiske sprog, er projektet *Moderne Importord i Norden* (herefter omtalt *MiN-projektet*), hvor forskere fra hele Norden målte tilvæksten af såkaldt moderne importord, dvs. alle indlånte ord der ifølge ordbøgerne er blevet registreret i de undersøgte sprog efter 1945, i avistekster¹ fra hhv. 1975 og 2000. På baggrund af MiN-projektet undersøgte forskere fra Dansk Sprognævn efterfølgende den fremmedsproglige påvirkning af dansk skriftsprog i de samme avistyper fra 2016 i projektet *Moderne Importord i Danske* (herefter kaldet *MiD-projektet*).

De to projekter har tilvejebragt ny viden om engelskpåvirkningen af såvel dansk som nordisk skriftsprog ud fra sammenlignelige metoder, men altså kun med udgangspunkt i avistekster. Formålet med artiklen her er at supplere MiN- og MiD-projektet med yderligere undersøgelser af engelskpåvirkningen af andre områder af dansk skriftsprog og i en del af talesproget for dermed at give et mere velfunderet udgangspunkt for en beskrivelse af engelskpåvirkningen end den der er baseret på avissprog alene. Disse supplerende undersøgelser er udført ud fra de samme kriterier som i MiN- og MiD-projektet hvorved resultaterne altså kan sammenlignes direkte.

HVORDAN MÅLES ENGELSKPÅVIRKNINGEN?

Engelskpåvirkningen af de nordiske sprog er som oftest blevet målt i form af frekvensoptællinger af forskellige typer engelske lån, først og fremmest i avistekster (Graedler 2007: 158 f.). Valget af avistekster begrundes med at man her finder den bedste repræsentant for ”almensproget” (Chrystal 1988: 33 f.), ikke mindst i forhold til den redaktionelle tekst der repræsenterer ”normalprosaen i skriftspråka” (Selback og Sandøy 2007: 11). Avissprog udgør dog kun en del af det

---

1 De undersøgte aviser var Politiken, Århus Stiftstidende og en tabloidavis (Ekstra Bladet i MiN-projektet, BT i MiD-projektet, jf. Heidemann Andersen 2019a: 33 f.).

skriftsprog som møder os i dagligdagen, og da vi ved at det redaktionelle avissprog i nordiske aviser indeholder relativt få engelske lån i sammenligning med andre tekstarter og genrer (jf. Graedler 2007: 164 ff.), og at tekstarten i øvrigt er den variabel der har størst betydning for antallet af engelske lån (jf. Johansson 2002: 95), kan man argumentere for at avisundersøgelserne ikke bør stå alene. Dette synspunkt underbygges af at man også kan diskutere om avistekster er den bedste repræsentant for det skriftlige almensprog (jf. Diderichsen 2019), og om man i stedet - eller som supplement - burde inddrage andre tekstarter, fx ugebladstekster, der af Hanne Ruus defineres som den tekstart der har det mindst påfaldende ordforråd (Ruus 1995: 39).

En anden måde at måle engelskpåvirkningen på er at finde antallet af engelske lån i det centrale skriftsproglige ordforråd. Det centrale ordforråd bestemmes vha. hyppighedsundersøgelser, der i nordisk sammenhæng som oftest enten er baseret på avistekster eller på de mest læste tekstarter (dvs. aviser, ugeblade, romaner, børnebøger og fagblade), i en afgrænset periode (Mægaard og Ruus 1978: 47 ff.). Den bagvedliggende teori er at disse tekstarter er de bedste repræsentanter for den del af vores ordforråd som vi er fælles om, dvs. ord som *søn*, *datter*, *ko*, *hest*, *arme*, *krop*, *ansigt* og *hals*. Hyppighedsundersøgelserne siger dermed ikke noget om den del af ordforrådet som vi ikke er fælles om, fx ord der er relateret til vores fag, arbejde og færdigheder der hører fritiden til (Ruus 1991: 158). I betragtning af at undersøgelser har vist at relativt mange af de engelske lån man finder i avistekster, er uetablerede lejlighedsdannelse eller lavfrekvente ord (jf. Chrystal 1988, Diderichsen 2019), kan man diskutere i hvilken udstrækning hyppighedsundersøgelser alene kan bruges som indikator for den generelle engelskpåvirkning af vores sprog. I forhold til engelskpåvirkningen er hyppighedsundersøgelser dog især interessante fordi man på baggrund af dem kan afgøre hvor mange af de såkaldte kerneord der er af engelsk oprindelse. Et kerneord er af Hanne Ruus blevet defineret som et ord der forekommer meget hyppigt (dvs. mindst 20 gange) i et korpus baseret på ugebladstekster, der som nævnt er bestemt som den af de mest læste tekstarter der har det mindst påfaldende ordforråd (Ruus 1995). Et kerneord tilhører med andre ord det helt centrale ordforråd. Ét af de ofte fremførte argumenter for at

engelskpåvirkningen af dansk er relativt beskeden, er at de engelske lån ikke befinder sig i ordforrådets centrale del, altså blandt kerneordene, men derimod i yderkanten af ordforrådet (jf. Jarvad 2018: 439). Tidligere undersøgelser har fx peget på at der ikke findes engelske lån blandt de hyppigste ord i svensk, men derimod en del lån fra tysk (Gellerstam 1973), og lignende tal gør sig gældende for dansk (Jarvad 1995: 105). Nye undersøgelser viser dog at andelen af kerneord med engelsk oprindelse i dansk i dag er højere end tidligere (Schack 2019: 246), hvilket kan betragtes som et tegn på en stigende engelsk indflydelse på dansk skriftsprog.

Blandt de kerneord som Hanne Ruus har oplistet i sin undersøgelse, er der en stor del der kommer fra tysk, fx *mønster* og *stilling* (Skovgaard Boeck 2018: 315 ff.), mens en mindre del, fx *danse* og *dame*, er fra de romanske sprog (Lorentzen 2018: 426 f.). Fælles for dem er at langt størstedelen ikke virker fremmede: De er blevet tilpasset dansk ortografi og morfologi og er altså fra en synkron synsvinkel hjemlige. Lidt anderledes forholder det sig med de kerneord der er af engelsk oprindelse idet de stort set alle afviger fra dansk ortografi og (i mindre grad) morfologi (jf. kerneord som *baby*, *cool*, *design*, *interview* og *jeans*, se Schack 2019: 246) og dermed føles mere fremmede end de kerneord der er af tysk eller romansk oprindelse. Med andre ord kan mængden af lån godt være relativt kraftig, men føles beskeden fordi ordene er tilpasset dansk (som med de tyske låneord), ligesom den kan være relativt beskeden, men føles kraftig (som med de engelske låneord). Dermed kan man argumentere for at frekvens ikke alene skal bruges som målestok for graden af engelskpåvirkning, men at man også bør tage højde for i hvor høj grad låneordene tilpasses modtagerssprogets ortografi, morfologi og – hvis det drejer sig om talesprog – fonologi. I en svensk undersøgelse af mængden af engelske lån i avistekster viser Chrystal således at den samlede mængde af engelske lån i avistekster er beskeden (1988: 190), men at 41 % af de forskellige lån som anvendes i aviserne, ikke viser nogen som helst form for tilpasning til svensk ortografi og morfologi (1988: 192). Derved kommer de altså til at virke afstikkende i forhold til den omgivende tekst, og da mange af lånene desuden tiltrækker sig opmærksomhed på andre måder, fx ved at have en fremtrædende eller informationsbærende placering i

teksten eller ved at være markeret grafisk med kursiv, citationstegn og lignende, er det ifølge Chrystal ”tänkbart att de engelska lånen i en text väger mycket tyngre än andra ord. Om så är fallet kan man inte grunda slutsatser om inflytandets storlek enbart på uppgifter om den faktiska frekvensen utan hänsyn måste även tas till språkpsykologiska aspekter på inflytandet” (1988: 192 f.).

Derudover findes der også relativt mange engelske lån i nogle bestemte særligt pågående genrer, fx reklamer, produktnavne, butiksskilte og lignende (Heidemann Andersen 2019b), dvs. genrer der er udformet på en sådan måde at de skal fange læserens opmærksomhed. Det gør man bl.a. ved at bruge engelske ord der kræver mere opmærksomhed af læseren fordi de er skrevet på et andet sprog end det hjemlige, hvorved læseprocessen forlænges, og opmærksomheden mod produktet fanges (Gerritsen og van Meurs 2013: 90 f.). En tysk undersøgelse peger desuden på at det i reklametekster især er overskrifter og slogans der skrives på engelsk, mens selve brødteksten er skrevet på tysk. I og med at overskrifter indrammer reklamebudskabet, og derudover ofte fremhæves grafisk, og slogans har en identitetsbærende funktion for det brand som de skal markedsføre (Pillar 2001: 160 f.), får brugen af engelsk altså en relativt fremtrædende plads i reklameteksten og dermed i sprogbrugernes bevidsthed.

Mange af disse faktorer gør sig naturligvis først og fremmest gældende der hvor de engelske lån ikke tilpasses modtagersprogets ortografi, hvilket fx gælder dansk (Jarvad 2019). Den manglende tilpasning af de engelske lån til især dansk ortografi betyder at en dansk tekst nemt kommer til at se mere engelskpræget ud end fx en norsk tekst, hvor mange af de engelske lån vil være tilpasset norsk ortografi og morfologi. Når det i Norden er en gængs opfattelse at vi danskere bruger langt flere engelske lån end fx nordmænd og svenskere (Sandøy 2019: 359), skyldes det måske i højere grad vores manglende ortografiske tilpasning af låneordene end låneordenes antal som sådan.

Alt i alt kan man konkludere at på trods af at antallet af engelske lån i forskellige undersøgelser har vist sig at være relativt beskedent, er der andre faktorer, fx de engelske låneords manglende tilpasning til dansk ortografi, låneordens grafiske fremtoning i tekster og det at de ofte har en informationsbærende funktion, der bevirker at de kan have en

mere dominerende plads i mange sprogbrugerens bevidsthed end deres frekvens egentlig berettiger til.

LÅNEORDSTYPER

Kontaktlingvistiske undersøgelser viser at sprogkontakt som regel først ses i form af leksikalske påvirkninger, mens strukturelle ændringer følger efter (Thomason og Kaufman 1988: 74 ff.; Winford 2010: 179; Haspelmath 2008: 48). I dansk (såvel som i de andre nordiske sprog, se Selback og Sandøy 2007) kommer den sproglige påvirkning i dag først og fremmest fra engelsk, og det er især ordforrådet der påvirkes (Pedersen 2000; Jarvad 2018). I nyere tid har vi dog set eksempler på andre ændringer af ordforrådet end blot indlånet af ord, fx ved at suffikset *-ish* vinder indpas i dansk ved siden af det oprindeligt tyske *-agtig* (Heidemann Andersen 2018), en påvirkning der også er dokumenteret i norsk (Nilssen 2015), og ved at den engelske bøjningsendelse *-s* føres på såvel hjemlige ord (fx *tilbuds* og *kliks*) som lån fra andre sprog end engelsk (fx *fjfs* og *polterabend's*) (Nørby Jensen 2019: 206). Også dette fænomen findes i norsk hvor man har observeret engelsk flertals-*s* på ord som *nettbretts* og *forums* (Meland 2019). Derudover kan danske verber ændre konstruktionsmønster under indflydelse fra engelsk (Kirchmeier-Andersen 2009), men de eksempler vi ser på syntaktisk påvirkning, er ofte ”enkelstående tilfælde, ikke generelle påvirkninger” (Jarvad 2018: 448). Ifølge Thomason og Kaufman er ”isolated examples of structural borrowing [...] not diagnostic unless we know enough to gauge the overall systematic effects” (1988: 77), og artiklens fokus vil derfor være på indlånet af engelske ord i dansk.

I nordisk låneordsforskning opererer man typisk med fire hovedtyper af leksikalske lån (Edlund og Hene 1992; Jarvad 1995; Sørensen 1995; Jarvad 2018; Sunde 2019), nemlig *direkte lån*, *hybrider*, *pseudolån* og *indirekte lån*. *Direkte lån* består af ord eller udtryk som er importeret direkte fra et fremmedsprog (her engelsk), og som altså i større eller mindre grad har beholdt deres ortografiske, morfologiske og fonologiske særpræg, jf. eksempler som *phishing* (der er helt utilpasset), *bingewatche* (der er tilpasset dansk morfologi) og *nörd* (der er helt tilpasset dansk). *Hybriderne* er ord der består af såvel et dansk led som

et fremmed led, fx *bagcover*, der er dannet efter det engelske ord *back cover*, og *møbelpolish*, der er dannet af *furniture polish*. *Pseudolån* består af ord der er dannet af fremmede elementer, men på et dansk grundlag, fx *bake-off*, og *indirekte lån* er ord der er dannet af dansk materiale, men har deres baggrund i engelsk; de indirekte lån kan inddeles i *oversættelseslån* (også kaldet *kalker*) og *betydningslån* (også kaldet *semantiske lån*). *Oversættelseslån* er ord der er en mere eller mindre direkte oversættelse fra engelsk, fx *vejvrede* for *roadrage*, mens *betydningslån* er ”gamle” ord der får ny betydning under indflydelse af et tilsvarende engelsk ord. Det gælder fx verbet *adressere*, der under indflydelse fra engelsk *address* nu ikke blot betyder ’forsyne et brev med modtagerens navn og adresse’, men også ’tage fat på, bringe på bane’ (jf. Skaftø Jensen 2009). *Oversættelseslån* fører til dannelsen af nye ord (Capuz 1997: 88), mens *betydningslån* fører til homonymi. Dertil kommer eventuelle *parallelannelser* der kan defineres som ”ord og udtryk der kan være dannet med udgangspunkt i et ord eller udtryk på et andet sprog, men som lige så godt kan være dannet herhjemme” (Nørby Jensen 2019: 209), fx *energikrise* (jf. engelsk *energy crisis*).

En særlig type lån som kun nogle få nævner, er pragmatiske lån der fx dækker over det at man på tysk bruger udtryk som *Ich liebe dich/hab’ dich lieb* (fx som afsluttende replik ved telefonsamtaler) og *Haben Sie noch einen schönen Tag* (når man forlader en butik), der begge kan betragtes som et udtryk for amerikansk kulturpåvirkning (Fiedler 2012: 256). Et dansk eksempel kunne være *Jeg elsker dig* (under påvirkning af engelsk *I love you*) i stedet for standardformen *Hav det godt* (Gottlieb 2019: 253). Sådanne pragmatiske lån kan tages som udtryk for en generel amerikanisering af vores samfund hvor fx omgangsformer og udtryk som vi i Danmark traditionelt har anset for at tilhøre intimsfæren, får en mere bred anvendelse, og det er ikke utænkeligt at det som mange sprogbrugere reagerer på når de omtaler mængden af engelske lån som ”truende” eller ”bekymrende”, mere er denne amerikanisering end antallet af lån som sådan.

Ønsker man at måle engelskpåvirkningen af et sprog, skal man som tidligere nævnt bl.a. afgøre hvilke typer af lån man ønsker at undersøge. Man skal fx afgøre om pseudolån, der jo er dannet på hjemlig grund, skal betragtes som engelske låneord eller som danske dannelser, og

man skal afgøre om paralleldannelser skal klassificeres som danske eller udenlandske dannelser. Man skal også bestemme om et ord som *ninja*, der er af japansk oprindelse, skal klassificeres som et lån fra japansk, eller om der er tale om et engelsk lån fordi vi sandsynligvis har lånt ordet via engelsk (Nørby Jensen 2019). Det samme gælder *cancer*, der af Gottlieb (2012: 174) gives som et eksempel på et engelsk ord som vi har indlånt pga. eufemisme, men som man også kunne vælge at kategorisere som et lån fra latin (jf. opslaget *cancer* i Den Danske Ordbog). Og endelig skal man afgøre om hybrider, der jo består af et dansk led og et udenlandsk led, skal betragtes som fremmed påvirkning (fx hvis ordet består af et oversat led og et indlånt led som i *hårspray* fra engelsk *hairspray*) eller som en dansk dannelse (som *babysvømning*, der er dannet herhjemme af det gamle lån *baby* + *svømning*).

Jørgen Nørby Jensen diskuterer i en artikel om neologismer i dansk hvordan man kan klassificere ord som hjemlige eller indlånte. Fx kan man fokusere på danskheden og de danske former og regne indirekte lån og paralleldannelser som danske dannelser; man kan også fokusere på ordenes oprindelse og gruppere de direkte lån, de indirekte lån og paralleldannelserne samlet, mens pseudolånene, der jo er dannet herhjemme, grupperes sammen med de danske dannelser (Nørby Jensen 2019: 214 ff.). Endelig kan man også fokusere på hvad der opleves som ”fremmed”, hvorved man udelukkende fokuserer på direkte lån og pseudolån. I den forbindelse skal man også afgøre om man vil undersøge alle ord der er blevet indlånt, uanset hvornår det er sket, eller om man vil sætte en ”udløbsdato” (Rathje 2010: 160). Som oftest fravælges de allerældste lån ud fra det synspunkt at disse ord er så indarbejdede i modtagersprogets struktur at de ikke længere føles fremmede, men som Graedler (1998: 55) påpeger, er ”fremmedhed” ikke noget man nødvendigvis kun forbinder med nye lån. Et nyere norsk lån som *grunge* ses således ofte i den helt tilpassede staveform *grønsj* og ser dermed mere norsk ud end fx et gammelt indlån som *gentleman*. Som oftest trækkes der en eller anden grænse for hvor gamle lån man opererer med, almindeligvis ved tiden omkring 2. verdenskrigs slutning, hvor den engelske påvirkning jo for alvor tog fat.

I den offentlige debat er det som regel de lån der klart vidner om et engelsk ophav der fokuseres på, fordi det kræver et vist kendskab til

engelsk at kunne klassificere de indirekte lån som danske oversættelser af engelske lån. Definerer man engelske lån som direkte lån, kommer man i dansk sammenhæng frem til at mellem 0,2 % og 3 % af ordene i løbende tekst er fra engelsk, afhængig af tekststart og genre (se Heide-mann Andersen 2003: 28f. for en oversigt over danske forhold og Gra-edler 2007: 164ff. for en oversigt over nordiske forhold). Inddrager man også de indirekte lån, bliver procenten selvfølgelig højere, selvom den næppe bliver markant højere: Ældre undersøgelser viser således at låneord med engelsk ordstof er ca. to en halv gang så hyppige som oversættelseslån og betydningslån (Sørensen 1995: 58), men også her gælder det at frekvensen naturligvis afhænger af hvad man definerer som indirekte lån. Gottlieb (2019: 253) kategoriserer fx stavemåden *focus* (i stedet for den korrekte form *fokus*) og apostroffen i fx *Hviid's Vinstue* som eksempler på indirekte påvirkning fra engelsk, hvorved det samlede antal indirekte lån bliver højere end hvis man havde en anden mere snæver definition af indirekte lån.

Indirekte lån kan være svære at finde fordi de jo ligner hjemlige dannelser, og det kan også være vanskeligt med sikkerhed at klassificere dem som engelske lån. Begge dele kan være årsag til at man i den internationale anglicismeforskning ofte har undladt at inddrage indirekte lån i nævneværdig grad (Fiedler 2012: 247; Sunde 2019: 23ff.). Argumentet for at tage indirekte lån med i en undersøgelse af engelskpåvirkningen er at de kan betragtes som udtryk for en mere intensiveret påvirkning fordi de jo ikke anvendes pga. den åbenlyse prestige som forbindes med brugen af direkte lån, men påvirker sproget i det skjulte ved at etablerede danske ord, orddele og udtryk ”nykombineres eller undergår indholds- eller udtryksændringer forårsaget af danske sprogbrugeres kontakt med engelsk” (Gottlieb 2019: 252). I Norge peger nye undersøgelser på at antallet af oversættelseslån af engelske fraser er i vækst (Sunde og Kristoffersen 2018), hvilket forklares med at nordmændene dels udsættes for en mere massiv påvirkning fra engelsk end hidtil, dels har et dybere kendskab til engelsk end tidligere. Også i andre europæiske sprog ser man en stigning i antallet af oversatte fraser, fx i tysk (Fiedler 2012) og også i dansk (Gottlieb 2012).

KULTURLÅN OG PRESTIGELÅN

En anden inddeling af låneordene end den ovenfor skitserede er baseret på lånenes semantiske indhold (Chrystal 1988: 193; Myers-Scotton 1993: 168 ff.; Matras 2009: 149ff.; Sunde 2019: 36), det vil sige i *kulturlån* (cultural loans) og *prestigelån*² (core loans). *Kulturlån* er lån der betegner nye genstande, fænomener e.l. der ikke tidligere fandtes i modtagersproget, og som der derfor ofte ikke findes nogen betegnelser for, fx *computer*, *rock* og *quiz*, mens *prestigelåne*ne supplerer eller erstatter lignende ord i modtagersproget (Haspelmath 2009: 48; Matras 2009: 150), fx *sale* for *udsalg*, *team* for *hold* og *capsule wardrobe* for *basisgarderobe*. *Kulturlån* accepteres ofte og kaldes ”nødvendige” fordi de indlånes sammen med de ting og fænomener de betegner, men man kan diskutere om de er mere nødvendige end *prestigelåne*ne. I engelsk stammer ordet *computer* i betydningen ’A device or machine for performing or facilitating calculation’ fra 1869 (OED 2020, opslag *computer*), og herfra er der så sket en betydningsudvidelse til den betydning af ordet vi kender i dag. Det ord som vi uden videre har accepteret i dansk, er altså oprindeligt en betydningsudvidelse i engelsk. Når Haspelmath (2009: 6) skriver at alle sprog potentielt har de sproglige resurser der skal til for at danne nye ord, er det et argument for at vi også herhjemme kunne danne et nyt ord for den teknologiske oprindelse som computeren er, ved hjælp af de sproglige byggeklodser vi allerede har. At vi kun sjældent gør det, har altså ikke rod i sproget, men i vores holdninger til hvad vi synes det er legitimt at optage af lån.

Mens *kulturlåne*ne i vid udstrækning accepteres, kritiseres *prestigelåne*ne ofte med den begrundelse at vi allerede har etablerede ord i sproget med samme betydning. Når Davidsen-Nielsen og Herslund (1999: 11) sonderer mellem ”lån der beriger vores sprog, og lån der er overflødige”, er det formentlig en sontring mellem *kulturlån* og *prestigelån* de henviser til, selvom man altså kan diskutere om *computer* er en større berigelse af sproget end *team* eller *sideeffekt* (hvor man ifølge de to forfattere lige så godt kunne bruge de hjemlige ord *hold* og *bivirkning*).

Kritikken af *prestigelån* som overflødige beror til dels på en noget ensidig opfattelse af at sprogets eneste funktion er at formidle ind-

2 En anden term er *kjernelån*, der fx bruges i norsk (se Sunde 2019: 36). Termen *prestigelån* (jf. Matras 2009: 150) anvendes her for at undgå forveksling med det som i denne artikel benævnes *kerneord*.

holdet af det vi siger – og ikke også at være et udtryk for social og kulturel identitet (Preisler 1999: 40f). Prestigelån indlânes bl.a. fordi sprogbrugerne ønsker at identificere sig med långiverssprogets kultur (Myers-Scotton 1993: 172) og med den prestige der forbindes med långiversprog (Winford 2010: 177). Ved brugen af prestigelån imiterer sprogbrugerne således "elements of the speech of a socially more powerful, dominant community in order to gain approval and social status. What this means in practice is that bilingual speakers associate certain elements within their repertoire with a particular set of contexts in which these elements are normally used" (Matras 2009: 150). Samtidig skaber de engelske lån også stilistisk variation i sproget, og prestigelån kommer derved ofte til at fungere som "stylistic gap-fillers", der komplementerer og fornyer ordforrådet (Graedler 1998: 216). Og selv der hvor et prestigelån ud fra en overfladisk betragtning kunne virke overflødigt fordi vi allerede har et eksisterende ord der betyder det samme, viser det sig ofte at ordene alligevel ikke betyder helt det samme. Det gælder eksempelvis *sideeffekt*, der betegnes som overflødigt (bl.a. af Davidsen-Nielsen og Herslund 1999) fordi vi allerede har *bivirkning* i sproget, men som ifølge Gottlieb (2004: 51) bruges på en lidt anden måde: *Bivirkning* bruges således primært i medicinske sammenhænge og har derudover ofte en negativ klang, mens *sideeffekt* har en mere neutral eller endda positiv klang. Dermed ser vi et eksempel på en udvikling som ikke er helt ualmindelig ved ordpar af denne type (jf. Weinreich 1953: 55), nemlig at det ene ord (her *bivirkning*) specialiseres. Den samme udvikling kan spores i finsk hvor *traileri* bruges om en trailer til at transportere fx en båd, mens det hjemlige ord *peräkärry* bruges om alle andre trailere (Battarbee 2002: 272), og det gælder et hjemligt ordpar som *guide* over for *turistfører* hvor *guide* er det der er mest udbredt i almensproget, mens *turistfører* er den officielle betegnelse i forbindelse med erhvervet (Jarvad 2014: 195). Vaskeægte synonymi er dermed (jf. Backus 1996: 121) et relativt sjældent fænomen.

DATA:UGEBLADE OG EX ON THE BEACH

Undersøgelsen her, der altså som nævnt skal fungere som et supplement til MiN- og MiD-projektets undersøgelser af engelskpåvirkningen af dansk avissprog, indeholder data fra forskellige ugeblade og ma-

gasiner og fra en type talesprog. De to datasæt bliver her præsenteret, først ugebladene og dernæst talesproget.

Ugeblade

Der indgår i undersøgelsen 7 magasiner og ugeblade der er udvalgt på baggrund af deres indhold og målgruppe. Tidligere undersøgelser peger på at især unges sprog og det sprog der anvendes inden for forskning og teknologi, er præget af en tæt kontakt med engelsk (Poplack, Sankoff og Miller 1988: 48), og formålet med de forskellige blade og magasiner er derfor 1) at undersøge om der er flere engelske lån i blade til børn og unge end til voksne, og 2) at undersøge i hvilken udstrækning de forskellige blades indhold har betydning for antallet af engelske lån. De undersøgte blade er *Vi unge*, *Fortnite*, *Illustreret Videnskab*, *Psykologi*, *Mad & Bolig*, *Komputer for alle* og *Ude og Hjemme*. Af disse blade henvender *Vi unge*, der omhandler tøj, makeup, kærester og venskaber, sig især til helt unge teenagepiger, mens *Fortnite*, der omhandler computerspillet af samme navn, henvender sig til børn og unge i 8-14-årsalderen. *Illustreret Videnskab*, *Psykologi*, *Mad & Bolig*, *Komputer for alle* og *Ude og Hjemme* henvender sig alle til voksne. Der er 2 af bladene (*Mad & Bolig* og *Ude og Hjemme*) der indholdsmæssigt er koncentreret om hjemlige forhold, 1 blad (*Komputer for alle*) der omhandler it-teknologi, 1 blad der omhandler personlig udvikling og mentalt velvære (*Psykologi*), og 1 blad (*Illustreret videnskab*) der omhandler populærvidenskab.

Ex on the Beach

Det talesprog der undersøges til artiklen her, er det talesprog der anvendes i de 10 første afsnit af sæson 1 af realityserien *Ex on the Beach*. I *Ex on the Beach* bliver en gruppe unge mennesker af begge køn (der ikke kender hinanden på forhånd) bragt sammen på en ferieø hvor de skal leve sammen i en måned. Det første danske afsnit af *Ex on the Beach* blev sendt i august 2018, og serien blev det mest sete program på Discovery Networks kanaler i samme periode (http://tvm.gallup.dk/tvm/pm/2018/pm1834_Consolidated.htm). *Ex on the Beach* er et realityprogram med unge deltagere og med unge som målgruppe, og formålet med at undersøge netop denne serie og det talesprog der anvendes i den, er først og fremmest at kunne drage en sammenligning

med Harriet Sharps afhandling fra 2001 om engelskpåvirkningen af svensk talesprog, hvor ét af hovedresultaterne var at mængden af engelske lån i svensk talesprog var relativt begrænset, dvs. omkring 2,5 % (Sharp 2001: 61). I Sharps undersøgelse indgår der bl.a. analyser af unge svenskeres talesprog i den såkaldte docusoap *The Real World – Visby*, hvor man følger en gruppe unge mennesker i 3 måneder på et ferieresort i Visby. De unge der medvirker i *Ex on the Beach*, er mellem 21 og 26 år, mens de i *The Real World* er mellem 19 og 25 år, og der er i begge undersøgelser tale om nogenlunde samme antal informanter, dvs. 6-7 stykker. Det sprog der tales i *The Real World*, karakteriseres som afslappet talesprog der har til formål at pleje og opretholde sociale relationer mellem ligesindede (Sharp 2001: 40 f.). Det samme kan siges om sproget i *Ex on the Beach*, men i begge tilfælde kan man diskutere i hvilken udstrækning der er tale om naturligt talesprog idet programmerne jo er skabt på baggrund af planlagte tv-produktioner hvor udvalgte deltagere placeres i et bestemt miljø og følges af et kamerahold døgnet rundt. Det er alt andet lige en situation der ikke vil føles naturligt for særligt mange, og dertil kommer at de mange timers tv-optagelser efterfølgende bliver klippet sammen til udsendelser af ca. 1 times varighed, formentlig således at de mere dramatiske optagelser (hvor deltagerne fx skændes) fylder mere end de optagelser hvor der er knap så meget dramatik. Det er dog altid forbundet med store vanskeligheder at indsamle naturligt talesprog fordi man er tvunget til at optage talesproget på en eller anden måde, og på den vis er *Ex on the Beach*-materialet ikke så meget anderledes end andre optagelser af talesprog. Derudover kan man sige at selvom man skal være forsigtig med at konkludere for meget om unges talesprog ud fra optagelserne alene, giver de dog stadig et indblik i og en forståelse af hvordan unge taler når de er sammen med andre unge i uformelle sammenhænge.

METODEN

Det indsamlede materiale er blevet excerperet med henblik på at finde engelske lån. Formålet med artiklen her er bl.a. at indsamle materiale der kan sammenlignes med MiN- og MiD-projektet, og engelske lån er derfor defineret som *direkte lån*, *pseudolån* og *hybrider*. Desuden er der kun medtaget lån som ifølge ordbøgerne er registreret i dansk første

gang i tiden efter 1945. Dateringen af ordene er primært foretaget ved hjælp af Sprognævnets Nye ord i dansk fra 1955 til i dag (www.dsn.dk/noid), Den Danske Ordbog (ordnet.dk/ddo), Ordbog over det danske Sprog (ordnet.dk/ods) og Sprognævnets ordsamling. Hensynet til sammenligneligheden med MiN- og MiD-projekterne betyder også at fraser (fx *It's magic* og *Jeg vil gå efter peace in the valley*), personnavne, stednavne m.m. ikke er blevet excerperet³. Det har især haft betydning i forhold til magasinet *Fortnite*, der jo som nævnt er baseret på det populære computerspil af samme navn, hvor betegnelser der stammer direkte fra spillet, fx *Sparkle Supreme (Slow Dance)* (der er en belønning man kan opnå for at klare en udfordring), *Quinn the Outlander* (navn på en person fra spillet) og *Song of the Summer* (navnet på en sang i spillet) ikke blevet excerperet. Man kan naturligvis diskutere om sådan noget som *Sparkle Supreme (Slow Dance)* skulle have været excerperet, men i betragtning af at der er tale om et begreb der relaterer sig direkte til det engelsksprogede spil, har jeg vurderet at der er tale om indlån på samme niveau som fx personnavne og stednavne, og har derfor valgt ikke at tage dem med. Hvis disse betegnelser indgår i en sammensætning (fx *Stormwing-hændelse*), er de dog taget med i lighed med MiN- og MiD-projektet. Endelig skal det nævnes at artiklen her udelukkende fokuserer på redaktionel tekst, dvs. at annoncer, reklamer osv. er talt fra. Dette skyldes først og fremmest at ikke alle de excerperede blade indeholder annoncer og reklamer. Det er kun mængden af engelske lån der undersøges, og lån fra andre sprog (fx latin og græsk) er dermed ikke taget med i undersøgelsen.

Det samlede antal ord i ugebladene er optalt manuelt. Der er taget flere forskellige stikprøver fra hver kilde således at der fx både indgår interviews, madopskrifter og produktomtaler i optællingerne. Annoncer, programoversigter, krydsord m.m. er ikke blevet excerperet og er dermed fratrukket det samlede antal ord. *Ex on the Beach* er blevet transskriberet af studentermedhjælpere i Dansk Sprognævn. De transskriberede tekster er lagt over i Word, der automatisk tæller antallet af ord.

---

3 I MiD-projektet excerperede man dog både fraser og udenlandske navne på danske personer og begivenheder, men de indgik ikke i sammenligningen med MiN-projektet.

LÅNEORDSFREKVENSEN

Det samlede antal lån er udregnet i procenter i forhold til antallet af løbende ord i materialet. Resultatet fremgår af nedenstående tabel der viser antallet af løbende ord, antallet af engelske lån og låneordsfrekvensen i *Ex on the Beach*, i de excerperede ugeblade og i redaktionel avistekst (MiD-projektet).

TABEL 1. LÅNEORDSFREKVENSN I *EX ON THE BEACH*, I UGEBLADE OG I REDAKTIONEL AVISTEKST

	Ex on the Beach	Ugeblade	Avistekster (MiD-projektet)
Antal løbende ord	81.851	166.799	117.537
Antal låneord	1.144	1.621	512
Låneordsfrekvens	1,4 %	1,0 %	0,4 %

Det mest iøjnefaldende resultat er at antallet af engelske lån generelt er ret lavt. Som det ses, er der 1,4 % engelske lån i *Ex on the Beach* mod 1 % i ugebladene og 0,4 % i redaktionelle avistekster⁴. Dermed er der altså mere end tre gange så mange engelske lån i *Ex on the Beach* end der er i redaktionelt avissprog, men der er stadig lang vej til de 10 % som indlægget i Berlingske Tidende, der blev nævnt i indledningen til artiklen her, refererer til. Umiddelbart bekræfter undersøgelsen altså tidligere undersøgelser der alle har vist at antallet af engelske lån frekvensmæssigt er relativt lavt.

Derudover skal det nævnes at der også er færre engelske lån i de excerperede ugeblade end i tidligere undersøgelser. I Pia Jarvads undersøgelse af antallet af engelske lån i et ugeblad og et alment oplysende månedsblad (1995:109) var der således 3 % direkte lån, altså ca. 3 gange så meget som i undersøgelsen her. Materialet er for spinkelt til yderligere analyser, men det er interessant at der i MiD-projektet blev konstateret et statistisk signifikant fald i antallet af moderne importord i aviserne fra 2016 i forhold til aviserne fra 2000 (Heidemann Andersen 2019a: 35 ff.). Dermed er der noget der kunne tyde på at vi i dag faktisk bruger færre engelske lån i dansk skriftsprog (det vil sige i avistekster

4 Forskellen mellem antallet af låneord i *Ex on the Beach* og ugebladene er statistisk signifikant ($p < 0,01$). Det samme gælder forskellen mellem antal låneord i ugeblade og avistekster ($p < 0,01$) og i *Ex on the Beach* og avistekster ($p < 0,01$). Der er alle steder brugt Fischers eksakte test. Der er altså systematiske forskelle på de tre genrer ugeblade, avistekster og ungdoms-tv i det omfang stikproverne er repræsentative for genrerne generelt.

og ugeblade) end tidligere.

Låneordsfrekvens i talesprog

Som nævnt er det talesprog der anvendes i *Ex on the Beach*, sammenligneligt med talesproget i docusoapen *The Real World*. Det skal dog nævnes at Harriet Sharp i sin undersøgelse medregner alle lån fra engelsk, uanset hvornår de er blevet indlånt i svensk, og at hun også medregner navne. Imidlertid har Stig Johansson i en anmeldelse af Sharps afhandling fraregnet såvel proprier som ældre, veletablerede lån som *job* og *film* (med det formål at kunne sammenligne resultaterne med andre undersøgelser) og kommer derved frem til at der er 381 engelske lån i *The Real World*-korpuset, inklusive fraser (Johansson 2002: 96). Medregnes fraser blandt de engelske lån i *Ex on the Beach*, hvorved undersøgelserne bliver sammenlignelige, er der i alt 1283 engelske lån i *Ex on the Beach*. Derved kommer man frem til følgende tal for de to undersøgelser:

TABEL 2. LÅNEORDSFREKVENSI I *EX ON THE BEACH* OG *THE REAL WORLD*

	Ex on the Beach	The Real World – Visby (Sharp 2001)
Antal løbende ord	81.851	76.000
Antal låneord	1283	381
Låneordsfrekvens	1,6 %	0,5 %

Forskellen mellem låneordsfrekvensen i *Ex on the Beach* og *The Real World* er statistisk signifikant ($p < 0,01$), og det viser at unge danske deltagere i et realityprogram i dag bruger langt flere engelske lån end unge svenskere i et lignende realityprogram gjorde for knap 20 år siden. Der er dog stadig tale om et relativt lavt antal låneord, hvilket ifølge Johansson (2002: 97) kan hænge sammen med ”the low lexical density of spontaneous speech, i.e. the low proportion of lexical words in relation to function words” (Johansson 2002: 97). Den relativt lave låneordsfrekvens som Sharp når frem til i sin undersøgelse, er i modstrid med den opfattelse som mange har af at talesproget – og nok især unges talesprog – er meget engelsk-påvirket. Denne forskel forklares med den fremtrædende plads som de engelske lån har i diskursen: ”They stand out in the discourse and get noticed by members of the speech community” (Sharp 2001: 188), altså

igen et argument om at de engelske lån er afstikkende i forhold til det resterende ordforråd. Desuden skal det bemærkes at antallet af engelske lån i *Ex on the Beach* ligger på nogenlunde samme niveau som i tidligere undersøgelser af mængden af engelske lån i unge danskeres talesprog, dvs. omkring 1 % (Quist 2005; Rathje 2010).

Om forskellen mellem antallet af låneord i *Ex on the Beach* og i *The Real World* skyldes en generel stigning i brugen af engelske lån blandt unge i Skandinavien, eller om den blot skyldes en forskel blandt unge danskere i forhold til unge svenskere, siger undersøgelsen ikke noget om. Det kunne derfor være interessant at sammenligne den danske udgave af *Ex on the Beach* med den svenske (og norske) udgave af samme program for derved at kunne lave en direkte sammenligning af brugen af engelske lån i samtidigt ungdomssprog i Skandinavien. En sådan undersøgelse er dog endnu ikke foretaget.

Låneordsfrekvens i ugebladstekster

Som vist i tabel 1 ligger antallet af engelske lån i ugebladsteksterne på 1 %. Imidlertid kan der være relativt stor spredning mellem de forskellige ugeblade, og det er derfor også blevet undersøgt hvor mange låneord der er i de enkelte blade. Dette er illustreret i tabel 3:

TABEL 3. LÅNEORD FORDELT PÅ KILDER

Kilde	Antal løbende ord	Antal låneord	Låneordsfrekvens
Fortnite	5.420	163	3,0 %
Illustreret videnskab	21.515	158	0,7 %
Mad & Bolig	22.374	85	0,4 %
Psykologi	26.000	352	1,4 %
Vi unge	39.935	376	0,9 %
Komputer for alle	5.715	310	5,4 %
Ude og Hjemme	45.840	177	0,4 %
I alt	166.799	1621	1 %

Som det ses, er der en del variation i antallet af låneord i de forskellige

blade. Antallet af låneord svinger fra 0,4 % i *Ude og Hjemme* og *Mad & Bolig* til 5,4 % i *Komputer for alle*⁵. Det vil sige at de ugeblade der omhandler hjemlige forhold, har det laveste antal låneord, mens computermagasinet *Komputer for alle*⁶ indeholder flest låneord.

Det antages at den såkaldte elektroniske revolution, dvs. opfindelsen af computeren og hele it-teknologien, er en af de vigtigste grunde til den position som engelsk har i dag på globalt plan (Crystal 1997: 111 ff.), hvor computerrelaterede ord og begreber anvendes over store dele af verden. Også sammenlignet med andre naturvidenskabelige domæner hvor man kunne forvente en del engelske lån, fx kemi og fysik, dominerer it-teknologien i forhold til brugen af engelske lån (Hultgren 2012). Det er dermed ikke overraskende at *Komputer for alle* er det af de undersøgte blade der indeholder flest engelske lån.

Det magasin der indeholder næstflest lån, er *Fortnite*, der som tidligere nævnt er et blad henvendt til børn og unge der spiller det engelsksprogede onlinespil *Fortnite*. Computerspil, ikke mindst dem der er online, udgør i dag en vigtig del af mange børns og unges dagligdag, og via computerspillene kan man deltage i internationale fællesskaber på nettet hvor det fælles sprog er engelsk. Mange computerspil er engelsksprogede og bliver ikke oversat til dansk; det gælder også *Fortnite*, og det betyder fx at de genstande man kan anvende i spillet, har engelske navne, eksempelvis *Stormwing*, der er navnet på et krigsfly, og *Quadcrasher*, der er navnet på et køretøj, ligesom stednavne (fx *Grid Island*) også er engelske. Derudover er også betegnelserne på de udfordringer (fx *Battle Pass: Road Trip*) man skal prøve at vinde, samt de belønninger man kan opnå hvis man klarer udfordringerne (fx *Tilted Technique (Hoodie)*), på engelsk. Ingen af disse navne er talt med i undersøgelsen her, og det betyder at ugebladet *Fortnite* er mere engelskpræget end optællingerne her dokumenterer. I et tekstudsnit som det følgende er der således 3 engelske lån (*mode*, *VIP* og *Fast Food-tårnet*) der er blevet excerperet til undersøgelsen, og derudover

5 Det er bemærkelsesværdigt at *computer* her skrives med *k*. Staveformen med *k* ”skulle signalere, at bladet talte et sprog, der var rensat for engelske forkortelser, og præsenterede informationer, som alle kunne bruge til noget” https://da.wikipedia.org/wiki/Komputer_for_alle). Dansk stavemåde signalerer altså tilsyneladende noget mere lavpraktisk end engelsk stavemåde.

6 Andelen af importord i *Komputer for alle* er signifikant højere end i det øvrige korpus ($p < 0,01$). Andelen af importord er også signifikant højere i *Fortnite* end i det øvrige korpus ($p < 0,01$).

er der 2 engelske fraser og navne fra spillet (*Sky station showdown LTM* og *Impulse Grenades*), der ikke er blevet excerperet. Citatet lyder (med mine kursiveringer):

Sky station showdown LTM: I denne *mode* kæmper man mod andre hold om at indtage og kontrollere et område. Undervejs skal du forsvare din *VIP*, hvilket indebærer at klatre op af *Fast Food-tårnet*. Du skal også fjerne eventuelle fjender fra dit område ved hjælp af *Impulse Grenades!*”.

Tekstudsnittet viser at der er relativt mange engelske lån i *Fortnite*, også flere end de 3 % der er opført i tabellen. Andre undersøgelser af brugen af engelsk i computerspilsverdenen viser tilsvarende at der er en ret kraftig engelsk dominans (Kvamme Strømmen 2015; Sunde 2019), og dermed kan man gå ud fra at i hvert fald den (store) del af børn og unge der dagligt spiller computerspil, bliver udsat for en relativt kraftig engelskpåvirkning. Denne påvirkning ses ikke mindst i form af de mange engelsksprogede navne og fraser der indgår i spil som *Fortnite* – navne og fraser som ofte har en ret fremtrædende plads i teksten, og som det hyppigt kræver et vist engelskkendskab at kunne afkode. Dermed bliver de børn og unge der spiller eller læser *Fortnite*, altså eksponeret for en relativt kraftig engelskpåvirkning som en optælling af antallet af appellativer i løbende tekst ikke rigtig tager højde for, og det peger på at såvel navne som fraser bør indgå i fremtidige undersøgelser af engelskpåvirkningen af dansk skrift- og talesprog.

At der er relativt mange engelske lån i *Fortnite*, er dog ikke ensbetydende med at der generelt er mange engelske lån i de af de excerperede blade der henvender sig til børn og unge. I *Vi unge* er der således 0,9 % engelske lån i undersøgelsen her. Dette tal kan sammenlignes med en undersøgelse af Hye Christensen fra 2011 om amerikansk-engelsk påvirkning af dansk skriftsprog. I denne undersøgelse indgår der bl.a. 3 numre af *Vi Unge*, og det vises at antallet af engelske lån (defineret som direkte lån og hybrider) udgør mellem 1,07 % og 2,02 % af det samlede antal ord i et nummer af *Vi unge* fra hhv. 1960 og 1967. I 1974 ligger antallet af engelske lån på 1,93 %. Tallene fra Hye Christensens undersøgelse er oplistet i tabel 4 med årstallene 1960, 1967 og 1974,

mens tallene fra 2018 stammer fra undersøgelsen her:

TABEL 4. ENGELSKE LÅN I *VI UNGE* I PERIODEN 1960 TIL 2018

	Vi unge 1960	Vi unge 1967	Vi unge 1974	Vi unge 2018
Låneordsfrekvens (direkte lån og hybrider ⁷)	1,07 %	2,02 %	1,93 %	0,94 %

I *Vi unge* ligger antallet af engelske lån i 2018 på nogenlunde samme niveau som i 1960, og der er sket en halvering i forhold til 1967. Dermed bekræftes det fald vi også har set i antallet af engelske lån i avistekster og i ugeblade, og undersøgelsen tyder altså ikke umiddelbart på at engelske lån ”strømmer ind i dansk”, sådan som det ellers forlød i indlægget fra Flensborg Avis, i hvert fald ikke i det materiale der er undersøgt her. Det skal dog understreges at der er tale om et relativt spinkelt materiale, og at der derfor skal større undersøgelser til hvis denne tendens skal kunne bekræftes.

KONKLUSION

Hensigten med denne artikel har været at supplere allerede eksisterende undersøgelser af engelskpåvirkningen af dansk avissprog med undersøgelser af påvirkningen af dansk skriftsprog i andre genrer og i uformelt talesprog. Undersøgelsens overordnede resultat er at der er signifikant flere engelske lån i de undersøgte ugebladstekster og i det uformelle talesprog der indgår i *Ex on the Beach*, end i redaktionelt avissprog, men at der stadigvæk samlet set er tale om et meget begrænset antal lån på under 2 %. I sammenligning med at den tyske indflydelse på det danske ordforråd antages at ligge på omkring 16-17 % (Mikkelsen 2008), er engelskpåvirkningen af dansk således ret beskeden når vi kigger på selve antallet af lån. Når mange danskere alligevel betragter engelskpåvirkningen af dansk som relativt kraftig og potentielt truende, skyldes det formentlig flere ting. For det første springer de engelske lån ofte i øjnene, enten grafisk eller i form af deres nyhedsværdi, og for det andet tilpasses de engelske lån kun sjældent

⁷ De meget få lån der ikke er enten direkte lån eller hybrider i *Vi unge* fra 2018, er trukket fra, og undersøgelserne er dermed sammenlignelige.

til dansk ortografi og fonologi og virker dermed afstikkende i forhold til resten af ordforrådet. Det gælder også kerneordene hvor de kerneord der er af engelsk oprindelse, ofte er utilpassede, mens de tyske og franske kerneord ofte er tilpasset dansk ortografi og dermed ikke virker fremmede mere. For det tredje findes der en del engelske lån i bestemte genrer der er beregnet til at fange vores opmærksomhed, fx reklamer og annoncer, og det betyder at de engelske lån ofte får en ret fremtrædende plads i sprogbrugerens bevidsthed. Endelig er det ikke uvæsentligt at der tilsyneladende er relativt mange engelske navne (og fraser) i i hvert fald visse af de excerperede blade. De engelske navne er en del af den verden der omgiver os, og hvis man skal forstå hvorfor engelskpåvirkningen ofte føles mere massiv end de hidtidige frekvensoptællinger har dokumenteret, kunne man i fremtidige undersøgelser i højere grad fokusere på hvor mange engelske navne der findes i skriftligt og mundtligt dansk, fx på danske produkter og firmaer.

I indledningen til artiklen her blev der nævnt et citat fra Flensborg Avis og et fra Berlingske Tidende. Begge citater indeholdt en bekymring for det danske sprogs tilstand som ikke umiddelbart kunne genfindes i hovedresultatet fra den ligeledes citerede forskningsrapport fra Dansk Sprognævn. Det er mit håb at artiklen her har vist at der måske ikke er langt mellem disse to forskellige holdninger som man umiddelbart kunne tro. Frekvensen af engelske lån er ganske rigtigt lav, tilsyneladende også i ugebladstekster og i uformelt talesprog, men det betyder ikke at man som dansk sprogbruger ikke stadigvæk godt kan være bekymret. De engelske lån *har* stor informationsmæssig tyngde, de *får* meget opmærksomhed (fx i reklamer), de *er* påfaldende med deres engelske struktur, og de *fylder* meget i fx børne- og ungdomsspil som *Fortnite*. Denne bekymring har altså rod i noget der ikke umiddelbart har med frekvens at gøre, og hvis vi indser det, er det måske nemmere at få en diskussion med de bekymrede sprogbrugere af hvad det egentlig er der er bekymrende, end hvis man blot henviser til frekvensberetninger og signifikanstest. Forhåbentlig kan artiklen her anvendes i en sådan diskussion.

TAK

Tak til seniorforsker i Dansk Sprognævn Eva Skafte Jensen for gennemlæsninger, kritik og gode råd undervejs.

Margrethe Heidemann Andersen, seniorforsker

Dansk Sprognævn

heidemann@dsn.dk

LITTERATUR

- Backus, A. 1996. *Two in one. Bilingual speech of Turkish immigrants in The Netherlands*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Bager Gandrup, M. 2019. Næste skridt kunne være at man helt slår over i engelsk. *Berlingske.dk*. 21. oktober 2019. <https://apps.infomedia.dk/mediearkiv/link?articles=e767acce> (tilgået 1. maj 2020).
- Battarbee, K. 2002. Finnish. M. Görlach (red.), *English in Europe*, 261-276. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199273102.003.0014.
- Capuz, J.G. 1997. Towards a typological classification of linguistic borrowing. (Illustrated with anglicisms in Romance languages). *Revisita Alicantina de Estudios Ingleses* 10. 81-94. DOI: 10.14198/raei.1997.10.08.
- Chrystal, J.A. 1988. *Engelskan i svensk dagspress*. Stockholm: Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74.
- Crystal, D. 1997. *English as a global language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dansk Sprognævn. 2019. *Engelske lån er ikke en trussel*. Pressemeldelse. 18. november 2019. <https://dsn.dk/nyt/nyheder/2019/pressemeldelse-yes-det-er-coolt> (tilgået 1. maj 2020).
- Diderichsen, P. 2019. Moderne importord over tid i høj opløsning. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Danske*, 63-163 (Sprognævnets konferenciserie, bind 6). Bogense. Dansk Sprognævn.
- Davidson-Nielsen, N. & M. Herslund. 1999. Dansk han med sin tjener talte. N. Davidson-Nielsen, E. Hansen & P. Jarvad (red.), *Engelsk eller ikke engelsk. That is the question*, 11-25 (Dansk Sprognævns skrifter 28). København: Gyldendal.
- Den Danske Ordbog*, <http://ordnet.dk/ddo>.
- Edlund, L-E. & B. Hene. 1992. *Lånord i svenskan. Om språkförändringar i tid och rum*. Forlägs AB Wiken.
- Fiedler, S. 2012. Der Elefant im Raum... The influence of English on German phrase-

- ology. C. Furiassi, V. Pulcini & F. Rodriguez Gonzáles (red.), *The Anglicization of European Lexis*, 239-259. Amsterdam: John Benjamin Publishing Company. DOI: 10.1075/z.174.16fie.
- Gellarstam, M. 1973. Etymologiske frekvenser i det centrala ordforrådet. *Folkem  lsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi* 23. 70-79.
- Gerritsen, M. & F. van Meurs. 2013. Engelska i produktannonsering i icke-engelskspråkiga länder: Orsaker, använding och effekter. P.  . Lindblom, F.-M. Kirsch & A. Rubensson (red.), *Såld på engelska? Om språkval i reklam och marknadsf  ring*, 85-105. Stockholm: Spr  kforsvaret.
- Gottlieb, H. 2004. Danish echoes of English. *Nordic Journal of English Studies* 3(2). 39-66. DOI: 10.35360/njes.161.
- Gottlieb, H. 2012. Phraseology in flux: Danish Anglicisms beneath the surface. C. Furiassi, V. Pulcini & F. Rodriguez Gonzáles (red.), *The Anglicization of European Lexis*, 169-198. Amsterdam: John Benjamin Publishing Company. DOI: 10.1075/z.174.13got.
- Gottlieb, H. 2019. Danske anglicismer i GLAD-projektet. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Dansk*, 249-269 (Sprognævnets konferenciserie bind 6). Bogense: Dansk Sprognævn.
- Graedler, A.-L. 1998. *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. Oslo: Scandinavian University Press, Universitetsforlaget.
- Graedler, A.-L. 2007. MIN-projektet jamf  rt med tidligere studier. B. Selback & H. Sandøy (red.), *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påvernaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, 157-172 (Moderne Importord i Språka i Norden, bind 3). Oslo: Novus Forlag.
- Haspelmath, M. 2008. Loanword typology: Steps toward a systematic cross-linguistic study of lexical borrowability. T. Stolz, D. Bakker & R. Salas Palomo (red.), *New theoretical, methodological and empirical findings with special focus on romancisation processes*, 43-62. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haspelmath, M. 2009. Lexical borrowing: Concepts and issues. M. Haspelmath & U. Tadmor (red.), *Loanwords in the world's languages. A comparative handbook*, 35-54. Berlin: De Gruyter/Mouton. DOI: 10.1515/9783110218442.35.
- Heidemann Andersen, M. 2003. *Engelsk i dansk. Sprogboldninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsr  glerk  kt?* (Dansk Sprognævnets skrifter 33). København: Dansk Sprognævn.
- Heidemann Andersen, M. 2018. Om afledningerne *-agtig* og *-ish*. *Nyt fra Sprognævnet*

- 2018/3. <https://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/numre/argang-2015-2019/september-2018/september-2018> (tilgået 1. maj 2020).
- Heidemann Andersen, M. 2019a. Moderne importord i danske avistekster. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Danske*, 33-61 (Sproгнаevnets konferenciserie, bind 6). Bogense: Dansk Sproгнаevn.
- Heidemann Andersen, M. 2019b. Yes, det er coolt. Moderne importord i danske aviser. Y. Goldshtein, I. Schoondeerbeek Hansen & T. Thode Hougaard (red.), 45-57 (17. *Møde om Udforskningen af Danske Sprog*). Aarhus: Aarhus Universitet.
- Herslund, M. 1999. Dansk som ”det andet sprog”. N. Davidsen-Nielsen, E. Hansen & P. Jarvad (red.), *Engelsk eller ikke engelsk. That is the question*, 19-24 (Dansk Sproгнаevns skrifter 28). København: Gyldendal.
- Hultgren, A.K. 2012. Lexical borrowing from English into Danish in the sciences. An empirical investigation of ‘domain loss’. *International Journal of Applied Linguistics* 23(2). 166-182. DOI: 10.1111/j.1473-4192.2012.00324.x.
- Hye Christensen, H. 2011. AmeriDansk? En analyse af amerikansk-engelsk’ påvirkning af dansk i perioden 1945-1975. Amerikansk på Dansk: Arbejdsrapport 6 (Sommer 2011). https://www.sdu.dk/-/media/files/om_sdu/institutter/ihks/projekter/amerikansk+paa+dansk/artikler/ameridansk.pdf. (tilgået 1. maj 2020).
- Jarvad, P. 1995. *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jarvad, P. 2014. *Spørg om sprog – 40 år i Sproгнаevnets tjeneste* (Dansk Sproгнаevns skrifter 44). København: Dansk Sproгнаevn.
- Jarvad, P. 2018. Engelsk. E. Hjorth et al. (red.), *Ord for ord for ord*, 429-452 (Dansk sproghistorie, bind 2). Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Jarvad, P. 2019. Tilpasning af moderne importord til dansk. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Danske*, 273-296 (Sproгнаevnets konferenciserie, bind 6). Bogense: Dansk Sproгнаevn.
- Johansson, S. 2002. Review article: English influence on the Scandinavian languages. *Nordic Journal of English Studies* 1(1). 89-106. DOI: 10.35360/njes.92.
- Kirchmeier-Andersen, S. 2009. En far står op for sine børn. Nye verber, nye konstruktioner. *Nyt fra Sproгнаevnet* 2009/4. 80-84. <https://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/numre/argang-2005-2009/december-2009-pdf> (tilgået 1. maj 2020).
- Kvamme Strømmen, M. 2015. *Han leasht ikkekje bot. No leash bot. Om bruken av engelsk*

- språk hos eit knippe norske spelarar i ein norsk spelkontekst*. Masteroppgave. Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/45084/StrommenMaster.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (tilgått 20. maj 2020).
- Ljung, M. 1985. *Lam anka - ett måste? En undersökning av engelskan i svenskan, dess mottagande och spridning*. EIS Report No. 8. Stockholm.
- Lorentzen, H. 2018. Romanske sprog. E. Hjorth et al. (red.), *Ord for ord for ord.*, 413-428 (Dansk Sproghistorie, bind 2). Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Maegaard, B. & H. Ruus. 1978. DANwOrd. Hyppighedsundersøgelser i moderne dansk: Baggrund og materiale. *Danske Studier* 73. Universitets-Jubilæets danske samfund. 42-70.
- Matras Y. 2009. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511809873>.
- Meland S.I. 2019. *Engelsk lurer seg inn i norsk grammatikk*. <https://gemini.no/2019/04/engelsk-lurer-seg-inn-i-norsk-grammatikk> (tilgått 1. maj 2020).
- Mikkelsen, M. 2008. Tysk i dansk: Hovedleverandør til det danske sprog. *Kristeligt Dagblad* 21. november 2008. <http://www.tysklaerer.dk/artikelarkiv/artikler/20081121krd3.pdf> (tilgått 1. maj 2020).
- Myers-Scotton, C. 1993. *Duelling languages. Grammatical structure in codeswitching*. Oxford: Oxford University Press.
- Nilssen, S. 2015. "Ei raudgrøn-ish dame som meg". *Grammatisk og semantisk om det engelske (-ish) brukt i norsk*. Kandidatspeciale. Universitet i Bergen.
- Nørby Jensen, J. 2019. Antallet og arten af moderne importord i Nye ord i dansk 1955 til i dag. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Dansk*, 199-227 (Sprognævnets konferenciserie, bind 6). Bogense: Dansk Sprognævn.
- Nørmark, J. 2020. Praktisk talt i wonderful Copenhagen. *Bornholms Tidende* 25. januar 2020. <https://apps.infomedia.dk/mediearkiv/link?articles=e78d89c1> (tilgått 1. maj 2020).
- OED (*Oxford English Dictionary*). 2020. Oxford: Oxford University Press. <https://www.oed.com/>.
- Ordbog over det danske Sprog*, bind 1-28 (1919-1956) og supplementsbind 1-5 (1992-

- 2005). <http://ordnet.dk/ods>.
- Pedersen, I.L. 2000. Sprogkontakt, sprogpåvirkning – og sprogpolitik. *Sprog i Norden* 31(1). 34-44.
- Pillar, I. 2001. Identity constructions in multilingual advertising. *Language in Society* (30). 153-186. DOI: 10.1017/S0047404501002019.
- Poplack, S., D. Sankoff & C. Miller. 1988. The social correlates and linguistic processes of lexical borrowing and assimilation. *Linguistics* 26. 47-104. DOI: 10.1515/ling.1988.26.1.47.
- Preisler, B. 1999. Engelsk ovenfra og nedenfra: Sprogforandring og kulturel identitet. N. Davidsen-Nielsen, E. Hansen & P. Jarvad (red.), *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*, 39-64 (Dansk Sprognævns skrifter 28). København: Gyldendal.
- Quist, P. 2005. *Stilistiske praksisser i storbyens heterogene skole – en etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Rathje, M. 2010. *Generationsssprog* (Dansk Sprognævns skrifter 43). København: Dansk Sprognævn.
- Ruus, H. 1991. Fælles danske ord. E. Hansen, I.L. Pedersen & I. Poulsen (red.), *Auditorium X. Dansk før, nu – og i fremtiden?*, 158-180. Viborg: Amanda.
- Ruus, H. 1995. *Danske Kerneord. Centrale dele af den danske leksikalske norm*, bind 1. København: Museum Tusculanum Forlag.
- Sandøy, H. 2007. Avisspråket i Norden – ei jamføring. B. Selback & H. Sandøy (red.), *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påvernaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, 127-155 (Moderne Importord i Språka i Norden, bind 3). Oslo: Novus Forlag.
- Sandøy, H. 2019. Prosjektet Moderne Importord i Språka i Norden. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Danske*, 355-374 (Sprognævnets konferenceserie, bind 6). Børgesen: Dansk Sprognævn.
- Schack, J. 2019. Kerneimportord. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Danske*, 239-248 (Sprognævnets konferenceserie, bind 6). Børgesen: Dansk Sprognævn.
- Selback, B. & H. Sandøy. 2007. Avisspråk og importord. B. Selback & H. Sandøy (red.), *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påvernaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, 9-24 (Moderne Importord i Språka i Norden, bind 3). Oslo: Novus Forlag.
- Sharp, H. 2001. *English in spoken Swedish. A corpus study of two discourse domains*. Stockholm: Almqvist & Wikell International.
- Skaftø Jensen, E. 2009. Adressere – om betydningsvarianter og mulige nydannelser.

- Nyt fra Sprognævnet 2009/3. 1-6. <https://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/numre/argang-2005-2009/september-2009-pdf> (tilgået 1. maj 2020).
- Skovgaard Boeck, S. 2018. Ældre nydansk. E. Hjorth et al. (red.), *Ord for ord for ord*, 303-318 (Dansk Sproghistorie, bind 2). Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag
- Sturlason, A.S. 2019. Det engelske sprog invaderer det danske. *Berlingske*. 20. januar 2019. <https://apps.infomedia.dk/mediearkiv/link?articles=e70ca761> (tilgået 1. maj 2020).
- Stålhammar, M. 2004. English influence on the Swedish vocabulary 1800-2000. *Nordic Journal of English Studies* 3(2). 85-100. DOI: <https://doi.org/10.35360/njes.163>.
- Sunde, A.M. & M. Kristoffersen. 2018. Effects of English L2 on Norwegian L1. *Nordic Journal of Linguistics* 41(3). 275-307. DOI: 10.1017/S0332586518000070.
- Sunde, A.M. 2019. *Skjult påvirkning. Tre studier av engelskpåvirkning i norsk*. Avhandling for graden philosophiae doctor. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. https://www.researchgate.net/publication/335676976_Skjult_pavirkning_Tre_studier_av_engelskpavirkning_i_norsk_Doktoravhandling (tilgået 20. maj 2020).
- Sørensen, K. 1995. *Engelsk i dansk. Er det et must?* København: Munksgaard.
- Thomason, S.G. & T. Kaufman. 1988. *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Weinreich, U. 1953. *Languages in contact. Findings and problems*. New York: Linguistic Circle of New York.
- Winford, D. 2010. Contact and borrowing. Hickey, R. (red.), *The handbook of language contact*, 170-187. New Jersey: Wiley-Blackwell. DOI: 10.1002/9781444318159.ch8.

Dansk under påvirkning af spansk. På sporet af det spanske *se* i argentinadansk

ANNA SOFIE HARTLING

ABSTRACT

Dansk tales i dag af en lille minoritet af efterkommere af danske udvandrere i Argentina og har i mere end 150 år været i kontakt med det omgivende majoritetssprog spansk. Denne kontakt har udmøntet sig i alle typer af overførsel af sprogligt materiale fra spansk til dansk. Under en antagelse om at dels meget frekvente strukturer, dels intersystemisk ækvivalente strukturer i særlig grad indlånes og reanalyseres i modtagersproget, undersøger artiklen påvirkningen fra konstruktioner med den spanske *se*-partikel i argentinadansk. Artiklen har fokus på *se*-påvirkede konstruktioner som indeholder *sí* (*mig, dig, os, jer*), især hvor det er anvendt reciprokt, men undersøgelsen kan påvise at alle *se*'s funktioner i spansk er repræsenteret med *sí* i argentinadansk. I lyset af analysen af *se*-påvirkede *sí*-konstruktioner, som viser sig at være et felt med stor intra- og intartalervariation, diskuterer artiklen om argentinadansk kan anses for at være en ny selvstændig varietet af dansk.

EMNEORD: argentinadansk; kontaktlingvistik; *se*-konstruktioner; reciprocitet; refleksivitet

1 INDLEDNING

Mellem 1850 og 1930 var Argentina en populær destination for danske udvandrere, og flere tusinde rejste dertil og bosatte sig permanent i landet. I dag tales dansk fortsat af en lille gruppe efterkommere af de første udvandrere. Dette udvandrerdansk kaldes i artiklen som andre steder argentinadansk (Hartling 2019, Heegård Petersen og Kühn 2017, Kühn et al. 2017 m.fl.). Den mangeårige kontakt med argentinsk spansk har sat sig sine spor i argentinadansk på alle niveauer af sproget: fonologi, leksikon, morfologi, syntaks, semantik og pragmatik. Argentinadansk er dermed et eksempel på ”dansk under påvirkning”. Den intense og langvarige påvirkning fra spansk har – sammen med andre

af de sociokulturelle omstændigheder vi finder her – skabt gunstige forhold for at en ny varietet af dansk ville kunne udvikle sig. Anvendelsen af termen 'argentinadansk' i denne sammenhæng er imidlertid i første omgang rent diatopisk betinget: Med den refererer jeg til et geografisk og sociodemografisk set klart afgrænset og afgrænseligt dansk. Jeg anser det derimod stadig for at være et åbent spørgsmål om argentinadansk sprogligt set lader sig afgrænse på en sådan måde at det er rimeligt at regne det for en (selvstændig) varietet. I slutningen af artiklen diskuterer jeg argumenter for og imod en kategorisering af argentinadansk som en varietet.

Denne artikel fokuserer på anvendelser af pronomenet *sí* i talt argentinadansk der kan være påvirket af den spanske proklitiske og enklitiske partikel *se*. *Se*-partiklen bruges i en lang række konstruktioner med forskellige funktioner på spansk. Netop dens multifunktionalitet og heraf afledte høje frekvens i spansk, sammen med det faktum at den indgår i et pronominalparadigme der strukturelt og lydligt minder om det danske, gør at man a priori kan forvente at finde *se*-påvirkede strukturer i et spanskinflueret dansk. Flere af *se*-partiklens funktioner kan netop ses i mønsterlån (jf. definitionen heraf i afsnit 5) i argentinadansk: Mest åbenlyst er partiklens reciprokke funktion lånt i fx *de se sí* ('de ser hinanden (jævnligt)')/'de får øje på hinanden', (jf. sp. *se ven*). Dette *sí* kan altså ligesom pronomenet *hinanden* udtrykke semantisk symmetri mellem to entiteter. Også eksempler på dens mediale/passive funktion kan imidlertid spores – som i fx *kødet bruner sí* ('kødet brunes')/'man bruner kødet', (jf. sp. *se dora la carne*). Hvor det reciprok anvendte *sí* indiskutabelt er et lån af *se* i argentinadansk, er der i højere grad tale om en gråzone i de tilfælde hvor der er strukturelle og funktionelle overlap mellem dansk og spansk; det gælder især refleksive og mediale udtryk.

Artiklen giver en redegørelse for samtlige reciprok anvendte *sí*'er der findes i de data for argentinadansk som er indsamlet i forbindelse med projektet *Danske Stemmer i USA og Argentina* (jf. afsnit 6). Herudover præsenterer den nedslag i forhold til andre typer mønsterlån af *se* > *sí*.

Artiklen er struktureret som følger: I følgende afsnit (2) beskriver jeg ganske kort hvilken type tosprogethedssituation der er tale om for de dansktalende i Argentina. Dernæst gør jeg i afsnit 3 rede for *se*-partik-

lens mange funktioner i spansk for at give et overblik over hvad påvirkningsmulighederne har været i argentinadansk. I afsnit 4 beskriver jeg hvordan *sí* fungerer i danmarksdansk. Efter i afsnit 5 at have gjort rede for den teoretiske tilgang til kontaktsprogs- og påvirkningssituationen, beskriver jeg i afsnit 6 de data der ligger til grund for undersøgelsen, og den metode jeg har anvendt. Endelig viser jeg i analysedelen (afsnit 7) hvordan nogle af den spanske *se*-partikels anvendelsesmuligheder er blevet overført til dansk i Argentina. Denne del består af to hovedafsnit – et om reciprok anvendt *sí* og et om *sí* i anden end reciprok betydning. Som afslutning på artiklen diskuterer jeg i afsnit 8 resultaterne af analyserne og giver forslag til yderligere undersøgelser af *se*-påvirkning i argentinadansk.

2 DET DANSKARGENTINSKE SAMFUND OG DETS TALERE AF DANSK I DAG

Hans Christensen Fugls udvandring til Argentina i 1844 markerer begyndelsen på et danskargentinsk samfund i Argentina. Det var i høj grad Juan Fugl (det navn han blev kendt under i Argentina) der bevirkede at flere danskere fulgte hans eksempel og prøvede lykken i Argentina, og fra 1860'erne og 1870'erne tog et dansktalende samfund for alvor form. Opbygningen af institutioner, først og fremmest danske skoler og danske kirker, sikrede at man kunne holde sammen på udvandrerne og efterhånden deres efterkommere, og at man kunne blive ved at tale dansk. Fra 1930 kom der stort set ikke flere nye indvandrere fra Danmark, men de der allerede havde slået sig ned, holdt fast i deres modersmål og videregav det til deres børn i sådan en grad at der stadig i dag er et dansktalende samfund i Argentina. Siden 1970'erne er dansk dog i stadig mindre grad blevet talt til næste generation, og i dag er der ikke mange talere af dansk under 65 år.

De sociokulturelle omstændigheder der har gjort sig gældende i forhold til etableringen og vedligeholdelsen af det dansktalende samfund i Argentina, gør at udvandrerefterkommernes argentinadansk kan karakteriseres som et arvesprog, og talerne som arvesprogtalere. Sproget og talerne af det passer m.a.o. sociologisk set godt til arvesprogslingvistikens beskrivelser. De af danskernes efterkommere der har lært dansk, har alle lært det som deres førstesprog derhjemme som børn, og flertal-

let er sekventielt tosprogede idet de har lært spansk omkring skolestart. Det gælder i øvrigt for stort set alle talerne at spansk er deres primære sprog i dag. Især på pampaen i Buenos Aires-provinsen omkring byerne Tandil, Necochea og Tres Arroyos har danskargentinernes netværk været stærkt og tætmasket, og det har gjort at dansk er blevet talt ikke bare i hjemmene, men også i det nære samfund. Om argentinadansk rent sprogligt kan karakteriseres som et arvesprog med en række bestemte træk som deles af arvesprog på tværs af forskellige sociokulturelle betingelser, er imidlertid stadig et åbent emne for diskussion. Det vender jeg tilbage til sidst i artiklen i lyset af analysen af *sig*-konstruktioner.

3 SE I SPANSK

I sprogvidenskaben er der en lang tradition for at se alle typer af koreferentielle pronominer som refleksivmarkører (Maldonado Soto 1992: 2). Et eksempel herpå er det spanske *se*, og ifølge Maldonado Soto (1992) har de tidligere, mere ensidige beskrivelser stået i vejen for mere detaljerede analyser af disse objektproklisers og -enklers multifunktionalitet og polysemi. Som det vil fremgå af dette afsnit, er refleksivitet nemlig blot en af *se*'s mange funktioner.

I paradigmet over refleksive pronominer udtrykker *se* både 3. person singularis og pluralis. Nedenfor ses alle seks personer i paradigmet:

1. sg.	<i>me</i>	(<i>yo</i>) <i>me lavo</i> 'jeg vasker mig'
2. sg.	<i>te</i>	(<i>tú</i>) <i>te lavas</i> 'du vasker dig'
3. sg.	<i>se</i>	(<i>él/ella</i>) <i>se lava</i> 'han/hun vasker sig', (<i>usted</i>) <i>se lava</i> 'De vasker Dem'
1. pl.	<i>nos</i>	(<i>nosotros</i>) <i>nos lavamos</i> 'vi vasker os'
2. pl.	<i>os</i>	(<i>vosotros</i>) <i>os laváis</i> 'I vasker jer'
3. pl.	<i>se</i>	(<i>ellos/ellas</i>) <i>se lavan</i> 'de vasker sig', (<i>ustedes</i>) <i>se lavan</i> 'I vasker jer'

I overensstemmelse med traditionen henviser jeg til hele dette pronomenparadigme med 3.-personsformen *se*¹ (som det vil fremgå af nedenstående, er der flere af pronomenets funktioner der kun findes i denne person). Imidlertid er der i Argentina som i resten af det spanskaltalende Latinamerika synkretisme mellem 2. og 3. person pluralis: Man anven-

1 På tilsvarende vis bruger jeg nogle steder *sig* som overbegreb for alle personerne i det danske pronominalparadigme.

der ikke pronominerne – endsige bøjer verberne – i 2. person pluralis; i stedet dækker 3. person pluralis denne person også. M.a.o. bruges *se* om både ’jer’ og ’sig’. Ud over denne forskel mellem iberisk² og latinamerikansk spansk gælder følgende beskrivelse for alle varieteter af spansk.

Det spanske *se* er i nyere tid beskrevet som en partikel der dels har refleksive funktioner, dels kan gøre verbalhandlingen ”upersonlig”. Under de refleksive funktioner regnes de logisk refleksive og en lang liste af idiomatiske refleksiver der i større eller mindre grad har mistet den refleksive betydning. Hertil kan også regnes de reciprokke og mediale betydninger af *se*. Gruppen af upersonlige *se*-anvendelser dækker over passiv – både dem med et udtrykssubjekt og dem uden (Rodríguez-Bachiller 1991: 77).

Mange fremstillinger af *se*-partiklens anvendelse og funktion er foreslået (fx García 1975, Trujillo 1976, Maldonado Soto 1992, Mendikoetxea 1999, Otero 1999, Vera Luján 2001, Dam 2003, Izquierdo Díaz 2014). Analyserne af *se*-konstruktionerne er ofte beskrevet som et af de mest kontroversielle temaer i den spanske grammatik (fx Mendikoetxea 1999: 1635). Jeg vil ikke gå nærmere ind i de forskellige grammatiske beskrivelser, men i stedet give et overblik over hvordan forskellige anvendelser af spansk *se* kan oversættes til dansk, jf. tabel 1.

TABEL 1. *SE*'S FUNKTIONER I SPANSK (ORGANISERET EFTER FALDENDE TRANSITIVITET) OG MULIGE OVERSÆTTELSE TIL DANSK

Anvendelse i spansk	Eksempler
Refleksiv anvendelse	(1a) <i>el niño se lava</i> ’barnet vasker sig’
	(1b) <i>el niño se lava las manos</i> ’barnet vasker sine hænder’ (egl. ’barnet vasker sig hænderne’)
Stilistisk/emfatisk refleksiv anvendelse	(2) <i>el niño se come la manzana</i> ’barnet spiser æblet/barnet spiser sig et æble’ (egl. ’barnet spiser sig æblet’)
Reciprok anvendelse	(3) <i>los niños se lavan</i> ’børnene vasker hinanden’ (’også børnene vasker sig’, jf. eks. (1))

2 Bemærk dog at iberisk spansk også har *ustedes*, men hvor det i Latinamerika (og på De Kanariske Øer) betyder I, bruges det i den spanskaltalende del af Den Iberiske Halvø som flertalsformen af den formelle tiltale *usted* ’De’.

Medial anvendelse	(4a) <i>el niño <u>se</u> durmió</i> 'barnet faldt i søvn'
	(4b) <i>el niño <u>se</u> arrepiente de su comportamiento</i> 'barnet fortryder sin opførsel'
	(4c) <i>el niño <u>se</u> hace mayor</i> 'barnet bliver ældre'
Passiv anvendelse	(5) <i>el coche <u>se</u> lava</i> 'bilen vaskes'/'bilen bliver vasket'/'man vasker bilen'
Upersonlig-passiv anvendelse	(6a) <i><u>se</u> vive bien aquí</i> 'der leves godt her'/'man lever godt her'
	(6b) <i><u>se</u> asustó a los niños</i> (Mendikoetxea 1999: 1654) 'man forskrækkede børnene'/'børnene blev forskrækket'

I eksemplerne i tabel 1 er samtlige finitte verballer og tilhørende partikler i 3. person, dvs. kun eksempler med *se* forekommer her. I de anvendelser af *se* som er eksemplificeret i (1), (2) og (4) kan partiklen imidlertid anvendes i alle personer: *me* 'mig', *te* 'dig', *se* 'sig', *nos* 'os', *se* 'jer'/'sig'. Reciprokke konstruktioner som den i (3) beskriver noget flertalssubjekter gør ved hinanden, og findes derfor kun i pluralis, hvilket i argentinsk spansk, som nævnt, vil sige *nos* og *se*. *Se*-passiver og de upersonlig-passive anvendelser af *se* kan kun referere til 3. person, dvs. de forekommer kun som *se* (jf. eksempel (5) og (6)).

I forsøget på at fremstille anvendelserne med *se* så overskueligt som muligt er der mange detaljer om de forskellige anvendelser der må udelades her. Det er dog vigtigt for de senere analyser af *sí*-konstruktionerne at gøre rede for følgende:

Den stilistiske/emfatiske anvendelse af *se* som ses i (2), kaldes på spansk bl.a. for *dativo expletivo* ('overflødig, men ekspressiv dativ').³ I denne brug står *se* altid som indirekte objekt (dativ) og er aldrig syntaktisk nødvendigt. Det tilføjer en betydning af større engagement og bevidst viljeshandling fra subjektets side. *Se*-partiklen med denne funk-

3 En anden term er *dativo concordado* ('kongruerende dativ') som står i modsætning til de ikke-kongruerende dativer som fx *el niño me come la manzana (a mí)* 'barnet spiser mit æble/det æble som jeg har' (egl. 'barnet spiser mig æblet (til/for mig)'). Den "ekspletive" eller kongruerende dativ står også i modsætning til de ægte indirekte refleksiver (*reflexivas indirectas propias*) som eksemplificeres i (1b). Det "ægte" ved denne brug er at refleksiven, dvs. det indirekte *se*-objekt, kan gentages i et trykstærkt korefererende pronomen: *el niño se lava las manos a sí mismo* (egl. 'barnet vasker sig hænderne på sig selv'), hvilket ikke er muligt i (2).

tion kan i meget videre omfang end det danske indirekte objekt-*sig* føjes til verber på spansk og dermed ændre betydningen til én hvor subjektet er mere involveret i handlingen⁴ (jf. afsnit 4.1 og 7.2.3 om konstruktioner med refleksive indirekte objekter i hhv. danmarksdansk og argentinadansk).

De mediale anvendelser i (4a)-(4c) dækker over en meget bred kategori: Medialitet i spansk kan referere til intransitive verber som udtrykker overgangen fra en tilstand til en anden som fx processer som et givent subjekt ikke har nogen direkte kontrol over. Den mediale funktion kan bl.a. udtrykkes pronominent med verber som *dormirse* 'falde i søvn' (vs. *dormir* 'sove') (4a) hvor der tydeligt er tale om en tilstandsændring (som subjektet ikke selv har afstedkommet), eller med verber som *arrepentirse* (4b) der kun kan fungere med pronomen, og hvor den mediale betydning ligger i den mentale proces eller indre tilstandsændring der sker i subjektet. Verbet *hacer* 'gøre' kan ligesom visse andre verber på spansk ved tilføjelsen af *se* få en betydning som man på dansk ville udtrykke med kopulaverbet *blive* efterfulgt af adjektiviske og nominale prædikativer, jf. (4c). Rangerer man *se*-anvendelserne efter hvor transitive de er (jf. tabel 1 ovenfor), og dermed efter hvor let deltagerne i verbalhandlingen lader sig skelne fra hinanden (jf. afsnit 4.3), kan man som Fernández (2007: 91-95; baseret på Kemmer 1993) beskrive den mediale situation som mellemstadiet mellem den refleksive og den intransitive situation. På denne skala er der yderligere to trin mellem de mediale og de passive *se*-anvendelser; her vil jeg blot nævne de såkaldt spontane situationer, som jeg berører i afsnit 7.2.1 og 7.2.3, fx *el vaso se rompió* 'glasset gik i stykker' (egl. 'glasset ødelagde sig') hvor handlingen fremstilles som blev den igangsat af glasset selv, men i virkeligheden forårsages af en ekstern (om end ikke-identificerbar) agent.

Jeg koncentrerer mig i denne artikel om de *se*-konstruktioner hvis funktioner kan spores i udtryk med *sig* i argentinadansk. Det gælder først og fremmest dem der står i (3), (4) og (5). Måske spiller konstruktionstypen i (2) også en rolle. Det vender jeg tilbage til i afsnit

4 Denne brug af *se* i forbindelse med indtagelse af mad og drikke oversættes i spanske grammatikker på dansk ofte med *rub* og *støb* o.l. (se fx Mogenssen 2002:134). Efter min mening angiver den oversættelse ikke nødvendigvis subjektets interesse og involvering i handlingen. Det gør den direkte oversættelse med reflektivpronominerne i højere grad.

7.2.3. *Se*-partiklens mediale og passive betydning kommer også til udtryk i form af reanalyser af den spanske *se*-passiv som den danske *s*-passiv, fx *penge spises ikke* i betydningen 'man kan ikke spise penge'/'penge kan ikke spises' (jf. sp. *el dinero no se come*). Dem udelader jeg dog af pladshensyn i denne omgang. Artiklen behandler altså udtryk fra argentinadansk hvor der er anvendt et *sí* (*mig, dig, ...*), og ser på hvilke spanske *se*-konstruktioner de argentinadanske udtryk kalkerer.

Før jeg gør rede for *se*-påvirkede *sí*-konstruktioner i argentinadansk, skal vi se på hvordan konstruktioner med *sí* fungerer i danmarksdansk.

4 *SÍ* I DANMARKSDANSK

Sí er ligesom *se* i spansk traditionelt beskrevet som et refleksivt pronomen.⁵ Hvor *se* i spansk anvendes i hele paletten af udtryk fra refleksivitet og reciprocitet over medium til passiv og "upersonlighed", er *sí* i moderne danmarksdansk funktionelt mere begrænset. Det anvendes med refleksiv eller måske snarere medial (se afsnit 4.3 nedenfor) betydning. Som *se* på spansk indgår *sí* dog også i en lang række faste udtryk hvor hverken en refleksiv eller medial læsning (længere) giver mening.

Sí er den nominale form, og *sin* den possessive form af pronomenet. Pronomenets funktion – både i nominal og possessiv form – er at referere anaforisk eller kataforisk til et 3.-personssubjekt inden for samme sætning. Nedenstående er eksempler med *sí* fra argentinadansk:

- (7) hun bliver besvimmel og sådan og så hun holder sí hjemme
(AKY, 1955⁶) (*sí* med anaforisk reference til subjektet *hun*)
- (8) øh sådan i sí selv spillet interesserer mig ikke (ABO, 1933)
(*sí* (*selv*) med kataforisk reference til subjektet *spillet*)

5 Fremstillingen bygger i første omgang på Hansen og Heltoft (2011: 589-592), men se afsnit 4.2 og 4.3 for en lidt anden fremstilling. Eksemplerne på hvordan *sí* anvendes i danmarksdansk, er paradoksalt nok fra argentinadansk, men det drejer sig naturligvis om eksempler hvor *sí*-konstruktionerne er brugt på en måde hvorpå de også bruges i danmarksdansk (der kan omvendt godt være andet i eksemplerne som afviger fra danmarksdansk). Jeg har valgt at bruge eksempler fra argentinadansk for at give læseren bedst muligt indtryk af det dansk vi har med at gøre.

6 Årstallet efter informantkoden er her som i resten af artiklen informantens fødselsår.

Sig henviser også til pluralissubjekter, fx

- (9) jeg tror at alle danskerne der kom til Argentina ned- øh ned-satte sig i Necochea (MEP, 1945) (*sig* henviser til pluralissubjektet *alle danskerne der kom til Argentina*)

Sig kan have alle et nominals mulige ledfunktioner bortset fra subjektets. Med en lang række verber har det refleksive pronomen imidlertid ikke argumentværdi i sætningen (se nedenfor). Uanset hvilket verbum det står i forbindelse med, kongruerer det med subjektet mht. person og numerus (*mig, dig, sig, os, jer* og *sig*).

I de såkaldt ægte eller inhærent refleksive verber udgør det obligatoriske refleksive objekt ikke et selvstændigt argument i sætningen. Det er m.a.o. ikke udtryk for noget indholdsobjekt, men har den funktion at stille sig i vejen for et muligt objektsargument: Denne type verber kan altså kun tage et refleksivt objekt og blokerer for muligheden af alternative objekter. Eksempelvis kan *de* i eksempel (10) nedenfor ikke bestemme andre end *sig* til noget. Det bliver tydeligt hvis man forsøger at kløve sætningen: **det var sig de bestemte til at købe det her*. Eksempler fra argentinadansk er:

- (10) og så bestemte de sig til at købe det her (COM, 1942)
(11) og så der holdte hun også øh styr med at far han øh opførte sig på den måde (AKY, 1955)
(12) for jeg var jo øh skammede mig ved at have øh sådan en stand at jeg skulle blive der i et land øh jeg ikke ... (JOU, 1941)
(13) og så hygger vi os og så bliver vi rigtig kommer vi i rigtig forbindelse med hinanden for det gør man jo uvilkårlig når man går sammen så kommer man mere nærmere hinanden ind på livet (RUK, 1934)

Hansen og Heltoft (2011) nævner andre typer af obligatorisk refleksiv konstruktion såsom forbindelser med:

- (14) uægte sammensat verbum, fx *tænke sig om*:
hvis man skal til at tænke sig om så er der mange steder
man får den her øh øh spansk spro- øh (NOK, 1944)
- (15) umiddelbart indirekte objekt, fx *tillade sig noget*:
så man kan ikke tillade sig noget uden så er der underskud i
resultatet (COM, 1942)
- (16) middelbart indirekte objekter, fx *tage til sig* (i betydningen
'rage til sig'):
men øh men her der dem der administrerer de tager til sig
(ABO, 1933)
- (17) adjektiver, fx *være bange af sig*:
hun er ikke bange af sig (NOA, 1961)

4.1 Konstruktioner med refleksive indirekte objekter (RIO)

I dansk har vi en særlig konstruktion med et refleksivt indirekte objekt som svarer til den spanske konstruktion som nævnes i eksempel (2). Den danske RIO-konstruktion har dog langt flere syntaktiske og semantiske begrænsninger end den spanske: Den dannes fortrinsvis med resultative verber der er leksikalsk monotransitive, dvs. transitive verber som normalt kun har ét objektsargument, og som beskriver fuldførelsen af en handling.⁷ Med en del verber⁸ kan RIO-konstruktioner desuden kun forekomme med det direkte objekt i singularis med ubestemt artikel (*en/et/noget*), fx *barnet spiste sig et æble/noget æblegrød* og ikke **barnet spiste sig æblet/æbler/æblerne*. Der findes i øvrigt stort set ingen litteratur om denne konstruktion i dansk, men Nielsen (2020), som diskuterer indledende analyser af konstruktionens diakrone udvikling, konstaterer at det refleksive indirekte objekt markerer at subjektet har den semantiske rolle 'interessent'. Det var den rolle indirekte objekter

7 Konstruktionen findes også med verber der ikke beskriver en overgang, som *børe* (fx *og så får man hørt sig noget radio*, blogindlæg 11.09.2010), *se* (fx *Nu ligger vi i sengen med et sterinlys [sic] tændt og det buldrer på taget med regn og storm udenfor. Vi ser os en film, så godnat*, opslag på Facebook) og *have* (fx *De havde sig en dejlig formiddag med lidt bobler og solskin*, blogindlæg 29.01.2018). Alle eksempler er autentiske og fundet online.

8 Men jf. fx Hvilshøjs (1999: 96) eksempel: "Han erhvervede sig rettighederne". Hvilshøj (1999, 2000) kalder – med henvisning til Kemmer (1993) – denne type for indirekte medium, jf. hans argumentation for at *sig* er en mediummarkør i dansk, gengivet nedenfor. Hvilshøj kommer ikke nærmere ind på netop denne konstruktion.

generelt havde i ældre dansk, mens de i dag er indskrænket til at have rollen 'recipient' i snæver forstand. Den bredere 'interessent'-betydning ser derimod ud til at have overlevet i de refleksive indirekte objekter (Nielsen 2020).

4.2 *Sig selv*

Nogle verber kan kombineres enten med det nøgne refleksive pronomen (*sig*) eller med den trykstærke form *sig selv* som objekt. Brugen af *sig selv* markerer at subjektet og objektet/refleksivet (*sig selv*) har samme referent "mod hvad der er sædvanligt og forventeligt" (Hansen og Heltoft 2011: 594). Denne koreference kan være uventet enten fordi den specifikke subjektsreferent ikke plejer at være genstand for netop den verbalhandling (*Gitte friserer sig selv*, dvs. Gitte plejer at frisere/blive friseret af andre; Hansen og Heltoft 2011: 594), eller fordi der er tale om verber der beskriver en handling som normalt er rettet mod andre (*borgmesteren roste sig selv*, dvs. man roser normalt en anden end sig selv; Hansen og Heltoft 2011: 594) (såkaldt *ekstroverte verber* hos Hvilshøj 1999: 94).

Sig selv kan altså på enfatisk vis udtrykke et modsætningsforhold mellem subjektet for verbalhandlingen og andre mulige agenter, se (18-19).

- (18) ja han kalder sig selv for Pablo (KMI, 1951) – mens andre kalder ham for noget andet
- (19) pero han han har lært sig selv øh spansk (HPJ, 1944) – det var ikke en anden der lærte ham det.

Hvilshøj (1999: 94) viser dog at "den traditionelle formodning om at *selv* i forbindelse med *sig* altid er en art optionel enfatisk markør" ikke holder. Der er nemlig tilfælde hvor *sig* og *sig selv* er komplementært distribueret, dvs. ved koreference mellem verbets argumenter er der verber der kun kan knyttes til *sig*, og verber der kun kan knyttes til *sig selv*. Eksempelvis er *sig selv* udelukket med verbet *skamme* (20) (jf. de ovenfor nævnte "ægte" refleksiver):

- (20) foruden det så skammer man sig lidt med at ikke kan tale (CRA, 1936)

Til gengæld er *selv* obligatorisk i *passee sig selv* (21) og meget udbredt i fx *klare sig selv* (22), hvor der desuden er en lille betydningsforskel til *klare sig*.

(21) så sagde jeg nej så kan han f- f- passee sig selv ha (IMM, 1928)

(22) derimod så tog han til Buenos Aires og så var det om at *klare sig selv* (ABS, 1928)

4.3 *Sig's* mediale betydning?

De definerende træk ved refleksivernes semantik er ifølge Hvilshøj (1998, 1999, 2000) netop den pragmatisk uventede koreference mellem argumenterne, der som nævnt ovenfor er typisk i konstruktioner med *sig selv*, foruden en ikke-fuldstændig distinkthed mellem argumenterne. Ikke-fuldstændig distinkthed mellem argumenterne skal forstås i modsætning til mediale udtryks totale non-distinkthed mellem verbets argumenter: I *Gitte friserer sig selv* opfattes *Gitte* og *sig selv* på trods af deres koreferentialitet ”i en vis forstand som distinkte”; ifølge Hvilshøj skelnes der her i en eller anden grad mellem ”den der igangsætter handlingen, og den der berøres af den” (Hvilshøj 2000: 18). I *Gitte friserer sig* kan *Gitte* og *sig* derimod på ingen måde opfattes som distinkte. Hvilshøj (1998, 1999, 2000) argumenterer på baggrund af denne forståelse af udtrykkenes semantik og på baggrund af tværsproglige observationer for at *sig selv* er den refleksive markør i dansk, mens *sig* er en mediummarkør. Det viser sig nemlig at andre sprogs refleksivmarkører oversættes til dansk med *sig selv*, mens det danske *sig* oversættes til mediummarkører eller intransitive verber, fx da. *han rejste sig* → eng. *he got up*. Jeg har ovenfor fulgt traditionen og beskrevet *sig* som et refleksivt pronomen og tager ikke her endegyldigt stilling til Hvilshøjs refleksiv- og mediumparadigme (jf. Hvilshøj 1999: 99). Et er dog sikkert: *Sig* har (også) mediale betydninger hvis man ved medium forstår en konstruktion der beskriver forventet koreference og total non-distinkthed mellem verbets argumenter.⁹ Hvilshøj (1999)

⁹ Netop non-distinktheden mellem argumenterne hører til den klassiske definition af medium som siger at ”verbalhandlingen eller processen ansues som noget der vedrører subjektet selv, og ikke kan overskride [...] subjektets grænser og dermed være rettet mod en anden genstand end subjektet selv” (Hansen og Heltoft 2011: 1287).

identificerer på baggrund af Kemmer (1993) en lang række mediums-situationstyper såsom soigneringsmedium (fx *han klædte sig på*), følelsesmedium (fx *han besindede sig*) og utilsigtet selvbeskadigelse (fx *han skar sig*), i hvilke subjekterne og refleksiverne helt som forventet refererer til samme entitet og ikke – semantisk set – kan skelnes fra hinanden.

5 MANIFESTATIONER AF *SE* I ARGENTINADANSK

Det er ikke overraskende at man i dansk i kontakt med spansk kan finde påvirkning fra *se*, dels fordi partiklen har så mange funktioner i spansk, dels fordi der er strukturelle og funktionelle overlap mellem *sig*- og *se*-konstruktioner, diakront og synkront betragtet. Hypotesen bliver da at dels fænomenets frekvens i donorsproget (spansk), dels de intersystemiske ækvivalenser mellem donorsprog og modtager-sprog ((argentina)dansk) fører til at *se*-området er et oplagt sted at låne fra.

Påvirkningen fra det spanske *se* kommer til udtryk på forskellige måder i argentinadansk. Som vi så i eksemplerne i afsnit 4, bruges *sig* i argentinadansk sådan som det bruges i danmarksdansk. Men herudover bruges det i udtryk og med funktioner som vi ikke kender i danmarksdansk.

Denne undersøgelse bygger grundlæggende på ideen om at den tosprogede taler er motiveret for at indlåne ord og mønstre fra det ene sprog i det andet for at have udtryksmulighederne i donorsproget til rådighed i modtagersproget. Denne motivation opstår formodentlig hos den tosprogede taler fordi han/hun på baggrund af sit samlede sproglige repertoire udvikler strategier som skal reducere planlægnings- og processeringsanstrengelserne ved outputtet (Matras 2009, Johanson 2008 og flere; se også Hartling 2019: 39-43). Jeg har imidlertid ikke haft lejlighed til at teste argentinadansktaleres processering når de taler dansk (meget tyder på at processeringsvanskeligheder spiller en rolle, se også Hartling 2019). Jeg kan blot konstatere at de umærkeligt indlåner mønstre fra spansk. De anvender m.a.o. strukturer fra spansk som de kalkerer og reanalyserer uden eksplicitte tegn på bevidsthed om det og i et i øvrigt ”flydende” dansk. Omvendt har undersøgelser vist at argentinadansktalerne i

høj grad er bevidste om leksikalske indlån og kodeskift (Heegård Petersen et al. 2018: 20, 23).¹⁰

Det er muligt at beskrive lånene af *se* som lån af leksikalsk-syntaktiske mønstre. Mønstre er hos Matras (2009: 235) det samme som konstruktioner i Goldbergsk/Croftsk forstand, nemlig den betydningsbærende kombination af ord og morfemer på flere mulige niveauer, fx en ordforms forbindelse til dens betydning, den måde hvorpå ordformer kombineres, eller rækkefølgen af dem (Goldberg 1995, Croft 2001). Eksempelvis ændrer ordet *op* betydning når det kombineres med et verbum som *spise* i konstruktionen *spise op*. På tilsvarende vis kan den spanske *se*-partikel forandre en verbalforms betydning, fx fra at beskrive en tilstand, *dormir* 'sove', til at beskrive overgangen til en ny tilstand, *dormirse* 'falde i søvn', eller fra en konstruktion hvor verbalhandlingen er "udadvendt", dvs. rettet mod et andet argument end subjektet, *lavar* 'vaske', til en konstruktion hvor handlingen er "indadvendt", dvs. rettet mod sætningens ene argument (udtrykssubjektet i passive eller objektet i upersonlig-passive konstruktioner), *lavarse* 'vaskes'. Om sådanne mønstre lånes ind i modtagersproget, afhænger bl.a. af om dette sprog har ordformer til rådighed som mønstrene kan matches med (Matras 2009: 235). Hvad angår *se*-mønstre i spansk, har dansk et pronominalparadigme der i høj grad kan matches med det spanske (jf. afsnit 3 og afsnit 4); ikke mindst er *se* rent lydligt så ens (*se* < > *sig*)¹¹ at en mønsteroverførsel af *se*'s funktioner (eller nogle af dem) ligger lige for hos tosprogede talere der som argentinadansktalerne har spansk som primært og dansk som sekundært sprog.

Mønsterlån beskrives ofte som kontaktinducerede grammatikaliseringsprocesser som begynder ved at taleren bevidst eller intuitivt identificerer og matcher ækvivalente leksemer i sprogene. Herefter reanalyseres elementerne sådan at betydningen i modtagersproget påvirkes af og tilpasses betydningen i donorsproget. Fundamentet for denne

10 Det er netop en generel tendens at "[c]opying grammatical function units and patterns is certainly less conscious than copying content units, which speakers tend to be more aware of" (Johanson 2008: 65, se også Matras 2009: 150-151).

11 1. person singularis (*me* < > *mi*) er ligeledes lydligt meget ens, men det er rimeligt at forvente at der i et (argentina)spanskpåvirket dansk vil være flest mønsterlån hvor netop *sig* optræder, eftersom *se* udfylder hele tre pladser i pronomenparadigmet (3. person singularis og 2. og 3. person pluralis). Desuden har partiklen i spansk funktioner hvor kun *se* er mulig (jf. afsnit 3).

matchingprocedure er leksemernes polysemi i donorsproget hvor de har både konkrete og abstrakte betydninger. Ligesom ordformer i sprogintern grammatikalisering med tiden får en mere og mere abstrakt betydning og evt. til sidst bliver til funktionsord eller morfemer, kan ordformer i kontaktinduceret grammatikalisering undergå en tilsvarende udvikling – men her altså som et lån af den abstrakte betydning de har i donorsproget (Matras 2009: 238-239).¹² Denne form for lån hører ind under det man i diskussionen af låneord kalder for 'betydningslån', se Heidemann Andersen i dette nummer. Som vi har set, er *se* højpolysemt og har flere abstrakte funktioner end *sig* i dansk, og det er muligt at beskrive mønsterlånene af *se*-strukturene i argentinadansk som en igangværende grammatikalisering (se også Hartling 2019: 44).

Foruden kompatibilitet mellem ordformer i to sprog og talernes generelle motivation for at låne strukturer og funktioner fra donorsproget spiller frekvensen også ind. Lån mellem to sprog kan være baseret på frekvens sådan at "frequency patterns peculiar to model code [her donorsprogs-] units are copied onto units of the basic code [her modtagersproget] so that the latter undergo an increase or a decrease in frequency of occurrence" (Johanson 2011: 292). *Se*-partiklen er meget frekvent i spansk (hvilket selvsagt også hænger sammen med dens polysemi og multifunktionalitet), og dette frekvensmønster indlånes – i hvert fald til dels – i argentinadansk.

Denne artikel handler som nævnt om de mønsterlån af *se* i argentinadansk hvor *se* er gengivet som *sig*. Den ene gruppe af sådanne mønsterlån er de reciprokke udtryk. Det er den gruppe der er nemmest at afgrænse og definere (afsnit 5.1 og 7.1). Den anden gruppe er derfor i denne sammenhæng "restgruppen" og er her kaldt *udtryk med sig i anden end reciprok betydning* (afsnit 7.2).

5.1 Reciprocitet i dansk og spansk

Den hyppigste måde entydigt at udtrykke gensidighedssituationer på

12 Ifølge Heine og Kuteva (2005) bliver kontaktinduceret grammatikalisering udløst af talerens behov for at låne en funktion som donorsproget har, og der er derfor almindeligvis tale om en *udvidelse* af betydningspotentiallet. Imidlertid kan påvirkning mellem sprog antage mange former, og talere kan naturligvis også påvirkes til en betydnings- og funktions*indskrænkning* af en ordform med forbillede i donorsproget, jf. også teorien om frekvensens betydning beskrevet nedenfor.

i danmarksdansk er ved at anvende den reciprokke pronominalanafor *hinanden* (eller den ældre pendant *hverandre*), fx ”der traf de så hinanden” (IHA, 1934). Herudover kan reciprocitet i danmarksdansk udtrykkes gennem en række deponente verber med reciprok betydning, konstruktioner med adverbialerne *indbyrdes* og *sammen*, implicit reciprokke udtryk, fx *Ea og Ib kyssede* (som tillige kan fortolkes ikke-reciprokt) og reciprokke leksemer som *diskutere*, *skelne*, *matche*, *ven* mv. (jf. Haspelmath 2007: 2089, 2090, 2104-2106; se også afsnit 6.2 og 7.1.1). I spansk anvendes, som vi har set, derimod typisk partiklen *se* for at udtrykke reciprokke situationer, fx *abí se conocieron (ellos)* ’der lærte de hinanden at kende/der traf de hinanden’ (egl. ’der kendte (de) sig’). *Se* er i sådanne reciprokke udtryk netop blevet anset for at være en verbalpartikel eller en verbalmarkør – og ikke et reciprokt pronomen med argumentværdi (Gast og Haas 2008: 314-315). Ifølge Haspelmath (2007: 2104) udviser reciprokke konstruktioner med pronominalaforer, som dansk *hinanden*, universelt set langt større tilbøjelighed til at blive udskiftet end reciprokke konstruktioner med verbalmarkører, som spansk *se*. Dermed er der altså også en typologiteoretisk forklaring på at argentinadansktalerne kan finde på at indlåne *se*-mønsteret når de udtrykker reciprocitet – fremfor at anvende konstruktionen med pronominalaforen *hinanden*.

Før jeg gennemgår fundene af *se*-påvirkede udtryk, beskriver jeg det datasæt fundene er gjort i, og den metode jeg har anvendt til at finde dem.

6 METODE OG DATA

De data der ligger til grund for denne undersøgelse, er dem som er blevet indsamlet i forbindelse med forskningsprojektet *Danske stemmer i USA og Argentina* (2014-2018). I 2014 og 2015 var tre af forskergruppens fem medlemmer samt en ekstern konsulent – i forskellige konstellationer – på i alt tre feltarbejdsrejser til Argentina. Vi interviewede 128 efterkommere af danskere som alle talte nok dansk til at kunne deltage i et interview af minimum en halv times varighed på dansk. En typisk samtale varede over en time og var udformet som en let simplificeret udgave af et sociolingvistisk interview.

Samtalerne med 98 af disse argentinadansktalere blev efterfølgende

udskrevet af studentermedhjælpere ved projektet, og det er disse udskrifter der nu udgør Corpus of South American Danish (CoSAMDa). I tabel 2 ses en oversigt over dette korpus (se bl.a. Hartling 2019 og Kühl et al. 2017 for flere detaljer om korpussets struktur og indhold):

TABEL 2: KVANTITATIV STATUS OVER CoSAMDa, PR. 1. JUNI 2019

Timer	Talere	Ord	(Gennemsnits)alder	Køn
113	98	1.041.932	72,6 år (kvinder: 72,2 år; mænd: 73,2 år)	65 kvinder (66,3 %) 33 mænd (33,7 %)

I tillæg til de data af argentinadansk talesprog vi har i korpusset, indsamlede jeg data i form af forskellige test som bl.a. havde til hensigt at elicitere bestemte sproglige træk. En af disse er testen i reciprocitet.

6.1. Testen i reciprocitet

For at undersøge specifikt om *sig* spiller en særlig rolle i reciproke udtryk i argentinadansk, gennemførte jeg på feltarbejdsrejsen i 2015 en videostimulitest (se forklaring nedenfor) med 12 argentinadansktalere. Deltagerne er alle kvinder, og de er født mellem 1933 og 1967 (gennemsnitsalder: 70 år på testtidspunktet). Fem af dem er fra Necochea, fem er fra Tres Arroyos, en er fra Tandil, og en er fra Buenos Aires. Ingen tidligere undersøgelser har dokumenteret sociolektale eller dialektale forskelle i argentinadansk inden for Buenos Aires-provinsen, som deltagerne i reciprocitetstesten er fra (Hartling 2019).¹³ Hvad der derimod har stor betydning for arvesprogsdansk i Argentina, er alder. Grundet ændringerne i det danskargentinske samfund i 1970'erne og 1980'erne, ikke mindst efterkommernes større integration og assimilation i det spansktalende Argentina, taler de yngste talere (dvs. talere født efter ca. 1955) et anderledes argentinadansk end de ældre talere.

13 'Sted' ser imidlertid ud til at betyde noget når man sammenligner talere fra Buenos Aires-provinsen (= danskertrekanten og byen Buenos Aires) med talere som ikke er fra denne provins. I hvert fald har undersøgelser vist at talerne i Misiones-provinsen, som ligger i den nordøstligste del af Argentina, taler et mere spanskpræget og et fra danmarksdansk mere afvigende dansk end talerne længere sydpå (Heegård Petersen 2018 og Heegård Petersen og Kühl, under udgivelse). I 2015 fik vi i *Danske Stemmer*-projektet kendskab til 15 argentinadansktalere i Misiones, primært fra byen Eldorado (heraf er 11 interviewet og indgår i CoSAMDa). Disse talere bliver nedenfor omtalt som Eldorado-talere.

Kun to af de 12 deltagere i testen er født efter 1955, og der er derfor ikke her noget solidt grundlag for at konkludere noget om eventuelle kronolektale forskelle i de eliciterede reciprokke konstruktioner.

Testen bestod af 20 korte videoklip som jeg viste deltagerne (i en arbitrær rækkefølge for hver deltager), og som skildrer forskellige typer af reciprokke begivenheder hvor to eller flere personer forfølger, støder ind i, afluser, følger efter, giver, slår, omfavner, låner sig mod, møder, er ved siden af, giver hånd til og taler med hinanden. De 20 videoklip stammer fra *Reciprocals Across Languages*-projektet (Evans et al. 2004) som indeholder 64 klip. Baggrunden for udvælgelsen til denne undersøgelse var at klippene skulle gengive situationer man kunne antage havde størst sandsynlighed for at afføde et reciprokt udsagn hos deltagerne. Hensigten med min undersøgelse var ikke så meget at afsøge alle mulige forskellige måder at udtrykke reciprocitet på, men snarere at afdække om *sig* var en udbredt måde at udtrykke reciprocitet på i argentinadansk. Efter hvert klip bad jeg deltagerne om at genfortælle hvad de havde set. Jeg fik beskrivelser af i alt 236 videoklip (to deltagere manglede to klip hver). Alle data blev lydoptaget.

6.2 Korpussøgninger

Til denne artikel har jeg foretaget simple korpussøgninger i CoSAM-Da-korpusset. Jeg har søgt på *mig*, *dig*, *sig*, *os* og *jer*. På denne måde har jeg sikret mig at få alt relevant med, dvs. samtlige eksempler på anvendelser af pronominerne som ikke er kendt i danmarksdansk. De nævnte pronominer ytres i alt 3.704 gange af argentinadansktalerne i korpusset.

Søgeresultaterne har jeg eksporteret til et excelark, og jeg har gennemgået alle rækker i hvert excelark og i første omgang sorteret resultaterne efter relevans. Dernæst har jeg opmærket relevante forekomster efter funktion/betydning.

For specifikt at kunne sammenligne den reciprokke anvendelse af ovenstående pronominer med danmarksdanske reciprokke udtryk, har jeg desuden søgt på *hinanden*, *hverandre*, *indbyrdes* og *sammen* og på endelserne *-es* og *-ås*.¹⁴ *Hverandre* findes slet ikke, og udtryk med *indbyrdes* forekommer kun otte gange i korpusset. Til gengæld spiller både ud-

---

14 To deponente verber med reciprok funktion har endelsen *-ås* i præsens, *omgås* og *slås*; de findes begge i CoSAMDa med en forekomst hver.

tryk med *sammen*, fx *tale sammen*, og deponente verber med reciprok funktion, fx *mødes*, *ses* og *skændes*, en rolle (se eksempler nedenfor). Jeg inddrager her kun *hinanden*-forekomsterne.

7 ANALYSE OG RESULTATER

7.1 Mønsterlån af reciproke udtryk med se

7.1.1 *Reciprokt sig i CoS.AmDa-korpusset*. Søgninger i korpus på *sig* (*os*, *jer*) og *hinanden* viser at argentinadanskalerne har variation på dette punkt og således kan udtrykke reciprocitet med både *sig* og *hinanden*.¹⁵ I hele CoSAmDa findes *sig* 16 gange med reciprok betydning; otte gange i 1. person pluralis (*vi* [VERBAL] *os*) og otte gange med *sig* som det reciproke element (til sammenligning er der 264 forekomster af *hinanden*, se nedenfor), fx:¹⁶

- (23) *vi* [se] *os*: vi øh vi skrev eller vi {så os} en gang imellem når de var på besøv besøg eller sådan noget # men jeg havde ikke haft meget kontakt med # med børnene (BEB, 1933)
- (24) *de* [se] *sig*: og de k:endte ikke hinanden de har aldrig set sig mere (EPN, født 1943)
- (25) *man* [se] *sig*: o:g hvis det er sådan man ser sig # temmelig tit øh tit så: så # må man hellere siger man jo # rigtig farvel på # på en pæn måde (HWJ, født 1939)

15 Argentinadanskalerne udtrykker som nævnt også gensidighedssituationer med andre udtryk som vi også har i danmarksdansk, heriblandt udtryk med *sammen*, fx ”så har vi det godt sammen og vi kommer sammen altid” (JOU, 1941), og deponente verber med reciprok funktion som eksempelvis *slås* (her forstærket af *sammen*): ”for de forskellige partier de kan ikke blive enige og så ville de slås sammen” (IHA 1934) og *mødes*: ”de mødes i øh i øh alderdomshjemmen” (REJ, 1929).

16 Samtlige korpuseksempler i afsnit 7 er gengivet med de særtegn som de har i udskrifterne (jf. Sprogforandringscentrets udskrivningsmanual, https://dgcss.hum.ku.dk/aarsberetninger/rapporter/Transcribermanual_august_2010.pdf), men for læsbarhedens skyld har jeg fjernet metakommentarer og modpartens – ofte interviewerens – taleure hvor de ikke har været vigtige for forståelsen af de *se*-påvirkede udtryk. I det ene eksempel i artiklen hvor interviewerens taleur er med, er det markeret med vinkelparenteser og *INT* for interviewer <INT: ...>. Specialtegnet # markerer pauser i talen. Kolon : bruges til at markere tydeligt forlængede vokaler eller konsonanter. Krøllede parenteser {...} sættes omkring en passage hvor der er tvivl om hvad der bliver sagt. Det gælder i flere tilfælde udtryk med *sig* og *os* som ikke er kendt i danmarksdansk. Jeg har i de tilfælde lyttet til filerne for at sikre mig at det er det der bliver sagt. Understregningerne i eksemplerne er mine. Eventuelle kommentarer til deres ytringer har jeg skrevet i kantede parenteser i umiddelbar forlængelse af citatet.

- (26) *vi [kende] os*: bueno han var jo # sammen med min: bror # og der {kendte vi os} # og så # blev vi kærester en tid og # når jeg blev f- færdig med at studere til lærerinde # så giftede vi os # (GEJ, 1947)
- (27) *de [kende] sig*: og jeg tror de kendte sig her (BEB, 1933) [om mormoderen og morfaderen der lærte hinanden at kende i Argentina]
- (28) *en familie [skulle kende] sig*: for jeg synes at # at alt det teknologi # det er sådan at at familien den bliver øh # skilt # og de sidder med de der apparater hele tiden de skal spise med telefonen ved siden af øh # tallerken # og det det synes jeg ikke måltiden det er en familie # som der skal # øh kende sig lidt mere # for ellers så # (GEJ, 1947)
- (29) *at [kende] sig*: øh det er det er hel sådan: # en dejlig {manér at kende sig} pero # alligevel øh er det for lidt tid # for {da} de kommer til # en: middagsmad eller en aftensmad # man har ikke tid til at hilse på alle (GEJ, 1947) [taler om en stor fest der blev holdt i Tandil en gang om året for Peder-sen-slægten]
- (30) *vi [træffe] os*: # og når vi øh træffer os på gaden # så taler vi dansk (CCB, 1937)
- (31) *man [kunne forstå] sig*: hvis de ikke havde {været} interesseret så kø- kører de jo løs på den m:en ellers så # taler man jo langsom # {for så} # kan man jo bedre forstå sig (CLU, 1937)

Reciprokt *os* og *sig* i spontant ytret argentinadansk er hyppigst med verberne *kende* og *se*. I alt er der fem eksempler med hvert verbum. Foruden de fem forekomster af *kende* med refleksivpronomenet i reciprok funktion – alle i betydningen 'lære at kende' som det ofte har i argentinadansk (se Hartling 2019) – findes én forekomst af *lære at kende* med reciprokt *os*:

- (32) og så lærte vi at kende os der (LEP, 1961).

Til sammenligning med de 16 refleksivpronominer med reciprok funk-

tion forekommer pronomenet *hinanden* som nævnt 264 gange i korpusset, og det peger altså på at det er langt den mest almindelige måde at udtrykke reciprocitet på. I 102 af tilfældene anvendes *hinanden* som styrelse for en præposition, som i fx

- (33) ”og så fortsatte de turen til Buenos_Aires og de var {jo:} #
blevet sådan nogenlunde bekendt med hinanden o:g {øh} #
de tog hver til sit steds” (ARL, 1926).

Jeg har i sammenligningen af de to reciprocitetskonstruktioners frekvens fraregnet *hinanden* når det står som styrelse til en præposition fordi der ikke kan være tale om mønsterlån af reciprokt *se* i denne kontekst. *Se* som reciprok partikel kan nemlig ikke optræde efter præposition på spansk (Gast og Haas 2008: 315-316, Dam og Jensen 2018: 139).¹⁷ Når man fraregner forekomsterne af *hinanden* som præpositionsstyrelse, er der 162 forekomster tilbage hvor *hinanden* står som enten direkte eller indirekte objekt for verbalhandlingen. Der er altså stadig godt 10 gange så mange *hinanden*-konstruktioner som der er konstruktioner med reciprokt *sí* i CoSAMDa. Det bør dog nævnes at der faktisk er et eksempel på reciprokt *sí* efter præposition (*i sí*) blandt de elicerede ytringer (1 ud af 17, se afsnit 7.1.2). Man kan alligevel konkludere at argentinadanskalerne er tilbageholdende med at anvende reciprokt *sí* efter præposition: Det ene eksempel udgør 3 % af samtlige reciproke *sí*'er (1 ud af 33 (= de 16 i korpusset + de 17 i testen)) hvilket også er lidt i sammenligning med *hinanden*-forekomsterne hvor næsten 40 % står som styrelse for en præposition.

Foruden en mulig begrænsning i forhold til at stå som styrelse for præpositioner har reciprokt *sí* givetvis andre grammatiske begrænsninger som *hinanden* ikke har. For eksempel kan reciprokt *sí* ikke stå i genitiv i danmarksdansk og efter alt at dømme heller ikke i argentinadansk (**de låner tit sí's lejlighed*), endsige kløves (**det er sí de skader*

17 Kun efter præpositionen *entre* 'mellem' kan den trykstærke pronominalform *sí* 'sig' have reciprok betydning: *entre sí* 'mellem hinanden' (egl. 'mellem sig'). Den trykstærke form *sí* bruges generelt efter præpositioner i refleksive udtryk, fx ”Ella(s) hablaba(n) siempre de sí” ('Hun/de talte altid om sig selv') (Otero 1999: 1443-1444). Med præpositionen *con* 'med' anvendes dog den fossilerede form *consigo* ('med sig') – jævnsides *conmigo* ('med mig') og *contigo* ('med dig') fra latin *mecum*, *tecum* og *secum*.

mest på den måde; jf. Hansen og Heltoft 2011: 598). Men reciprokt *sig* har også nogle grammatiske ligheder med *binanden*: Af eksempel (28), *det er en familie som der skal øh kende sig lidt mere*, kan vi se at det subjekt som *sig* med reciprok funktion henviser til, kan være et substantiv som grammatisk set er singularis, men som semantisk er pluralt, her: *familie* (jf. Hansen og Heltoft 2011: 496-497, 600). Det er tvivlsomt om dette kan lade sig gøre på spansk; den umiddelbare tolkning af fx *la familia se conoce* ville være passiv 'familien kendes', 'man kender (eller 'lærer ... at kende') familien'. Af eksempel (29), *øh det er det er hel sådan en dejlig manér at kende sig*, fremgår det desuden at *sig* med reciprok funktion helt som *binanden* kan optræde i infinitkonstruktioner uden eksplicit subjekt (jf. Hansen og Heltoft 2011: 598). Det kan *se* med reciprok funktion også på spansk, fx *es una buena manera de conocerse* 'det er en god måde at lære hinanden at kende på'.

På baggrund af resultaterne af korpussøgningen kan man konstatere at der er stor intern variation blandt argentinadansktalerne: Det er langt fra alle der bruger reflektivpronominerne med reciprok funktion; de 16 reciprokke *os* og *sig* er yttret af blot 10 forskellige talere. Det er altså øjensynlig kun godt 10 % af talerne der spontant kan finde på at anvende den spanskpåvirkede *sig*-konstruktion når de skal gengive en gensidighedssituation. Især er det værd at bemærke at én taler, BEB (fra Buenos Aires), alene står for en fjerdedel, altså fire ud af 16, af forekomsterne i CoSAmDa. Det lave antal forekomster af mønsterlån af reciprokt *se* kan ikke tilskrives at gensidighedsudsagn generelt ikke forekommer ofte. Som vi så ovenfor, findes *binanden* langt oftere i korpus, og *binanden* findes i mindst én ytring hos 78 af de 98 informanter i CoSAmDa.

Kun et ud af 16 reciprokke *sig*'er er yttret af en af de yngre argentinadansktalere. Det ser altså ikke umiddelbart ud til særligt at være et fænomen hos de yngre talere. Talerne født efter 1955 udgør dog under en femtedel af korpussets talere, og det betyder at man ved en tilfældig fordeling ville forvente ca. tre forekomster af reciprokt *sig* blandt de yngste argentinadansktalere. Med så få forventede forekomster er det ikke til at sige noget om statistisk sandsynlighed for at reciprokt anvendt *sig* forekommer hos denne talergruppe sammenlignet med hos de ældre talere.

Eldorado-talerne ser ud til at være overrepræsenterede blandt talerne med reciprokt *os/sig* idet syv af de 16 eksempler stammer fra talere fra Eldorado, samtidig med at Eldorado-talerne kun udgør omkring 11 % af korpussets talere (11 af 98). Også her er det forventede antal forekomster dog for lavt til at det er rimeligt at foretage en egentlig sandsynlighedsberegning.

Den store interne variation – foruden naturligvis den ret lave frekvens af reciprokt *sig* – gør at det er svært at kalde reciprokt *sig* for et generelt træk ved spontant talt argentinadansk, hvilket i sig selv ikke understøtter ideen om argentinadansk som en selvstændig varietet (se afsnit 8). Som det vil blive klart på baggrund af artiklens samlede analyser, er der dog ingen tvivl om at *se*-påvirkning spiller en rolle i argentinadansk; det er blot ikke sådan at alle talere anvender pronomenet med én bestemt funktion.

7.1.2. *Reciprokt sig i reciprocitetstesten*. Hvad sker der så når talerne bliver ”opmuntret til” at ytre gensidighedsrelationer? Af de 12 deltagere i testen anvender halvdelen mellem en og syv gange *sig* med reciprok betydning. I alt finder vi i den eliciterede tale 17 forekomster. Følgende er eksempler herpå:¹⁸

- (34) *de [omfavne] sig*: og så ser jeg ... tre ... øh en ung mand og to kvinder som mødes og er meget glade for at se hinanden så de omfavner sig alle tre sammen (IEL, 1937)
- (35) *de [se] sig*: ej, gud fri mig da ... bueno det var en ung mand og en dame og de går forbi hinanden og går på hinanden lige som om de ikke har set ... set sig (INE, 1944)
- (36) *fire mennesker [give] sig [hånden]*: fire mennesker giver sig hånden, hilser på hinanden (BEB, 1933)
- (37) *de [slå] sig*: de spiller noget, de leger noget, men jeg ved ikke hvad det er, tre damer <ASH: hvad gør man... eller hvad

¹⁸ Reciprocitetstestene blev ikke prioriteret til transskription da det i opbygningen af CoSAMDa først og fremmest gjaldt om at udskrive al løbende tale. Det betyder at alle deltagernes genfortællinger af videoklippene er udskrevet af mig, og at det ikke følger Sprogforandringscentrets endelige *Danske Stemmer*-projektets øvrige udskrivningspraksis. Tre prikker ... markerer en pause. Flere steder har jeg her skønnet det relevant at gengive min respons i deres genfortællinger; det er gengivet med <ASH: ...>.

- gør de i den leg?> de slår sig på skuldrene, ikke mere (BEB, 1933) [i videoen slår tre kvinder hinanden på skuldrene; der er ikke nogen der slår sig selv på skuldrene]
- (38) *de [hilse] sig*: pigen kommer til en møde – en arbejds møde, kan jeg forestille mig <ASH: Og hvordan – hvordan hilser de så?> De hil- de kender ikke hinanden, altså, de hilser sig øh fordi man skal gøre det, altså (LEP, 1961)
- (39) *de [finde lus i] sig*: de ville se om de finder lus i sig (MUL, 1944)

De verber der indgår i de reciprokke udtryk i den eliciterede tale, er selvsagt i høj grad bestemt af de situationer som videoklippene viser. De 17 udtryk med reciprokt *sig* i testen fordeler sig på følgende verber med antallet af forekomster i parentes: *omfavne* (6), *møde* (3), *slå* (2), *give hånden* (2), *se* (1), *hilse* (1), *røre* (1), *finde lus i* (1). Alligevel er følgende værd at bemærke: Reciprokt *sig* ser ud til at blive anvendt mest med verber og om handlinger der er tydeligt gensidige – som netop *omfavne*, *møde* og *give hånden*. De videoer der har vist situationer som ”kalder på” prædikater der indeholder præposition, fx *støde ind i*, *tale med*, *læne sig mod* og *være ved siden af* (jf. afsnit 6.1), er ikke blevet genfortalt med reciprokt *sig*. Eneste undtagelse er eksempel (39). I videoen, som MUL genfortæller her, er der to kvinder der ser efter lus i hinandens hår, dvs. på intet tidspunkt undersøger de sig selv for lus. Reciprokt *sig* efter præposition er altså sjældent i argentinadansk (jf. også afsnit 7.1.1), og eksempel (38) ovenfor, *de hilser sig*, kan måske også pege på at talerne – når de anvender reciprokt *sig* – hellere udelader præpositionen i udtryk som i danmarksdansk ville indeholde præposition, *de hilser på hinanden*. Det kan også være et tegn på at reciprokt *sig* er lånt ind i argentinadansk som en form for chunk bestående af verbal + verbalpartikel (her *saludarse*, egl. ’hilse sig’) frem for som det mønster som *se*-partiklen repræsenterer.

Som det fremgår af eksempel (34)-(39), optræder *sig* ofte sammen med andre reciprocitetsudtryk. I i alt ni af de 17 reciprokke *sig*’er i videobeskrivelserne er der således intratalervariation mellem *sig* og et eller flere af de andre udtryk: *hinanden*, *sammen* og deponente verber med reciprok funktion. Sommetider optræder alle disse udtryk i samme taletur som i (34): *en ung mand og to kvinder som mødes og er meget glade*

for at se *hinanden* så *de omfavner sig alle tre sammen*. Foruden denne intratallervariation bekræfter testresultaterne også korpussøgningens fund af intertallervariation. Den taler i CoSAmDa der har flest udsagn med et reciprokt anvendt *sí*, BEB, deltager i testen og er også her den der har flest forekomster, i alt syv. Den testdeltager der har næstflest forekomster, er LEP, som har fire. To deltagere står altså for næsten to tredjedele af forekomsterne i testen. I både test og interview er der i øvrigt kun en af de yngre talere, født efter 1955, der bruger *sí* reciprokt, nemlig LEP. (I testen deltog imidlertid som nævnt kun én anden af de yngre argentinadansktalere).

Omvendt er andelen af deltagere i testen der har reciprokt *sí*, relativt set større end andelen af talere i korpusset. I testen er det som nævnt halvdelen af deltagere der anvender konstruktionen, over for hver tiende taler i korpusinterviewene. Blandt de seks testdeltagere der anvender reciprokt *sí*, er der desuden tre (IEL, INE og SBB) der ikke spontant har anvendt konstruktionen i samtalerne (og alle tre har her spontane gensidighedsudsagn med *hinanden*). Relativt set flere talere har altså reciprokt *sí* – og disse talere har relativt set flere udsagn med reciprokt *sí* – når de bliver ”motiveret” til det end i spontan tale. Men om dette skyldes testsituationen, som for nogle utvivlsomt har medført nervøsitet og anspændthed i en eller anden grad, eller det faktum at muligheden for at anvende reciprokt *sí* opstod langt hyppigere i testen end i samtalerne, kan vi kun gisne om (jf. diskussionen i afsnit 8).

7.2 Mønsterlån af udtryk med *sí* i anden end reciprok betydning

Så snart vi bevæger os væk fra reciprokt anvendt *sí*, kommer vi ind i den gråzone som jeg omtalte i indledningen. Det er en gråzone i den forstand at det sine steder er svært at afgøre om der er tale om mønsterlån fra spansk, eller om det fx er et medialt anvendt *sí* som man også ville kunne støde på i danmarksdansk. I det følgende ser jeg først (i afsnit 7.2.1) på udtryk som formentlig er mønsterlån af et medialt eller passivt¹⁹ *se*. Her er det tillige en gråzone fordi grænserne mellem mediale og passive udtryk kan være svære at drage, og fordi grænserne

¹⁹ Det giver ikke mening at inddrage mønsterlån af den upersonlig-passive anvendelse af *se* som en selvstændig kategori i argentinadansk da finitte verbaler ikke har mulighed for at kongruere – eller ej – med udtrykssubjekterne i dansk.

opfattes forskelligt i dansk og spansk grammatik. Til sidst i afsnittet berører jeg andre udtryk med *sig*: dels refleksive udtryk med *sig* som kalkerer verber der er refleksive i spansk, men ikke i danmarksdansk (afsnit 7.2.2), dels RIO-konstruktioner (afsnit 7.2.3).

7.2.1 *Mediale og passive udtryk med sig*. Der findes ikke mange eksempler i korpus på *sig*-konstruktioner der er påvirket af *se* med passiv eller medial betydning, dvs. lån af strukturer svarende til eksempel (4) og (5) i afsnit 3. Medialt *se* angiver på spansk en fysisk tilstandsændring som i *el niño se durmió* 'barnet faldt i søvn' (4a) og *el niño se hace mayor* 'barnet bliver ældre' (4c) eller en mental tilstandsændring i subjektet som i *el niño se arrepiente* 'barnet fortryder' (4b). Passivt *se* markerer – i grove træk – at den situation verbalet beskriver, skal konceptualiseres fra et perspektiv som er forskelligt fra agentens (Fernández 2007: 9, Cornelis 1997: 7). Eksempel (5) gengives her: *el coche se lava* 'bilen bliver vasket/vaskes'. Sådanne *se*-sætninger udtrykkes ofte på dansk med en aktivsætning med *man* som subjekt. I mediale konstruktioner er alle personer i pronominalparadigmet på spansk mulige, mens passivkonstruktioner kun tillader tredjepersonsformen *se*. Nedenfor gennemgår jeg udvalgte eksempler, alle i 3. person, ordnet sådan at de eksempler hvis betydning og påvirkning fra spansk er nemmest at redegøre for, står først:

- (40) o:g og så kommer der mange inde fra Buenos Aires o:g an-sætter sig her # (HWJ, 1939)
- (41) ja ja hun fejlede ikke noget og så sagde så sagde lægerne her # at de mente jo det var bedst # hvis hun ventede # med at # operere sig men det så nogen fra Buenos_Aires de sagde nej hun skulle komme fordi at # de kan ikke operere det her (INE, 1944)

Eksempel (40) og (41) er parallelle idet begge *sig*-konstruktioner har animate subjekter og transitive verber hvilket i danmarksdansk uværgeligt ville medføre en aktiv-refleksiv fortolkning og en forståelse af udtrykssubjekterne som agensled. Med den betydning ville der imidlertid i begge tilfælde være tale om en uventet koreference mellem agenten og refleksivet, og man ville derfor forvente *sig selv* frem for *sig* (jf. afsnit

4.2). I de argentinadanske eksempler har *sig*-konstruktionerne *mange ... ansætter sig* og *hun ventede med at operere sig* derimod en passiv betydning efter spansk forbillede: *vienen a emplearse aquí* 'de kommer for at blive ansat her' og *operarse* 'blive opereret'.

Eksempel (40) og (41) er de tydeligste passive *sig*-anvendelser i Co-SAmDa-korpusset – netop fordi verbalhandlingen beskriver noget der sker med udtrykssubjektet uden at dette på nogen måde selv kan være agent, og samtidig rummer situationen en helt tydelig implicit animat agent fra hvis perspektiv situationen blot ikke anskues.

Nedenstående eksempel (42) er formentlig det tydeligste eksempel på et medialt *sig*:

- (42) og hun vil gerne have han skal gøre sig han skal mm vokse
(NOA, 1961)

Subjektet *han* har her ingen indflydelse på den forandring der vil ske med ham når han vokser, og det er der heller ikke andre der direkte kan have; verbalhandlingen overskrider altså ikke subjektets grænser. NOA retter selv udtrykket 'gøre sig [større]' (jf. *hacerse [mayor]* 'blive (egl. 'gøre sig') [større]') til *vokse*.²⁰

Fælles for de resterende eksempler med *sig* i dette afsnit er at de har ikke-animate subjekter og befinder sig et sted på medial-passiv-spektrret mellem reflektiv og intransitiv, som skitseret i afsnit 3. De er rangeret i forhold hertil, m.a.o. efter i hvor høj grad subjekterne trods deres ikke-animathed kan fungere som agent for verbalhandlingen og dermed gøre en transitiv tolkning (teoretisk) mulig – i danmarksdansk.

- (43) jo man kan godt komme op og så øh jo jeg skulle op s-
øh for at få lidt højde engang imellem # men så skulle jeg
skynde mig tilbage igen # øh fra en sky for eksempel på at
komme ned # og holde mig igen foran bjerget # <INT:

20 I korpusset findes desuden to eksempler på *gøre sig* medlem: *de unge de gør sig ikke medlemmer* (IHA, 1934) og *man kunne også gøre sig medlem til at betale* (BEB, 1933). Forbindelsen *gøre sig* er også i disse eksempler utvivlsomt et leksikalsk mønsterlån af *hacerse*, og man kunne "oversætte" *gøre sig* med *blive*, men her er en mere reflektiv tolkning faktisk mulig.

men hvordan kommer man op # hvis øh> # jamen det n-
den [svæveflyet] løfter sig den øh # den bliver {jo} løftet #
(EDS, 1929)

I dette eksempel (43) fortæller EDS om hvordan man flyver med svævefly, og om hvordan det bliver løftet af vinden. Et svævefly kan i kraft af piloten måske nok løfte sig, men EDS's selvrettelse til en *blive*-passiv indikerer at hendes *sig* var passivt ment, og at hun ikke ønskede at fremstille svæveflyet som agent.

I nedenstående eksempel (44) *fylder* eukalyptustræerne *sig med blomst*:

- (44) men øh så kommer jo den [...] # tidspunkt hvor du har
eucaliptoerne # {det vil sige} træerne der # de øh fylder sig
med blomst # og det laver en mørk # en mørk og meget #
dårlig # honning (VIA, 1968)

I danmarksdansk kan *træer* kun i en poetisk kontekst *fylde sig* med noget, se fx dette analoge eksempel fra Johannes V. Jensen: ”Træerne fylder sig med Aber, [...]” (fra *Aandens Stadier* (1928)). I spansk har *los árboles se llenan de/con* ’træerne fylder sig af/med’ derimod en passiv-medial betydning ’træerne bliver fyldt/fyldes af/med’.

Ligesom træer kan fylde sig med noget, kan de også forme sig, men hvor førstnævnte i danmarksdansk altså indebærer at træerne i en eller anden grad tilskrives antropomorfe egenskaber for således at kunne opfattes som nogle der agerer selv, er træerne i sidstnævnte konstruktion i højere grad patient. Med en søgning på Google kan man finde enkelte eksempler på ”træerne former sig” og flere på ”træet former sig” (i sidstnævnte ofte om træ som materiale). *Forme sig* kan karakteriseres som en spontan situation (*spontan medium* hos Hvilshøj 2000: 24) der ifølge Fernández (2007: 93) betydningsmæssigt befinder sig et sted på skalaen mellem medial og passiv (jf. afsnit 3)

- (45) og det her [træet] det {former sig} # det er min søn der
forklarer for han læser alt det der [...] det her # det former
sig med de her hårde hårde froster der er # nede sydpå #
så er det ligesom det det øh læ- det tørrer eller det dør # og

så bliver det sådan øh (CMK, 1935) [CMK forklarer om en type træ som hun bruger til at lave kunsthåndværk med]

CMK's anvendelse af *forme sig* i eksempel (45) er således ikke nødvendigvis påvirket af det spanske *se*, men situationen ville i danmarksdansk også kunne beskrives mere passivt: *træerne bliver formet/formes af den hårde frost*.

I de sidste to eksempler i dette afsnit kan forekomsterne af subjekts-*det* – i (46) et anaforisk pronominel *det* og i (47) et formelt subjekts-*det* – ikke i nogen forstand være agent for verbalhandlingen:

- (46) når har du har sat øh alt ind i så binder du det sammen ikke # og så laver du den i gryden # og når når den mangler lad os sige en en en en en # øh lidt over en halv time så lægger du øh # øh løgene ind # så går den fint # så de bruner godt der ikke # og kødet det giver også det bruner sig også # o:g så bliver der så noget saft tilbage så tager øh når du tager kødet op så # så øh så laver du sovsen (JOU, 1941)

I dette eksempel (46) fortæller JOU om hvordan man/han laver brun sovs. Det er altså en form for opskrift han fortæller. I opskrifter er det som bekendt almindeligt på dansk at anvende *s*-passiv, imperativ eller vendinger med *man* eller generisk *du*. I talesprog ville det på dansk dog formentlig være naturligt med *man* eller generisk *du*. På spansk bruges infinitiv, imperativ eller *se*-passiv. Når JOU anvender konstruktionen *det* [kødet] *bruner sig*, er han tydeligvis påvirket af den mediale/passive betydning i det spanske *se*.

- (47) øh dengang # jeg studerede og jeg har lavet et arbejde af det # eller jeg skrev om det # øh # da beviste det sig at folk de ville rejse fra landet # fordi at der ville ikke være arbejde på landet # og jeg kan huske at jeg lavede øh jeg øh skrev # om Copetonas (INE, 1944)

I eksempel (47) er det muligt at INE havde det danske faste udtryk med *sig* som forbillede *det viste sig*, men lige så sandsynligt er det at

hun er påvirket af *se* med en passiv betydning, jf. sp. *se comprobó que ...* 'det blev bevist at ...'. Hun har selv lavet en demografisk undersøgelse med hvilken hun har kunnet bevise at folk ville rejse fra de små byer på landet. Ved at anvende en passiv gøres resultatet mere objektivt og generisk, og måske er passiven også motiveret af beskedenhed fordi hun således ikke tager "hele æren" for undersøgelsens resultater.

7.2.2 *Refleksive udtryk med sig*. I CoSAmDa findes en del eksempler på leksikalske mønsterlån af *se*'s refleksive betydning i bestemte verbalfraser på spansk. Det drejer sig altså om verbaler der er refleksive i spansk, og hvis leksemækvivalent kan være det i argentinadansk, men ikke er det i danmarksdansk, eller ikke repræsenterer den samme betydning i danmarksdansk. Det er udtryk med mulighed for at anvende alle personerne i pronominalparadigmet (*mig, dig, sig, os, jer, sig*). Her gengiver jeg blot eksempler på to forskellige *sig*-verbaler, *bade sig* og *putte sig* – ud af en del flere i korpusset:

- (48) og så har jeg en badebassin hvor jeg hjælper øh og laver selv ren badebassin og og det øh øh præparerer den alt sammen til lørdag og søndag til man kan bade sig (REJ, 1929)

Bade i den konkrete betydning hvor man har kroppen nedsænket i vand, er ikke refleksiv i danmarksdansk, som i spansk *bañarse*. I danmarksdansk kan man derimod i overført betydning *bade sig i succes*, eksempelvis.

- (49) allesammen var imod ham fordi han var en rig mand der puttede sig ind i sådan noget (NIN, 1959)
(50) så kan du ikke tage hen og selv putte dig i et arbejde (VIA, 1968)

Både i eksempel (49) og (50) finder vi en refleksiv anvendelse af *sig* i verbalforbindelsen *putte sig*, påvirket af det pronominale verbum *meterse* som har en bred betydning: I eksempel (49) er det betydningen 'blive indblandet i', og i (50) den lidt mere konkrete betydning 'sætte sig [i arbejde]'/ 'placere sig [på en arbejdsplads]', dvs. 'tage sig/få et arbejde'.

7.2.3 Udtryk *med sig som refleksivt indirekte objekt (RIO)*. I argentinadansk ses mange eksempler på *sig* med RIO-funktion (jf. afsnit 4.1). I alt har jeg fundet 30 belæg i CoSAmDa: fem med *mig*, et med *dig*, 21 med *sig*, et med *os* og to med *jer*. Langt de fleste af disse ser ud som i danmarksdansk. Det er fx:

- (51) øh for jeg fik mig et klaver da jeg var femten år (EEA, 1929)
- (52) og så sagde de d- du kan du skal hellere finde dig noget andet (EPT, 1940)
- (53) og hun var ved at strikke sig sådan en trøje (MUL, 1944)
- (54) i mellemtiden havde han bygget sig et hus i Monte_Hermoso (ARL, 1926)
- (55) der måtte være altid en ved bilen for ellers så kom alle byens unger og tog sig en pølse (DOB, 1921)
- (56) vi skal købe os en gamle hus for så har vi et sted hvor vi kan mødes når vi er gamle (EPN, 1943)
- (57) men det var sådan næsten en hel livshistorie I skal have jer (EMD, 1939)

Som beskrevet i afsnit 4.1 ser det ud til at RIO-konstruktioner i danmarksdansk med de fleste verber kun fungerer med direkte objekter i ubestemt form. Eksemplerne her følger, som det fremgår, den begrænsning idet de direkte objekter er nominaler i singularis med ubestemt artikel eller – i et enkelt tilfælde – blot ubestemt *noget andet*. I korpuset findes imidlertid desuden to eksempler på konstruktionen med direkte objekter i bestemt form, sådan som RIO-konstruktionen tillader i spansk:

- (58) og de har fået sig bøgerne også (MEP, 1945)
- (59) fordi hvis man skal have tre af hver så kan man slå sig hovedet i stykker (SIA, 1971)

I eksempel (59) kan den bestemte form af det direkte objekt, *hovedet*, også være påvirket af den spanske possessiv dativ-konstruktion, som har det direkte objekt i bestemt form og ”eieren” af dette objekts referent som selvstændigt indirekte objekt, hvor vi i danmarksdansk ofte

har den possessive form af det reflektive pronomener som attribut til det direkte objekt, sammenlign *Jeg har klippet mine negle* med *Me corté las uñas* ('Jeg klippede mig neglene', egl. 'mig 1.pers.sg-klippede neglene'). *Man*-subjektet i dette eksempel gør dog at det er nærliggende at tro at taleren også er påvirket af et (spontant) medialt *se*, jf. *se le rompe la cabeza (a uno)* 'man får hul i hovedet', egl. 'hovedet ødelægges sig på én/sig (for/på) én ødelægges hovedet (på én)'.²¹

RIO-konstruktioner i spansk kan beskrives, som det sås i afsnit 3, som hørende til gruppen af *se*-udtryk med stilistisk-emfatisk funktion. Intransitive verbaler kan imidlertid også pronominaliseres så de får en lignende funktion, fx *irse* 'gå (rejse, tage af sted)' (vs. *ir* 'gå (tage [som bevægelsesverbum])'), *morirse* 'dø (spontant; eller for at beskrive affekt hos fx den talende)' (vs. *morir* 'dø (evt. af ydre årsag)'), *venirse* 'komme (definitivt)' (vs. *venir* 'komme'). Dette *se*, som altså ligeledes er syntaktisk overflødig – og i tillæg hertil vanskeligt kan tilskrives en ledfunktion – regnes af mange for at have medial funktion, men af andre lægges der i beskrivelsen især vægt på netop den emfatiske betydning *se* har her, fx i form af et større engagement fra subjektets side (fx Rodriguez-Bachiller 1991). MEP anvender formentlig *sí* i verbalforbindelsen *ankom sí* i eksempel (60) for at fremkalde en betydning svarende til fx *venirse* hvor *se* nuancerer betydningen sådan at verbalhandlingen fremstilles som noget subjektet er mere involveret i, og/eller som noget der er mere definitivt: Subjektet er rejst af sted for aldrig at vende tilbage. Det må siges at passe godt på de fleste danske udvandrere til Argentina:

(60) og øh Hotel_America det var den der tog alle dem der ankom sí til Argentina (MEP, 1945)

Eksemplet kan samtidig illustrere at *se* i spansk – og derfor *sí* i argentinadansk – som nævnt kan føjes til flere forskellige verber (end *sí* i danmarksdansk) for at skabe betydninger som minder om – men som kan have langt flere nuancer end dem *sí* tilvejebringer i – danske RIO-konstruktioner.

Umiddelbart ser det ud til at RIO-konstruktioner er hyppige i ar-

21 I eksempel (59) er der i øvrigt tale om den overførte betydning af *romperse la cabeza* 'bryde sit hoved/sin hjerne/hjernen' e.l.

gentinadansk, og det kunne være interessant at undersøge om de er hyppigere i argentinadansk end i danmarksdansk talesprog. Hypotetisk set giver det mening at RIO-konstruktionens – og *se*-partiklens generelle – høje frekvens i spansk kan føre til et ændret frekvensmønster for *sí* i argentinadansk.

8 DISKUSSION OG KONKLUDERENDE BEMÆRKNINGER

Denne artikel præsenterer en undersøgelse af dansk under påvirkning af argentinsk spansk i forhold til leksikalsk-syntaktiske mønsterlån af de højpolyseme *se*-strukturer. Artiklen kan påvise at de spiller en rolle i argentinadansk, om end de repræsenterer et felt med stor inter- og intratallervariation (se nedenfor).

I artiklens første halvdel gennemgik jeg dels *se*-partiklens funktioner i spansk, dels *sí*-pronomenets anvendelsesområde i dansk. Som det fremgik, kan *se*-partiklen betyde og oversættes til meget andet end *sí* i danmarksdansk, og visse af dens funktioner er også reanalyseret i argentinadansk i konstruktioner som ikke indeholder ordet *sí*. I denne artikel har jeg imidlertid af pladshensyn udelukkende beskæftiget mig med mønsterlån af *se* der udtrykkes med *sí*.

(Talerne af) dansk har været i mangeårig og intens kontakt med (talerne af) spansk i Argentina. Spor af denne kontakt kan ses på alle niveauer af argentinadansk. Jeg har i artiklen antaget at argentinadansktalerne generelt er ubevidst motiverede for at indlåne mønstre fra spansk, som i dag er talernes primære sprog, for at have deres samlede sproglige repertoire til rådighed når de taler dansk. Talerne vil især trække på deres stærkeste sprog når de ikke kan aktivere givne danske strukturer – og det er muligt at de i særlig grad ikke kan det når de er under pres. Jeg har desuden antaget at det store funktionsområde som *se*-udtrykkene repræsenterer i spansk, specifikt udgør et oplagt sted at søge efter påvirkningsspor i argentinadansk. Det har jeg gjort ud fra en hypotese om at dels *se*-partiklens høje frekvens (som følge af dens polysemi og multifunktionalitet), dels de intersystemiske ækvivalenser i form af semantisk og strukturel høj kompatibilitet mellem spansk og dansk på dette område, gør at *se*-mønstrene i høj grad lånes i en spansk-dansk-kontaktsituation.

På baggrund heraf har jeg undersøgt udtryk i argentinadansk der indeholdt et *sí* enten med en funktion som vi ikke kender i danmarksdansk, eller med en funktion som semantisk og/eller strukturelt blot er udvidet i forhold til danmarksdansk. Det drejer sig om udtryk med en reciprok anvendelse af *sí*, udtryk med en passiv/medial anvendelse af *sí*, udtryk med et refleksivt *sí* i verbaler som ikke er refleksive i danmarksdansk, og udtryk med et emfatisk anvendt *sí*, herunder de såkaldte RIO-konstruktioner. Jo mere distinkt en betydning *sí* har og jo mere ”afvigende” en anvendelse fra danmarksdansk, desto klarere fremstår påvirkningen fra spansk. Eksemplerne på reciprokt anvendt *sí* og *os*, som sås i mine korpusdata og i de eksperimentelle data, er dem der tydeligst er mønsterlån af det spanske *se*. Slår man de to datasæt sammen, finder man i alt 33 eksempler på reciprokt *os/sí* yttret af i alt 13 forskellige talere (ud af 98 mulige). I korpus forekommer de fortrinsvis med verberne *kende* og *se* og i testen især med *omfavne* og *mode*. Som jeg gjorde rede for, er *binanden* langt hyppigere end *sí* som reciprocitetsmarkør i argentinadansk og forekommer hos 78 ud af de 98 talere.

Resultaterne af reciprocitetstesten viste at talerne har relativt set flere udsagn med reciprokt *sí* når de som i testen motiveres til at beskrive gensidighedsbegivenheder, end når de taler mere frit som i interviewene. De tre talere der anvendte *sí* reciprokt i testen, men ikke i interviewene, havde beskrivelser af gensidige situationer med *binanden* i interviewene. De har m.a.o. haft lejlighed til at bruge et reciprokt *sí* spontant. Det er således muligt at testsituationen og evt. den ansæthed den har medført hos nogle, i sig selv har fået dem til at anvende flere spanskpåvirkede strukturer. Det bagvedliggende argument må da være at nervøsitet og frygten for at fejle, måske sammen med det faktum at de kognitive ressourcer er koncentreret om at respondere på testen og ikke på den sproglige form responsen har, kan føre til flere ikke-målsproglige elementer såsom reciprokt *sí*. Hvis det er tilfældet, må man overveje i hvor høj grad anvendelsen af reciprokt *sí* – snarere end udtryk for en egentlig (begyndende) strukturel forandring i argentinadansk – er tilfældig og affødt af hvordan den enkelte taler *performer* på det pågældende tidspunkt. Præmissen herfor er desuden at talerens sproglige performans i sig selv afspejler hvor kognitivt presset han/

hun er. Tallene for reciprokt *sig* i mine testresultater er dog for små til at noget generelt kan udledes på den baggrund.

Også medialt og passivt anvendt *sig* er, som det fremgik af afsnit 7.2.1, belagt i argentinadansk, men feltet repræsenterer en gråzone, dels fordi *sig* også i danmarksdansk kan have medial funktion, dels fordi grænserne mellem medial og passiv funktion kan være svære at drage i spansk, og endelig fordi vi ikke har nogen mulighed for at vide om talerne havde en passiv eller en medial betydning i tankerne da de ytrede et givent *sig*.

De forskellige *se*-påvirkede *sig*-udtryk i argentinadansk findes spredt blandt talerne. Det er altså ikke sådan at påvirkningen fra *se* med én bestemt funktion findes hos alle eller størstedelen af talerne, og ingen af de *se*-påvirkede *sig*-udtryk kan derfor kaldes et etableret træk i argentinadansk. Anvendelsen af enkeltfunktionerne er for sporadisk, og hvad angår reciprokt anvendt *sig*, er det øjensynlig overrepræsenteret hos Eldorado-talerne, og absolut overrepræsenteret hos enkelttalere. Foruden den store intertalervariation blandt talerne ses som nævnt i forhold til reciprokt *sig* også stor intratalervariation idet *sig* alternerer med *hinanden*, *sammen* og deponente verber med reciprok funktion hos de fleste talere, sommetider inden for samme taletur.

Den store variation på dette område blandt talerne gør det relevant at diskutere hvad argentinadansk egentlig er. Er det eksempelvis et arvesprog, en selvstændig varietet, L2-dansk eller svækket standarddansk? Situationer med mangeårig kontakt mellem sprog, sådan som vi ser i forbindelse med dansk i Argentina, rummer alle muligheder for at nye varieteter med egen stabil grammatik opstår. Den etniske institutionalisering som Juan Fugl satte i gang i 1850'erne og 1860'erne, først og fremmest med danske skoler og danske kirker, og den udprægede endogami blandt danskerne varede ved i godt 100 år og har betydet at de dansktalende i Argentina har haft et lukket samfund hvor de har kunnet blive ved at tale dansk. I det argentinadanske samfund skete der imidlertid store forandringer i 1970'erne og 1980'erne som har haft indlysende konsekvenser for sproget. I takt med at danskargentinerne i stigende grad har åbnet sig mod og integreret sig i det omgivende argentinske samfund, er de danske skoler lukket, de dansktalende præster er erstattet af spansktalende, og sidst men ikke mindst er det blevet almindeligt at

gifte sig med andre end efterkommere af danskere. Det har betydet at dansk er blevet talt stadig mindre, og det har indskrænket de domæner hvor det er muligt at tale dansk. Endelig videregives dansk ikke længere til børnene. Tilbage er et argentinadansk præget af ikke bare interindividuelle, men også intergenerationelle forskelle, idet de yngste talere, født efter 1955, måske nok har lært dansk som førstesprog, men dels ikke har talt det lige så meget, dels ikke har så mange jævnaldrende at tale det med sammenlignet med deres forældres generation, og endelig ikke – for flertallets vedkommende – er gift med dansktalende. Som konsekvens taler de et mere spanskpåvirket og fra danmarksdansk afvigende dansk (se også Hartling 2019). Interessant nok kan undersøgelsen af *se*-påvirkede *sig*-udtryk i CoSAmDa-korpusset imidlertid ikke vise at det i særlig grad er de yngste talere der har netop dette træk.

Sociologisk set er argentinadansk som nævnt et arvesprog. Bortset fra at argentinadansk er et forholdsvis gammelt arvesprog sammenlignet med de arvesprog som arvesprogslingvistikken typisk beskriver, passer det glimrende på de definitioner af arvesprog baseret på samfundsforhold og talergrupper som dette forskningsfelt har opstillet. Arvesprogslingvister ønsker imidlertid ofte at fremstille arvesprog som en helt særlig type sprog kendetegnet af bestemte sproglige træk på tværs af forskellige sociokulturelle omstændigheder.²² Jeg mener ikke det er holdbart således at se bort fra den specifikke sociokulturelle baggrund, og jeg er på linje med Heegård Petersen et al.'s (2018) beskrivelse af arvesprogtalere som:

one group among many bilingual individuals whose linguistic and extra-linguistic performance is shaped by the type and amount of exposure to, and use of, their heritage language across the lifespan in everyday life as well as the attitudinal environment in which they speak their languages. (Heegård Petersen et al. 2018: 23)

Argentinadansktalerne er tosprogede, og skønt dansk ikke kronologisk set er deres andetsprog, deler de utvivlsomt mange træk med lørnere

---

22 Samtidig omtales ofte den enorme intertalervariation i arvesprog (fx Aalberse & Muysken 2013: 3), hvilket kan synes at være et modargument mod at kunne tale om arvesprog som havende særlige sproglige træk.

af dansk som andetsprog. Særligt kunne det være interessant at undersøge om argentinadansk og dansk som andetsprog hos spansktalende er påvirket af spansk på overensstemmende måder. Ligesom det er tilfældet for andre grupper af tosprogede, kan den intertalervariation man finder blandt argentinadansktalerne, forklares med en lang række faktorer: Som det nævnes ovenfor, gælder det fx forskelle i hvor meget de enkelte talere har hørt og talt argentinadansk igennem livet og de enkelte taleres og omgivelsernes holdninger til argentinadansk, men også fx forskelle i talernes grad af kontakt med Danmark og danmarksdansk, og om de har skriftsprogskompetence eller ej på dansk.

Er argentinadansk en form for svækket dansk? Har talerne m.a.o. på et tidligere tidspunkt haft et mere ”udviklet” dansk af hvilket de blot gradvist har glemt dele som de så siden har ”erstattet” med spanske ord og strukturer? Hvis det er tilfældet, kan vi ikke bevise det da vi ikke ved hvordan talerne talte dansk da de var yngre.

Visse træk i argentinadansk er faktisk så udbredte at man kan kalde dem særligt argentinadanske, men er det nok til at tale om argentinadansk som en selvstændig varietet? Jeg tror argentinadansk befinder sig på et mellemstadium eftersom en egentlig etablering af en ny varietet formentlig var undervejs for 40-50 år siden, men gik i stå som følge af de ovenfor beskrevne samfundsændringer. Jeg vil, som i Hartling (2019), kalde argentinadansk for et restruktureret dansk. Restrukturering fungerer her som en form for overbegreb for alle de ordinterne strukturer og sætningsstrukturer i argentinadansk der afviger fra danmarksdansk (se også Maher 1991). Det udelukker ikke at individuelle forskelle, såsom performansfejl, interferens og muligvis svækkelse, spiller en rolle. Samtidig er termen på gunstig vis rensset for det tilegnelsesperspektiv der ligger i arvesprogslingvistikkens begreber om svækkelse og ufuldstændig tilegnelse. Såvel de mere generelle restruktureringer som de individuelle tilbøjeligheder skyldes i sidste ende alle sammen påvirkningen fra spansk – nogle af dem som den indirekte effekt det har at have et andet dominerende sprog, andre som den direkte overførsel af ord og strukturer fra spansk.

Jeg har været på sporet af og i høj grad fundet påvirkning af den spanske *se*-partikels multifunktionalitet i argentinadansk, både i en lang række *sig*-udtryk og som nævnt også i form af *se*-konstruktioner reana-

lyseret som *s*-passiver. Det er eksempler som ”ja ja men det forstås ikke herovre” (JOU) (fra ... *no se entiendo aquí*). Dem fik jeg ikke plads til at inkludere her, og de vil i stedet blive genstand for en fremtidig undersøgelse. Uanset at man ikke kan tale om at *se*-påvirkningen har udmøntet sig i nye etablerede regler i en stabil grammatik i argentinadansk, er de fleste talere dog *se*-påvirkede på en eller anden måde. Man kan altså konkludere at i hvert fald mønsterlån af *se*-partiklens frekvens i spansk spiller en rolle i argentinadansk.

TAK

Jeg er to redaktører fra NyS og fagfællebedømmeren meget taknemmelig for værdifulde kommentarer og hjælp til at forbedre artiklen væsentligt. En særlig tak til Susana Silvia Fernández for sparring og vejledning i forhold til udformningen af afsnittet om *se* i spansk. Alle resterende fejl og mangler er naturligvis mit eget ansvar.

Anna Sofie Hartling
Dansk Sprognavn
ash@dsn.dk

LITTERATUR

- Aalberse, S. & P. Muysken. 2013. *Position paper: Perspectives on Heritage Languages*. Nijmegen: Radboud University, Faculty of Arts & Centre for Language Studies. 1–25.
- Cornelis, L.H. 1997. *Passive and perspective*. (Utrecht Studies in Language and Communication 10). Amsterdam: Rodopi.
- Croft, W. 2001. *Radical construction grammar. Syntactic theory in typological perspective*. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198299554.001.0001.
- Dam, L. 2003. Forslag til en enhedsbetydning for det reflektive pronomener i spansk. C. Bache, C., M. Birkelund & N. Nørgaard (red.), *Ny Forskning i Grammatik* 10, 61–78. DOI: 10.7146/nfg.v11i10.23883.
- Dam, L. & H.D. Jensen. 2018. *Spansk universitetsgrammatik. Former og kontekst*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

- Evans, N., S.C. Levinson, N.J. Enfield, A. Gaby & A. Majid. 2004. Reciprocal constructions and situation type. A. Majid (red.), *Field manual* (9) Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics, 25–30. DOI: 10.17617/2.506955.
- Fernández, S.S. 2007. *La voz pasiva en español: un análisis discursivo*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- García, E.C. 1975. *The role of theory in linguistic analysis: The Spanish pronoun system*. Amsterdam: North-Holland.
- Gast, V. & F. Haas. 2008. On reciprocal and reflexive uses of anaphors in German and other European languages. König, E. & V. Gast. (red.), *Reciprocals and reflexives: Theoretical and typological explorations*, 307–346. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Goldberg, A.E. 1995. *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: Chicago University Press.
- Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog* bind 1–3. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. DOI: 10.7146/nfg.v1i1.24079.
- Hartling, A.S. 2019. *Argentinadansk svanesang? En undersøgelse af dansk talt af efterkommere af danske udvandrere til Argentina, med fokus på leksikalsk semantik og acceptabilitet og på verbets stilling i deklarativer med andet end subjekt på første plads*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Haspelmath, M. 2007. Further remarks on reciprocal constructions. V.P. Nedjalkov (red.), *Reciprocal constructions*, bind 5 (Typological Studies in Language 71). 2087–2116. Amsterdam: John Benjamins.
- Heegård Petersen, J. 2018. Much more 'mere eller mindre' ('more or less') in Argentine Danish. J. Heegård Petersen & K. Kühl, *Selected Proceedings of the 8th Workshop on Immigrant Languages in the Americas (WILA 8)*, 28–36. Somerville, MA: Cascadia Proceedings.
- Heegård Petersen, J., G.F. Hansen, J. Thøgersen & K. Kühl. 2018. Linguistic proficiency in immigrant and heritage speakers of Danish in Argentina and North America: A quantitative approach. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. 1–26. DOI: 10.1515/cllt-2017-0088.
- Heegård Petersen, J. & K. Kühl. 2017. Argentinadansk: Semantiske, syntaktiske og morfologiske forskelle til rigsdansk. *Nydanske sprogstudier* 52–53. 231–258. DOI: 10.7146/nys.v1i52-53.26355
- Heegård Petersen, J. & K. Kühl. (Under udgivelse). Argentine Danish grammatical gender: stability with strongly patterned variation. *Journal of Germanic Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Heine, B. & T. Kuteva. 2005. *Language contact and grammatical change*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511614132.
- Hvilshøj, U. 1998. *Refleksivitet i danske: Sig og sig selv i et typologisk perspektiv*. Specialeafhandling. Københavns Universitet.
- Hvilshøj, U. 1999. Refleksivitet i dansk. Sig og sig selv i et typologisk perspektiv. C. Bache, L. Heltoft & M. Herslund (red.), *Ny Forskning i Grammatik* 6. 81–106. DOI: 10.7146/nfg.v7i6.23996.
- Hvilshøj, U. 2000. Om sig og sig selv. *Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori* 26–27. 11–34. DOI: 10.7146/nys.v26i26-27.13408.
- Izquierdo Díaz, J.S. 2014. *Análisis diacrónico y sincrónico de la partícula SE*. Specialeafhandling. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid.
- Johanson, L. 2008. Remodeling grammar. Copying, conventionalization, grammaticalization. Siemund, P. & N. Kintana (red.), *Language contact and contact languages*, 61–79. Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/hsm.7.05joh.
- Johanson, L. 2011. Contact-induced change in a code-copying framework. M.C. Jones & E. Esch (red.), *Language change: The interplay of internal, external and extra-linguistic factors*. (Contributions to the Sociology of Language 86), 285–314. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Kemmer, S. 1993. *The middle voice*. (Typological Studies in Language 23). Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/tsl.23.
- Kühl, K., J. Heegård Petersen, G.F. Hansen & F. Gregersen. 2017. CoAmDa. Et nyt dansk talesprogskorpus. *Danske talesprog* 17. 131–160.
- Maher, J. 1991. A cross-linguistic study of language contact and language attrition. H.W. Seliger & R.M. Vago (red.), *First language attrition*, 67–84. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511620720.005.
- Maldonado Soto, R. 1992. *Middle voice: the case of Spanish SE*. Ph.d.-afhandling. University of California, San Diego.
- Matras, Y. 2009. *Language contact*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511809873.
- Mendikoetxea, A. 1999. Construcciones con *se*: Medias, pasivas e impersonales. Bosque, I. & V. Demonte (red.), *Gramática descriptiva de la lengua Española*, 1631–1722. Madrid: Espasa Calpe S.A.
- Mogensen, J. 2002. Spansk grammatik. Taastrup: Don Quijote.
- Nielsen, P.J. 2020. Refleksivt indirekte objekt i dansk i diakron belysning. Oplæg ved 8. *danske-norske seminar i historisk lingvistik*, Lysebu, 2.–4. januar 2020.

- Otero, C.P. 1999. Pronombres reflexivos y recíprocos. Bosque, I. & V. Demonte (red.), *Gramática descriptiva de la lengua española*. 1426–1517. Madrid: Espasa Calpe S.A.
- Rodríguez-Bachiller, B. 1991. Does it matter what kind of grammar we teach? Examples from Spanish: se and el/la/lo. *Polylingua* 1(2). 75–86.
- Trujillo, R. 1976. *Elementos de semántica lingüística*. Madrid: Cátedra.
- Vera Luján, A. 2001. Génesis y sentido del concepto de reflexividad en castellano. *Revista de investigación lingüística* 4(1). 207–230.

Kodeskift i de udvandrerdanske varieteter i Nordamerika og Argentina: Inventar, frekvens, funktion

JAN HEEGÅRD PETERSEN, KAROLINE KÜHL OG
GERT FOGET HANSEN

ABSTRACT

Denne artikel analyserer den leksikalske påvirkning af dansk talt af danske indvandrere og deres efterkommere i Argentina, USA og den lille by New Denmark i den canadiske provins New Brunswick i form af brug af engelske henholdsvis spanske ord og ordstammer i ellers dansk tale. Data stammer fra Corpus of American Danish (CoAmDa), og undersøgelsen er baseret på et inventar på i alt 880.668 tokens (dvs. ord og transskriptioner af talesprogsfænomener som fx tøyen). Undersøgelsen viser kvantitative forskelle mellem de tre datasæt: Data fra USA indeholder flest ikke-danske ord, data fra Argentina færrest, mens de canadiske data falder indimellem. Også i forhold til ordklasser er de tre datasæt forskellige: Talerne fra Argentina bruger fortrinsvis substantiver og diskursord fra spansk, hvorimod USA-talerne i langt højere grad bruger kodeskift fra alle ordklasser. Også på dette punkt falder dataene fra New Denmark midt imellem. Argentina-talerne ledsager langt oftere spanske kodeskift med metakommentarer, fx *som vi siger*, og de spanske kodeskift forekommer hyppigere i forbindelse med tøvemarkeringer end i de to andre datasæt. Artiklen konkluderer at disse forskelle i hvordan dansk er leksikalsk påvirket af det dominerende sprog i de tre sprogsamfund, kan relateres dels til interviewmetodiske forhold og dels til graden af typologisk slægtskab, men mere sandsynligt til de forskellige makrosociale forhold som dansk har eksisteret under.

NØGLEORD: kodeskift; CoAmDa; sprogkontakt; arvesprog; talesprogs-korpus; korpuslingvistik

1 INDLEDNING

I denne artikel undersøger vi den leksikalske påvirkning i form af kodeskift i tre forskellige former for udvandrerdansk, nemlig dansk i Argen-

tina, dansk i USA og dansk som det blev talt i den lille by New Denmark i den canadiske provins New Brunswick. Med 'udvandrer dansk' mener vi det dansk som taltes og tales af de danske udvandrere og deres efterkommere i de nævnte udvandrerlande i tiden mellem 1966, hvor den tidligste optagelse vi har til rådighed, blev gennemført, og 2015 hvor vores sidste feltarbejde i Argentina fandt sted. Med leksikalisk påvirkning i form af kodeskift mener vi her brug af ord eller ordstammer fra majoritetssproget: spansk i Argentina, engelsk i USA og Canada.

De tre lande – USA, Canada og Argentina – har det til fælles at de har været de primære udvandringslande for danskere mellem 1850 og 1960. Sociokulturelt adskiller både landenes holdning til de danske immigranter og de danske udvandreres adfærd og holdninger til immigrationen sig imidlertid markant fra hinanden med konsekvenser for om dansk sprog blev bibeholdt og, hvis det gjorde, i hvilken form. Hvor 'det danske' i engelsksprogede omgivelser i USA hurtigt smuldrede hen (Kjær og Baumann Larsen 1974; Grøngaard Jeppesen 2005), er det i spansksprogede omgivelser i Argentina blevet videreført op til vore dage (Heegård og Kühl 2017; Hartling 2019). I New Denmark har dansk været talt i et lille og tæt netværk – i engelsksprogede omgivelser – i omkring 100 år og er blevet opretholdt i hvert fald indtil omkring 2000 (Kühl 2019).

At nordamerikadansk og argentinadansk er leksikalisk påvirket af henholdsvis nordamerikansk engelsk og af argentinsk spansk, er der i sig selv ikke noget bemærkelsesværdigt ved, særlig når der som i disse tilfælde er tale om et mindretalssprog, dansk, i samfund hvor henholdsvis engelsk og spansk er de altdominerende sprog. Det interessante som vi vil kortlægge i detaljer, er at den leksikalske påvirkning i form af kodeskift er forskellig i både art og omfang, og at vi bedømt ud fra dette leksikalske perspektiv faktisk må tale om forskellige former for udvandrer dansk. Denne konklusion når vi på baggrund af følgende forskningsspørgsmål:

- Er der leksikalisk kodeskift i samme omfang og grad i de tre samfund?
- Hvordan fordeler kodeskiftene i tre danske varieteter sig i forhold til ordklasser?
- Hvilken sproglig kontekst i form af forudgående pauser eller metakommentarer viser kodeskiftene i de tre varieteter?

Artiklen har følgende struktur: Vi beskriver først kort de tre sprogsamfund i afsnit 2. I afsnit 3 beskriver vi *Corpus of American Danish* som udgør vores datagrundlag, nogle forhold i korpussets opbygning som kan have haft indflydelse på resultaterne, samt principperne for transskription og annotation. Afsnit 4 indeholder en teoretisk redegørelse for leksikalsk påvirkning i sprogkontaktsituationer samt en diskussion af mulighederne for at afgøre om et ord eller en ordstamme fra majoritetssproget er blevet en etableret bestanddel af de udvandrede danske varieteter. Afsnit 5 indeholder vores analyser, som opsummeres og diskuteres nærmere i afsnit 6. Artiklen rundes af med en konklusion i afsnit 7.

2 DE DANSKE SPROGSAMFUND I USA, NEW DENMARK OG ARGENTINA

2.1 USA

Den danske udvandring til USA er beskrevet grundigt i flere udgivelser, fx Hvidt (1971) og Grøngaard Jeppesen (2005, 2010). Til trods for at emigrationen til USA har været betragtelig set med danske øjne, var den danske gruppe en mindre gruppe set med amerikanske øjne og sammenlignet med de andre nordeuropæiske udvandregrupper. De danske indvandrere og især deres efterkommere viste overordnet set kun en svag tendens til at samles i og omkring danske bosættelseskolonier, dansk kirke og anden dansk(sproglig) kultur. Undtagelser er fx Racine County i Wisconsin, visse kvarterer i Chicago og ikke mindst bosættelserne grundlagt inden for den dansk-amerikanske 'kolonisag', hvor dansk sprog og kultur blev opretholdt (Heegård Petersen m.fl., indsendt).¹ Størstedelen af dansk-amerikanerne tilpassede sig hurtigt i den amerikanske 'smeltedigel', og de var socialt og geografisk mobile (Grøngaard Jeppesen 2005). Den sproglige konsekvens har været at dansk overordnet set tidligt ophørte med at blive brugt som dagligsprog. Mens der i 1900 kun var 5,3 % af de danskfødte i USA der i de amerikanske censusbesvarelser (dvs. folketællinger hvor der spørges ind til en række personlige og demografiske forhold) angav at de ikke kunne tale engelsk, var dette tal i 1920 allerede faldet til 2,8 %. Dette er

---

1 'Kolonisagen' betegner det grundtvigiansk prægede initiativ 'Dansk Folkesamfund', som blev grundlagt i 1883–1884, og som arbejdede for oprettelsen af danske bosættelser med danske børne- og højskoler, dansk kirke, dansk sprog og dansk levevis i USA.

lave værdier og et markant fald sammenlignet med andre immigrant-grupper (Grøngaard Jeppesen 2005: 283; Kühl 2015: 39–41). Dette billede understøttes af Kjær og Baumann Larsen (1974: 25) som konkluderer at de første danske indvandrere i midten af 1970'erne ikke længere brugte dansk som et aktivt dagligsprog. I dag er der formentlig meget få om nogen efterkommere af udvandrerne fra udvandringen før 2. Verdenskrig der stadig taler dansk.

2.2 New Denmark, Canada

Den lille by New Denmark i den nordvestlige del af New Brunswick blev grundlagt af danske immigranter allerede i 1872. Omkring 1920 kom der en ny, større bølge af danske indvandrere til (Lang 2005). Den landlige by har været præget af stærke netværk blandt dansk-canadierne med en dansk protestantisk kirke, en (kortlivet) dansk-canadisk højskole og dansk sommerskole i nogle år samt vedligeholdelse af danske traditioner og en i øvrigt stærk bevidsthed om den fælles oprindelse. New Denmark har således haft de historiske, sociodemografiske og sprogbrugsmæssige forudsætninger der skal til hvis der skal opstå sproglige normer: Tætte netværk i et selvbevidst immigrantsamfund som har lagt vægt på at opretholde dansk sprog. Dansk har som nævnt været opretholdt til i hvert fald 2000, og det er i skrivende stund uklart om der stadig er dansktalende tilbage i New Denmark. (Se Kühl 2018 og Kühl 2019 for beskrivelser af det danske sprog i New Denmark).

2.3 Argentina

Den danske udvandring til Argentina begyndte sidst i 1840'erne, ansporet af pioneren Juan (Hans) Fugl, og fortsatte til ca. 1930. Danskerne bosatte sig fortrinsvis på pampaen i den såkaldte Danskertrekant mellem Tres Arroyos inde i landet og havnebyerne Necochea og Bahía Blanca, i hovedstaden Buenos Aires og i byen Eldorado i den nordøstlige provins Misiones. I Danskertrekanten og i Buenos Aires dannede danskerne stærke netværk centreret omkring danske kirker og den danske foreningstradition. Højskoleophold, enten på en etableret højskole i Argentina eller typisk firemåneders ophold i Danmark, og for manges vedkommende en skolegang på dansk

kostskole i Cascallares uden for Tres Arroyos, har haft en stor betydning for dansk-argentinernes videreførelse af dansk kultur og sprog.²

I Eldorado, som dansk-argentinere fra Danskertrekanten var med til at grundlægge i 1920'erne, har dansk-argentinerne ikke været talstærke, netværkene har ikke været lige så forankrende som i hovedstaden og på pampaen, og der har hverken været dansk kirke eller en vedvarende foreningstradition. Man har fejret danske højtidere og holdt fester i forsamlingshuset, men Misiones er et flerkulturelt og flersproget område, og dansk-argentinerne har tidligt integreret sig i det omgivende samfund.

Antallet af dansk-argentinere for hvem dansk stadig i dag er et sprog der kan aktiveres, er ukendt. Selvom det danske sprog har stået stærkt i de dansk-argentiniske samfund, især i Danskertrekanten, og selvom mange i den ældre generation er vokset op med dansk som førstesprog og først har lært spansk i skolen, er der formentlig kun yderst få der stadig bruger dansk i hverdagen. Det danske sprog kan dog aktiveres forholdsvis uproblematisk i samtaler, men kun for den ældste generation, dvs. personer på 70 år eller ældre. Den yngre generation mellem 40 og 60 år kan være opvokset med dansk som familiesprog, men for dem er spansk hurtigt blevet det dominerende sprog. Det dansk den gruppe behersker i dag, er typisk et inaktivt og til dels kun rudimentært husket sprog, eller et dansk som de har lært sig eller reaktiveret gennem arbejde, studier og højskoleophold i Danmark. For så vidt er dansk i Argentina et døende sprog. Spansk er for de allerfleste det dominerende hverdagssprog.³

---

2 Den danske udvandringshistorie til Argentina er langt fra så kendt i den danske offentlighed som udvandringen til Nordamerika, og den er fra historisk perspektiv kun sparsomt beskrevet, med den argentinske historiker María Bjerg (bl.a. 1996) som en spansksproget undtagelse, se dog Bækhoj (1948). Der findes dog erindringer og personportrætter (fx Johansen 1934 og Engwald 1938) og antropologiske og historiske specialer (fx Agertoft 2005, Jarnum 2006 og Worgall 2011).

3 For mere udførlige beskrivelser af det danske sprogsamfund i Argentina henviser vi til Heegård og Kühl (2017), Heegård og Albris (2018), Kühl og Heegård (2018), Heegård, Kühl og Hartling (2018) og Hartling (2019: 9-34). En fagfællebedømmer påpeger at talerne i nyere tid har haft mulighed for at lytte til dansk radio og se dansk fjernsyn via internettet. Dette synes dog ikke at være tilfældet i Argentina – kun én informant nævner at hun nogle gange ser danske film (og har svært ved at forstå dem). Heller ikke i Canada-optagelserne fra omkring år 2000 nævnes dansk radio som muligt sprogligt input.

3 CORPUS OF AMERICAN DANISH

Datamaterialet til denne undersøgelse kommer fra *Corpus of American Danish*, CoAmDa (Kühl m.fl. 2017, Kühl m.fl. 2019), som udgøres af lydoptagelser og transskriptioner af interviews med danske udvandrere og deres efterkommere i USA, Canada og Argentina. Per november 2019 rummer CoAmDa samlet set 1.687.078 tokens,⁴ fordelt på 337 talere fra de tre lande, i alt 186 timers optagelser (Kühl m.fl. 2019).

Som beskrevet i den kortfattede udvandringshistorik repræsenterer talerne fra de tre lande ikke blot kontakt mellem forskellige sprog som er beslægtet med dansk på forskellig vis, men også forskellige bosættelsesmønstre og netværk. Datasættet giver os således mulighed for at undersøge i hvilket omfang både forskellige samfunds- og netværksforhold og omgivende sprog kan have en indflydelse på hvilke ord og morfemer der overtages fra majoritetssproget, samt af omfanget af kodeskift i de tre udvandrerdanske varieteter.

Dog er datamaterialet som indgår i CoAmDa, blevet indsamlet på forskellige tidspunkter og af forskellige indsamlere, hvilket har haft konsekvenser for sammensætningen af materialet. Langt størstedelen af USA-interviewene og en del af Canada-interviewene er optaget af Iver Kjær og Mogens Baumann Larsen i perioden 1966–1980. En mindre del af USA-interviewene er optaget af Tore Kristiansen i 1991, mens størstedelen af Canada-interviewene er optaget af den canadiske sprogforsker Christopher Hale i 1998. Argentina-interviewene er optaget i 2014–2015 i forbindelse med forskningsprojektet *Danske stemmer i USA og Argentina*.⁵ Forskellen i tid gør at interviewerne har haft adgang til forskellige tekniske muligheder hvad angår fx længden af interview (de tidlige optagelser var med spolebånd og deraf afledt begrænset længde, moderne digitale optagere har ikke samme længdebegrænsning). Interviewernes sprogkompetencer har også varieret: Mens alle interviewerne i Nordamerika har kunnet tale engelsk, har de interview-

4 'Tokens' betegner ord, men også ortografiske transskriptioner af talesprogsfænomener som fx tøven, selvfølgelig og indslag af kortvarig latter.

5 Vi takker Inger Kjær, enke efter Iver Kjær, Tore Kristiansen og Christopher Hale for overdragelsen af de optagelser der har indgået i korpusset. Optagelserne har været i form af spolebånd, kasettebånd og digitaliserede båndoptagelser. Alle er som led i forskningsprojektet *Danske stemmer i USA og Argentina* blevet digitaliseret og bearbejdet af Gert Foget Hansen med henblik på at blive arkiveret med den bedst mulige lyd kvalitet.

were der har deltaget i dataindsamlingen i Argentina, haft meget varierende kendskab til spansk. Sidstnævnte forhold har sandsynligvis haft konsekvenser for om informanterne har vidst at de kunne skifte til majoritetssproget uden at dette ville hindre kommunikationen.

En anden interviewmetodisk faktor der gør sig gældende i et korpus der er så sammensat som CoAmDa, er forskellene i interviewernes spørgestrategier og forskningsspørgsmål. I alle interviewsæt har interviewerne tydeligvis haft et mere eller mindre fast sæt af spørgsmål. Det er forskelligt i hvilken grad informanterne har fået mulighed for at tale frit om emner der spontant er opstået. Interviewene optaget af Kjær og Baumann Larsen og af Hale er som regel korte (det længste varer ca. 1 time), og interviewerne følger i det store hele en fast spørgsmålsrække. Interviewstrategien i Argentina har været anderledes. Selvom der var indlagt faste spørgsmål om fx opvækst og sprogbrug, var det også formålet at få talerne til at fortælle frit om hvad de måtte have på hjerte. Dette er lykkedes og har ført til at gennemsnitslængden for disse interview er på 90 minutter. Interviewerne har ved deres spørgsmål naturligvis også præget de semantiske felter der dukker op i løbet af interviewene. For Argentinas vedkommende spurgte interviewerne fx ofte til samfunds- og uddannelsesforhold for også at se om talernes danskkundskaber også rakte til at beskrive sådanne lokalt forankrede forhold,⁶ mens Christopher Hale i sine interview i den canadiske by New Denmark har spurgt ind til talernes hovedbeskæftigelse inden for kartoffeldyrkning. Herigennem har interviewene genereret mange engelske fag- eller kulturord som tilhører det semantiske felt 'kartoffeldyrkning' (dette har givet anledning til artiklen om 'kartoffelavlerdansk', Kühl 2019). Et eksempel på semantiske felter som produkt af emnefokuseringen i interviewene ses i de mange forekomster af verberne 'født', 'konfirmeret' og 'gift' og deres semantiske forandring (Heegård Petersen og Kühl 2017).

At CoAmDa er sammensat af forskellige datasæt, har altså helt generelt leksikalske konsekvenser og dermed også konsekvenser for leksikalske kodeskift. Ikke desto mindre følger alle interviewerne en sammenlignelig interviewstrategi med sammenlignelige mål, nemlig at dokumentere udvandrernes dansk og kortlægge brugen af dansk i for-

---

6 For en nærmere beskrivelse af interviewstrategier henviser vi til Kühl m.fl. (2017).

skellige sammenhæng. På trods af forskellene mener vi derfor at det både er muligt og giver mening at bruge CoAmDa som basis for en undersøgelse af leksikalske kodeskift i de udvandrerdanske varieteter.

3.1 Principper for transskription og annotation

Transskriptionsprincipperne for CoAmDa følger det såkaldte LANCHART-korpus under Sprogforandringscentret ved Københavns Universitet (Gregersen m.fl. 2015). Dette vil sige at alle ikke-danske ord er markeret som henholdsvis spanske, engelske mv. I en efterfølgende semiautomatisk behandling er alle tokens tillige blevet tildelt en annotationskategori, fx: ”dansk”, ”hybrid” (dvs. ord med ordinternt kodeskift som fx *campleje* ’forpagtning af landbrugsjord’; fremover betegnet ’blandingsord’), ”selvafbrydelse” (alle tokens markeret med bindestreg, fx *afbryd-*), ”tøveord” og ”proprium”.⁷ Ud over den ordbaserede annotation indeholder korpusset også en syntaktisk baseret annotation der markerer alle sætninger som enten engelske, spanske eller danske, hvor ’sætning’ er defineret kategorisk som en syntaktisk konstruktion med subjekt, evt. elliptisk, og finit verbum. De nedenstående analyser er baseret på denne syntaktiske annotation idet vores data er udtrukket fra alle de sætninger der er kategoriseret som danske.

Data er udtrukket vha. et script tilpasset Praats TextGrid-format.⁸ Scriptet har udtrukket alle ord i danske sætninger, som defineret ovenfor, der har tokenannotationerne ’dansk’, ’spansk’, ’engelsk’ og ’hybrid’ (dvs. blandingsord). Idet tokeninddelingen i Praat er baseret på ortografisk selvstændige ord, vil leksikaliserede flerordsforbindelser som fx *of course* ’selvfølgelig’ og *tren de carga* ’godstog’ fremtræde som henholdsvis to og tre ord. Det vil give et misvisende billede af hvor mange og ikke mindst hvilke ord fra majoritetssprogene der bruges, hvis en

---

7 Proprier udgør en særlig leksikalsk enhed hvad angår sprogblending idet de i deres udtale i højere grad synes at indeholde elementer fra både dansk og engelsk eller spansk hvorfor en entydig sprogannotation ikke har været mulig, ligesom det heller ikke har været muligt at anvende en særlig kategori for andre ord med fonologisk tvetydighed. Vi holder derfor proprier ude fra denne undersøgelse i en særlig tokenkategori. Se i øvrigt Kühl m.fl. (2018) og Kühl m.fl. (2019) for detaljerede beskrivelser af annotationsprincipperne i CoAmDa og en nærmere beskrivelse af øvrige tokenannotationer.

8 Scriptet er udviklet af Gert Foget Hansen. Dokumentation kan erhverves ved henvendelse. Se Boersma og Weenink (2019) for en beskrivelse af lydbehandlingsværktøjet Praat.

beregning ikke tog højde for dette. Vi har derfor på basis af udtrækene analyseret den nære kontekst for hvert ord eller morfem fra majoritetssproget og truffet en afgørelse om hvorvidt det indgik i et etableret flerordslemma. Principperne for denne procedure var støttet af ordbogsopslag. Eksempler på sådanne flerordsforbindelser fra engelsk er 'diskursord' (se definition nedenfor) som *of course*, *all right*, *I know*, *I guess*, *you know*, partikelverber som *get out*, *fade out*, *make up*, særskrevne sammensætninger som *ice cream*, *first cousin*, *floral designer*, *kerosene lamp*, *school bus*, determinativer som *quite a*, *a lot of*, *lots of* og talord, som fx *two thousand* m.fl. Flerordsforbindelser fra spansk er fx sammensætninger som *técnico agrario* 'landbrugstekniker', *sociedad anónima* 'aktieselskab', *tinta china* 'tusch', *tiro al blanco* 'målskydning', *usufructo vitalicio* 'livslang brugsret', *tren de carga* 'godstog', diskursord som *a ver* 'lad mig se', *o sea* 'med andre ord', *qué se yo* 'hvad ved jeg', *y bueno* 'nå men' og talord som fx *sesenta y ocho* '68'.

3.2 Datagrundlag for den foreliggende undersøgelse af leksikalsk kodeskift

Data til denne undersøgelse er udtrukket i maj 2018. De interview der indgår, har en samlet længde på 163 timer, og hele datasættet rummer i alt 886.535 tokens fordelt på 299 talere. Tabel 1 viser fordeling af tokens, talere og antal transskriberede timer på korpusset opdelt efter geografisk sted.

TABEL 1. DE TRE DATASÆT UDTRUKKET FRA CORPUS OF AMERICAN DANISH (COAMDA) FOR NÆRVÆRENDE UNDERSØGELSE

	USA	New Denmark	Argentina
Talere	176	43	78
Optagelsesår	1966, 1967, 1973, 1976, 1980, 1982, 1990, 1991	1998	2014, 2015
Timer	46	14	103
Tokens	271.663	91.797	517.209

TABEL 2. TALERSAMMENSÆTNINGENS SOCIALE FAKTORER FOR NÆRVÆRENDE UNDER-
SØGELSE

	USA	New Denmark	Argentina
Fødeår	1870–1939	1891–1941	1911–1971
Aldersspænd	40–97 (median 87)	43–91 (median 68)	44–103 (median 75)
Fødested	Nordamerika 54 Danmark 119 Andet 3	Nordamerika 29 Danmark 13 Andet 1	Argentina 73 Danmark 3 Andet 2
Køn	81 mænd 95 kvinder	27 mænd 16 kvinder	27 mænd 51 kvinder

Særligt to forhold ved talersammensætningen og datasættene springer i øjnene. For det første er hele 66 % af talerne fra USA født i Danmark (og de er stort set alle udvandret som unge voksne, Kühl m.fl. 2019). De har altså talt flydende dansk ved udvandringstidspunktet. Herooverfor er de fleste informanter i New Denmark og Argentina født i udvandringslandet, men af de 13 Danmark-fødte i New Denmark er kun 3 udvandret før sproget er blevet tilegnet (3 Danmark-fødte talere mellem 0-3 år, 10 Danmark-fødte talere ældre end 12 år ved udvandring). Kun 3 af talerne fra Argentina er født i Danmark, og de er udvandret sammen med deres forældre som små børn. Alle talerne i korpusset som ikke er født i Danmark, er enten vokset op tosproget eller med dansk som førstesprog i hjemmet og majoritetssproget som et senere tillært andetsprog, senest i skolen. Talerne i Argentina er blevet fundet ved at spørge informanter om de kendte andre der kunne tale dansk og måske ville være villige til at tale med os. Vi ved ikke meget om hvordan Kjær og Baumann Larsen og Hale fandt frem til deres talere (men se Kühl m.fl. 2017 for en redegørelse).

For det andet er der færre interviewede fra Argentina end fra USA, men antallet af transskriberede timer og hermed ord er betragteligt højere. Dette er et udslag af interviewforholdene og -strategierne som nævnt ovenfor.

4 KODESKIFT OG LEKSIKALSK PÅVIRKNING

4.1 *Leksikalisk kodeskift*

At bruge leksikalske elementer fra flere sprog eller sprogvarieteter in-

den for en ytring er på ingen måde usædvanligt. Leksikalsk kodeskift⁹ kan iagttages i de fleste af verdens sprog, men som regel stiger antallet af ord fra et andet sprog afhængigt af intensiteten af kontakten mellem sprogene, dvs. om talerne bruger sprogene side om side i deres hverdag, om de fortrinsvist taler det ene sprog og kun ved sjældne lejligheder det andet, om ytringerne produceres inden for en gruppe af tosprogede personer med de samme sprog(varieteter) i en lignende kompetencegrad, eller om graden af sprogkompetence i talergruppen er forskellig. I situationer af intens sprogkontakt eller internt i en tosproget gruppe med samme kombination af sprog er brugen af ord eller morfemer fra de relevante sprog(varieteter) ikke begrænset i forhold til forståelse fordi alle taler de involverede sprog. Dette giver i princippet mulighed for uhindret blanding af sprogene leksikalsk set. I denne '*tosprogede tilstand*' (Grosjean 2001), hvor der er minimal risiko for kommunikativt sammenbrud ('*communicative failure*'), kan kodeskift være pragmatisk umarkeret og udgøre en upåfaldende måde at tale på. Dette ses i alle optagelser der indgår i CoAmDa, hvor ytringer som de følgende er normen snarere end undtagelser:

- (1) Sprogskift for et enkelt ord: 'Vi havde en *store* i byen'.
- (2) Sprogskift i en fast flerordsforbindelse: 'Han kom i fem-og-*sixty*'.
- (3) Sprogskift mellem stamme og bøjningsendelse: 'De *shippede* dem til Montreal'.
- (4) Sprogskift mellem stammer i sammensatte ord: 'Vi bruger en kartoffel*harvester*'.

I denne artikel skelner vi begrebsmæssigt mellem to slags kodeskift: Kodeskift som tager form af blandingsord, dvs. ord der enten er sammen-

9 I den engelsksproget litteratur, som er dominerende inden for kontaktlingsvistikken, bruges både 'code-switching', 'code-mixing' og 'borrowing'. Til trods for at der har været nogle forsøg på at udrede begreberne, er der stadig en del variation (Gardner-Chloros 2009: 10–13). Som reaktion på 'borrowing' har Matras (2009: 146) introduceret begrebet 'replication' og Johanson (2008) begrebet 'copying'; begge dele er forsøg på at gøre det klart at a) kodeskift kan integreres i det modtagende sprog i en grad så det ikke længere står klart at det oprindeligt er blevet overtaget fra et andet sprog, og at b) borrowing-begrebet fokuserer på ejerskabsforhold snarere end på den dynamiske proces det er når talere udvælger og optager et sprogligt element, integrerer og bruger det.

sat af to stammer fra dansk og det respektive majoritetssprog eller sammensat af en stamme fra det ene sprog og fleksion eller derivation fra det andet sprog (jf. eksemplerne (3) og (4)), og kodeskift som består af ikke-sammensatte ord fra majoritetssproget (jf. eksemplerne (1) og (2)).

Sprogvidenskabeligt er kodeskift blevet undersøgt fra forskellige vinkler og med forskellige mål, fx undersøger psykolingvistikken aktivisering og kontrol af sprogene. Andre undersøgelser har sigtet mod at kortlægge kodeskiftenes funktion i et mikro- eller makrosocialt perspektiv. Det makrosociale perspektiv relaterer brugen af sprog til de sociale, økonomiske og politiske omstændigheder som udgør den flersprogede talergruppes virkelighed, mens det mikrosociale perspektiv søger at kortlægge kodeskiftenes funktion i interaktion, fx til at markere insiderviden eller -status ved at bruge begreber fra specifikke domæner. En mere sproglig tilgang har været at undersøge empirisk hvor i ytringen kodeskiftene optræder, og hvilken form de antager. Flere modeller, fx Poplacks '*Constraint-based model*' (Poplack 1980) og Myers-Scottons '*Matrix Language Frame Model*' (Myers-Scotton 1993, 2002), har opstillet rammer for hvornår specifikke former for kodeskift vil optræde, uafhængigt af de deltagende sprogs grammatiske karakteristika og uafhængigt af de sociale omstændigheder i hvilke kodeskiftene produceres. Modellernes forudsigelser har vist sig at beskrive tendenser snarere end absolutte restriktioner (Muysken 2000: 60–95). Nyere undersøgelser af kodeskift (eller sprogkontaktfænomener generelt) har med succes kombineret flere tilgange og beskriver kodeskift som afhængigt af sociale og til dels psykolingvistiske faktorer, fx Thomason (2001), Matras (2009) og Muysken (2013).

Denne artikel kombinerer en lingvistisk analyse med et makrosocialt perspektiv: Vi kortlægger forekomsten af spanske og engelske ord og ordstammer i de danske udvandreres danske ytringer. Vi analyserer forekomsten af kodeskift kvantitativt, og vi ser nærmere på hvilke ordklasser der optræder, om ordene fra majoritetssprogene betegner kulturspecifikke forhold fra indvandringslandet, og om sprogproduktionskonteksten kan sige noget om hvorfor der kodeskiftes. Resultaterne fra denne analyse relaterer vi til graden af genetisk og typologisk beslægtethed mellem de involverede sprog og til vores viden om den sociale, økonomiske og politiske status blandt de danske udvandrere i

Nordamerika og Argentina. Vores kortlægning og sammenligning af den leksikalske påvirkning af udvandrerdansk i Argentina, Nordamerika og den canadiske by New Denmark beror altså også på en kombination af forskellige tilgange.

4.2 Ordklassefordeling ved kodeskift

Som udgangspunkt for vores analyser af fordeling af ordklasser i kodeskiftene i amerikadansk og argentinadansk er det oplagt at se på de tendenser og forslag til hierarkier på tværs af mange sprog der er blevet opstillet i litteraturen. Hierarkierne har to forskellige udgangspunkter: Det ene er frekvens, dvs. graden af sandsynlighed for om en grammatisk kategori fra det andet sprog bruges, det andet er om brug af en specifik kategori fra et andet sprog har implikationer for brugen af også andre kategorier. Matras opstiller følgende frekvensbaserede hierarki af ordklasser baseret på undersøgelser der inddrager 27 forskellige sprog:

”nouns, conjunctions > verbs > discourse markers > adjectives > interjections > adverbs > other particles, adpositions > numerals > pronouns > derivational affixes > inflectional affixes”. (Matras 2007: 61)

Dette er langt fra det eneste hierarki i litteraturen (se Matras 2009: 153–165 for et overblik og en diskussion). Der er forskelle mht. hvor i hierarkiet de enkelte ordklasser placeres, men et generelt træk som alle hierarkier er fælles om, er at indholdsord eller -morfemer ligger øverst på skalaen, mens funktionsord eller -morfemer mere sjældent optræder som kodeskift, med undtagelse af diskursstrukturerende ord som interjektioner, diskursmarkører og konjunktioner, som tidligt og tit overtages fra kontaktsproget. Hierarkierne afspejler således til dels ordklassernes indbyrdes forhold i leksikon hvor de åbne ordklasser (indholdsordene, især substantiver og verber) udgør en langt større del end de lukkede klasser (funktionsordene og -morfemerne). Forskellen mellem de åbne og lukkede ordklasser vil altså have en effekt på både antallet af forekomster (*tokens*) og antallet af leksikalske typer (*types*) (se Matras 2007: 32 for en diskussion af frekvenseffekter). Denne effekt

af forskelligt antal af ord i de lukkede og de åbne klasser er blevet imødegået i Matras' hierarki idet han som udgangspunkt ikke har brugt frekvens som basis, men blot forekomsten af en ordklasse i de datasæt fra de 27 sprog som hierarkiet er baseret på. Med andre ord: Jo flere sprog der overtager den pågældende ordklasse fra et andet sprog, jo højere på det ovennævnte hierarki placeres ordklassen.

Som nævnt ovenfor er et andet forhold der går igen i andre hierarkier og undersøgelser, at diskursmarkører og konjunktioner ligger meget højt på skalaen over hvilke ord der overtages fra andre sprog (Matras 1998; Salmons 1990; Boas og Weilbacher 2007; Lipski 2005). Diskursmarkører, som fx dansk foranstillet *ser du*, *altså*, *nå* eller efterstillet *såmænd*, *ikke* m.fl., har en del til fælles med sætningsforbindende sideordningskonjunktioner som *og*, *men* og *eller*. Både diskursmarkør og de sætningsforbindende konjunktioner er tekststrukturerende, yringsforbindende elementer og derfor funktionelt beslægtede i deres rolle som konnektorer. Fælles for begge kategorier er også at de optræder i sætningsperiferien. Ifølge Stolz og Stolz (1996: 111) er disse fælles træk årsag til at konjunktioner og diskursmarkør af talerne opfattes som meget lig hinanden, og at konjunktioner fra kontaktsproget derfor hyppigt indlånes i sprogkontaktsituationer, til trods for at de er funktionsord. Der kommer med andre ord en informationsstrukturel dimension ind over den grammatiske, ordklassebaserede. Vi behandler i denne artikel derfor diskursmarkører, interjektioner og sideordningskonjunktioner som en fælles, pragmatisk-funktionelt defineret gruppe som vi betegner som 'diskursord'. Ellers opererer vi med de traditionelle ordklasser, substantiv, verbum, adjektiv, adverbium, talord, pronomener og udråbsord. Vi afprøver de tendenser der er opstillet i kodeskiftshierarkierne, på ord fra majoritetssproget og på blandingsord.¹⁰

4.3 Kulturspecifikke kodeskift

Set ud fra en semantisk vinkel er der forskel på hvilke elementer der overtages fra kontaktsproget, og hvad baggrunden er: I enhver sprog-

---

¹⁰ Det er en opgave for kommende studier at undersøge om det fortrinsvist er inden for visse bøjningskategorier (bestemthed, numerus, diatese, tempus ...) at stammer fra majoritetssproget integreres med dansk, ligesom det heller ikke er undersøgt om adjektiver fra kontaktsprogene som er danskflekterede, fortrinsvis bruges i attributiv eller prædikativ funktion.

kontaktsituation vil der være kulturspecifikke koncepter der ikke uden videre kan oversættes, eller hvor en oversættelse ville kræve en lang forklaring. Et aktuelt eksempel er det danske 'hygge', der er genstand for adskillige engelsksprogede publikationer (hvor det ikke oversættes). De kulturspecifikke begreber findes selvfølgelig også i nordamerikansk og argentinsk dansk. De betegner forhold, sociale aktiviteter, begivenheder, naturfænomener (fx flora og fauna), genstande og/eller organisatoriske eller institutionelle fænomener der enten kun eksisterer i henholdsvis USA, Canada og Argentina, eller som i kraft af indvandringshistorien eller talernes livserfaring og arbejdsliv må siges at være særligt prægnante for livet som (efterkommer af en) indvandrer. Eksempler er fx *det var slemme tider under The Depression* og *jeg boboede* ('vagabonderede ved at hoppe på et tilfældigt godstog der kørte fra sted til sted'), og når Argentina-talerne taler om *peludo* og *molita* (forskellige slags bæltedyr) og om *en camioneta* 'en lille lastbil, nærmest af en pickup-type'. Kodeskift af denne lokalt forankrede type har modtagersproget umiddelbart ikke ord for, og derfor bliver de kulturspecifikke kodeskift en selvfølgelig del af de udvandrerlandske varieteter.

4.4 Leksikalsk påvirkning ved kodeskift

For at kunne redegøre for om og hvordan et majoritetssprog leksikalsk har påvirket udvandrerlandske, er der i hvert fald tre aspekter der skulle tages hensyn til:

- 1) Vi har været nødt til på forhånd at bestemme hvad der er danske ytringer som engelske og spanske kodeskift Tempus kan forekomme i.
- 2) Vi har været nødt til at sandsynliggøre at et givet ord ikke er eller har været er del af det etablerede danske ordforråd.
- 3) Vi har været nødt til at forholde os til forskellen mellem kodeskift der fungerer som ad hoc-løsninger på et kommunikativt behov, og et kodeskift som kan betragtes som etablerede elementer af de udvandrerlandske varieteter.

Definitionen af hvad der er danske ytringer (punkt 1), har vi redegjort for i 3.1 (dansk subjekt og finit verbum). At et givet ord er dansk, har

vi afgjort ved opslag i *Ordbog over det danske sprog* (ODS): Findes ordet i dette opslagsværk belagt fra før udvandringstidspunktet, har vi betragtet det som del af det (standard)danske ordforråd ved udvandrings-tidspunktet¹¹. Hermed kan det være medudvandret og er derfor ikke et udtryk for påvirkningen af dansk i det nye land. Findes det ikke belagt i ODS før udvandringstidspunktet, har vi anset det for et kodeskift i henholdsvis nordamerika- og argentinadansk. Punkt (3), hvorvidt et kodeskift er produkt af en spontan overtagelse fra majoritetssproget, eller om det er del af en etableret måde at tale henholdsvis nordamerika- eller argentinadansk på, har mange aspekter som vi kun til dels kan undersøge på baggrund af vores datamateriale. Helt overordnet kan vi slå fast at hverken argentinadansk eller nordamerikadansk kan beskrives uden at tage de leksikalske elementer fra engelsk og spansk med som de danske udvandrere med tiden har taget ind i deres danske sprog, og som er blevet en naturlig del af de udvandrerlandske varieteter. Som sådan er argentinadansk og nordamerikadansk altså i sig selv leksikalisk påvirkede af majoritetssprogene. Men går vi mere i dybden mht. at bestemme hvilke specifikke andresproglige ord eller morfemer der kunne regnes som en etableret del af sprogene, støder vi på forskellige problemer der bl.a. skyldes at udvandrerlandets varieteter ikke er standardiserede sprog. Der findes fx kun forholdsvist lidt skrevet argentina- eller nordamerikadansk som kunne bruges til at vurdere om visse ord eller morfemer fra majoritetssprogene er så etablerede at de også bruges umarkeret på skrift i formelle teksttyper.

Med udgangspunkt i vores talesprogsdata findes der i princippet en række kriterier som vi ideelt set kan bruge til at nærme os en afgørelse af om et ord eller et morfem fra majoritetssproget er en etableret del af argentinadansk, New Denmark-dansk eller USA-dansk. I realiteten er vores muligheder for at anvende kriterierne dog mere begrænsede (se nedenfor).

---

¹¹ Fx er ordene *farm*, *farmer* og *farne* kendt i Danmark siden sidst i det 19. århundrede, og som sådan kan ordformerne gælde som danske. Men ODS kommenterer "næsten kun m.h.t. forhold i engelsktalende lande" (jf. *farme* 1, ODS, bindet tryk i 1922). Konceptet er altså tydeligvis importeret fra USA, og det er ikke til at vide, om CoAmDas emigranttalere har kendt ordene fra Danmark (i så fald bør ordformerne regnes som danske), eller om de har erhvervet ordet i alle dets former i USA og Canada.

- a) Kvantitativt kriterie: Forekommer et kodeskift forholdsvis tit, og bruges det af forskellige talere?
- b) Morfologisk kriterie: Bliver kodeskiftsordet integreret i dansk ved at blive forsynet med danske bøjningsformer eller danske orddannelser?
- c) Fonologisk kriterie: Udtales kodeskiftsordet med foner eller prosodi fra majoritetssproget?
- d) Leksikalsk kriterie: Bruges kun dette ord eller stamme som kodeskift, eller skiftes der mellem andre leksemer, fx bruges der kun *at farne* eller også *at (op)dyrke*?
- e) Sprogproduktionskriteriet: Optræder kodeskiftsordet fx efter en tøven eller sammen med et andet kodeskiftsord som kan have udløst kodeskiftet i første omgang?

Det kvantitative kriterie skal anvendes varsomt. Mens man kan skønne at et specifikt kodeskift er en etableret del af fx argentinadansk når det forekommer tit og bruges af mange talere, holder argumentationen ikke omvendt. Forekomsten af et leksem er kontekstafhængig, og derfor kan man ikke af få eller ingen forekomster slutte sig til at kodeskiftet ikke er etableret. New Denmark-farmerne taler om deres kartoffeldyrkning og bruger forskellige engelske begreber inden for dette leksikalske felt. At de samme engelske begreber ikke forekommer i USA-dansk, kan vise at de ikke er etableret i denne varietet, men det kan også være et resultat af at kartoffeldyrkning ikke var vigtigt nok til at blive taget op i interviewene. Det morfologiske kriterium kan vi anvende ved at se på om fx substantiver eller verber forsynes med danske bøjningsendelser. Det fonologiske kriterium kan vi p.t. ikke anvende fordi vores data er udskrevet i standardortografi og ikke er forsynet med transskription af lyd, og en aflytning af alle kodeskift er en enorm opgave som desuden er vanskelig på grund af udtale der ikke entydigt kan tilforordnes ét sprog (Kühl m.fl. 2017). Det leksikalske kriterie kræver en omfattende opmærkning af leksikalske felter og synonymer. Denne form for kortlægning af leksikalsk variation er blevet gennemført for New Denmark-datasættet i forhold til de verber der i dette lille samfund bruges om kartoffeldyrkningen (Kühl 2019), men vi har ikke en opmærkning for hele CoAmDa. Derfor kan vi i vores undersøgelse

ikke vurdere den leksikalske variation i forhold til kodeskift, jf. punkt d) ovenfor. Vi kan dog forholde os til sprogproduktionskriteriet idet opmærkningen i CoAmDa giver os mulighed for at se på den kontekst hvor kodeskiftet forekommer. Til trods for disse begrænsninger kan en kvantitativ kortlægning og morfologisk analyse give os et velfunderet billede af leksikalske påvirkning af argentinadansk og nordamerikadansk i form af ord fra majoritetssproget og blandingsord.

5 KVANTITATIVE ANALYSER

Vi ser i dette afsnit nærmere på distributionen af først ordene fra majoritetssproget og dernæst blandingsordene i de tre datasæt. Tabel 3 viser den overordnede fordeling.

TABEL 3. ANDEL AF ORD FRA MAJORITETSSPROGET OG BLANDINGSORD INKL. LEKSIKALISEREDE FLERORDSFORBINDELSER I DE TRE DATASÆT

	USA	New Denmark	Argentina
Ord fra majoritetssproget	7.019 (2,6 %)	1.647 (1,8 %)	3.768 (0,7 %)
Blandingsord	440 (<0,1 %)	106 (0,1 %)	333 (<0,1 %)
Danske ord	237.789 (87,5 %)	82.681 (90,1 %)	469.380 (90,8 %)
Andre	26.415 (9,7 %)	7.363 (8,0 %)	43.728 (8,5 %)
Total	271.663 (100 %)	91.797 (100 %)	517.209 (100 %)

"ANDRE" OMFATTER BL.A. TØVEORD, LATTER ORTOGRAFERET SOM *HA*, SELVAFBRYDELSER OG PROPRIER.

Tabellen viser først og fremmest at selvom der forekommer ord fra majoritetssproget og blandingsord i alle tre datasæt, så udgør de danske ord det overvældende flertal, dvs. at der tales dansk i interviewene. Ikke desto mindre er der forskel mellem de tre datasæt: USA-talernes andel af ord fra majoritetssproget og blandingsord er større end New Denmark-talernes, som igen er større end Argentina-talernes. Disse forskelle er statistisk signifikante.¹² På trods af at der generelt bruges få ord fra majoritetssprogene i talernes danske, gøres det altså i signifikant forskelligt omfang.

¹² Chi-i-anden-test: ord fra majoritetssproget: USA vs. New Denmark, $p < 0,001$; ord fra majoritetssproget: New Denmark vs. Argentina, $p < 0,001$; blandingsord: USA vs. New Denmark, $p < 0,002$; blandingsord: New Denmark vs. Argentina, $p < 0,001$.

5.1 Ord fra majoritetssproget

Vi finder ord fra majoritetssproget i alle ordklasser, både blandt indholdsord og funktionsord, jf. tabel 4.

TABEL 4. ORD FRA MAJORITETSSPROGET FORDELT PÅ ORDKLASSE I ALLE TRE DATASÆT

	USA	New Denmark	Argentina
Diskursord	2.327 (33,1 %)	459 (27,9 %)	1.923 (51,0 %)
Substantiv	1.724 (24,6 %)	584 (35,5 %)	1.270 (33,7 %)
Adverbium	616 (8,8 %)	139 (8,4 %)	98 (2,6 %)
Adjektiv	384 (5,5 %)	137 (8,3 %)	116 (3,1 %)
Verbum	554 (7,9 %)	82 (5,0 %)	47 (1,1 %)
Andet	1.414 (20,1 %)	246 (14,9 %)	314 (8,3 %)
Total	7.019 (100 %)	1.647 (100 %)	3.768 (100 %)

DISKURSORD = DISKURSMARKØRER, KONJUNKTIONER OG INTERJEKTIONER; ANDET = ARTIKEL, INFINITIVMÆRKE, NUMERALER, PRONOMEN, PRÆPOSITION.

Tabellen viser både forskelle og ligheder mellem ordklassernes andel af ord fra majoritetssproget i de tre datasæt. Vi kan opstille de respektive ordklassers andel i følgende tre hierarkier, hvor | markerer en grænse på 10 %.

USA: Diskursord > substantiv > andet | > adverbium > verbum
> adjektiv

New Denmark: Substantiv > diskursord > andet | > adverbium
> adjektiv > verbum

Argentina: Diskursord > substantiv > | andet > adjektiv > adverbium > verbum

En signifikanstestning viser at forskellene mellem de tre datasæt for hver ordklasse er signifikante, med undtagelse af substantiver mellem New Denmark og Argentina på 36 % og 34 % og Andet-kategorien mellem New Denmark og USA på 15 % og 20 %.

Sammenligner vi med hierarkierne i litteraturen (afsnit 3.2), kan vi sige at Argentina-talerne er mere konservative end USA- og New Denmark-talerne idet mere usædvanlige ordklasser i højere grad er til stede i de to sidstnævnte datasæt. At adjektiver og adverbier i alle tre datasæt ikke fylder meget, er ikke nogen overraskelse. Sammenholder

vi resultaterne med kodeskiftshierarkiet, er det overraskende at verber fylder så lidt i alle tre datasæt. Dette vender vi tilbage til i analysen af blandingsordene.

Som nævnt i afsnit 4 kan sprogproduktionskonteksten bruges som et blandt mange kriterier for om et ord fra majoritetssproget optræder umarkeret i dansk tale. Vi har derfor set på hvad der oftest forekommer foran et ord fra majoritetssproget: tøven, et andet ord fra majoritetssproget eller dansk. I denne optælling har vi regnet et tøveord, en pause og et selvafrudt ord som et udtryk for hvad vi overordnet kan kalde et processeringsproblem, og vi har kaldt forekomsten af disse talesprogsfænomener for 'tøven'. Tabel 5 viser andelen af ord fra majoritetssproget efter tøven sammenlignet med forekomsten efter et dansk ord, et andet ord fra majoritetssproget, et blandingsord og andre kontekster.

TABEL 5. PRÆKONTEKST FOR ORD FRA MAJORITETSSPROGET, ENGELSK (USA OG NEW DENMARK) OG SPANSK (ARGENTINA)

	USA	New Denmark	Argentina
Dansk ord	2.502 (35,6 %)	721 (43,8 %)	1.371 (36,4 %)
Ord fra majoritetssproget	1.568 (22,3 %)	270 (16,4 %)	558 (14,8 %)
Tøven	1.348 (19,2 %)	368 (22,3 %)	1.086 (28,8 %)
Sætningsinitialt	1467 (20,9 %)	258 (15,7 %)	674 (17,9 %)
Andre	134 (2,0 %)	30 (1,8 %)	74 (1,9 %)
Total	7.019 (100 %)	1.647 (100 %)	3.763 (100 %)

TØVEN = TØVEORD, PAUSE OG SELVAFBRYDELSE. ANDRE = BLANDINGSORD, UFORSTÅELIGT ORD, LATTER, PROPRIUM OG UDBRUD.

Tabellen og signifikansberegningerne af tallene afslører interessante forskelle for de tre datasæt. I USA-sættet er andelen af ord fra majoritetssproget foran et andet ord fra majoritetssproget signifikant højere end i New Denmark-sættet og Argentina-sættet.¹³ Dette peger på at ord fra majoritetssproget i højere grad forekommer i sekvenser i USA, dvs. at USA-talerne i højere grad end de andre talere bruger flere engelske ord ad gangen.

Hvad angår ord fra majoritetssprogets forekomst efter tøvesignaler, tøver Argentina-talerne signifikant mere end New Denmark-talerne,

¹³ Forskellen mellem USA og New Denmark er signifikant, $p < 0,001$. Forskellen mellem New Denmark og Argentina er ikke, $p = 0,22$.

som tøver signifikant mere end USA-talerne.¹⁴ Hvis tøven regnes som udtryk for bevidsthed om sprogskift, så kan dette resultat fortolkes som at Argentina-talerne er mere bevidste om kodeskift end de nord-amerikanske talere, og tilsvarende at USA-talerne ikke er særligt opmærksomme på kodeskift. New Denmark-talernes grad af opmærksomhed falder imellem de to yderpunkter.

Også hvad angår sætningsinitial position, deler data sig i to grupper: I USA-sættet er der signifikant flere forekomster af ord fra majoritetssproget sætningsinitialt end der er i de to andre datasæt, $p < 0,001$. Der er ikke forskel på New Denmark- og Argentina-data i denne henseende, $p = 0,09$. Vi tilskriver dette en tilbøjelighed til at USA-talerne indleder ytringer med *well* 'altså, nå' og *see* 'ser du'. Disse engelske diskursord er så at sige upåfaldende idet de ligner danske ord der også på dansk kan bruges i diskursiv funktion foranstillet eller efterstillet, fx *ser du, vel*.¹⁵ Det er dog påfaldende og må foreløbigt stå ubesvaret hvorfor de engelskpåvirkede New Denmark-talere tilsyneladende ikke har denne 'strategi' i lige så høj grad.

I vores data fra Argentina-talerne har vi tit bemærket at et ord fra majoritetssproget kan ledsages af en metakommentar, som fx¹⁶

- (5) *der er sådan nogle store øh P hvad hedder det en barrancas hedder det herovre* (Argda, SBB)
- (6) *de ældre de sagde P tranquera P tranquera i stedet for* (Argda, ICL)
- (7) *man drikker noget som hedder tereré og det er den kolde mate* (Argda, EON)
- (8) *og børn P de P gik til P nogle P Danish classes som vi kaldte dem* (NDda, ROJ)
- (9) *nu kan jeg altså ikke huske hvordan man siger P nurse på dansk syge* (NDda, EJJ)

14 Forskellen mellem USA og New Denmark er signifikant, $p = 0,004$. Forskellen mellem New Denmark og Argentina ligeså, $p < 0,001$.

15 Foranstillet 'vel' kan stadig høres blandt mennesker født omkring 1945 eller ældre. Det er et levn fra ældre dansk, jf. ODS *vel*, betydning 10.2., og det må derfor gælde som en etableret del af det danske ordforråd på udvandringstidspunktet.

16 Trebogstavskombinationer refererer til taler; "P" betyder kort pause i talestrømmen.

Metakommentarer til ord fra majoritetssproget forekommer kun ved verber, adjektiver og substantiver. Dette bekræfter litteraturen der påpeger at talerne, når de kodeskifter, er mest bevidste om indholdsord (Matras 2009: 113). Tabel 6 viser at metakommentarer forekommer i markant højere grad i Argentina-datasættet end i de to øvrige datasæt.

TABEL 6. ORD FRA MAJORITETSSPROGET LEDSAGET AF METAKOMMENTARER (KUN ADJEKTIVER, SUBSTANTIVER OG VERBER)

	USA	New Denmark	Argentina
Ledsaget af metakommentar	50 (1,9 %)	14 (1,7 %)	282 (18,5 %)
Ikke ledsaget	2.612 (98,1 %)	789 (98,3 %)	1.244 (71,5 %)
Total	2.662 (100 %)	803 (100 %)	1.526 (100 %)

Vi tager denne store forskel mellem datasættene op i diskussionen i afsnit 6.

I forhold til ordklasser ses kulturspecifikke kodeskift som forventet kun i ordklasserne adjektiv, substantiv og verbum, og langt de fleste af dem er substantiver, hvad der også er forventeligt (Matras 2007: 32).¹⁷ De substantiviske kulturspecifikke kodeskift fordeler sig talmæssigt i de tre datasæt som vist i tabel 7.

TABEL 7. KULTURSPECIFIKKE ORD FRA MAJORITETSSPROGETS ANDEL I ORDKLASSEN SUBSTANTIV

	USA	New Denmark	Argentina
Kulturspecifikke kodeskift	249 (14 %)	352 (60 %)	379 (30 %)
Andet	1.476 (86 %)	232 (40 %)	895 (70 %)
Total	1.725 (100 %)	584 (100 %)	1.274 (100 %)

Tabellen viser klare, signifikante forskelle mellem de tre datasæt mht.

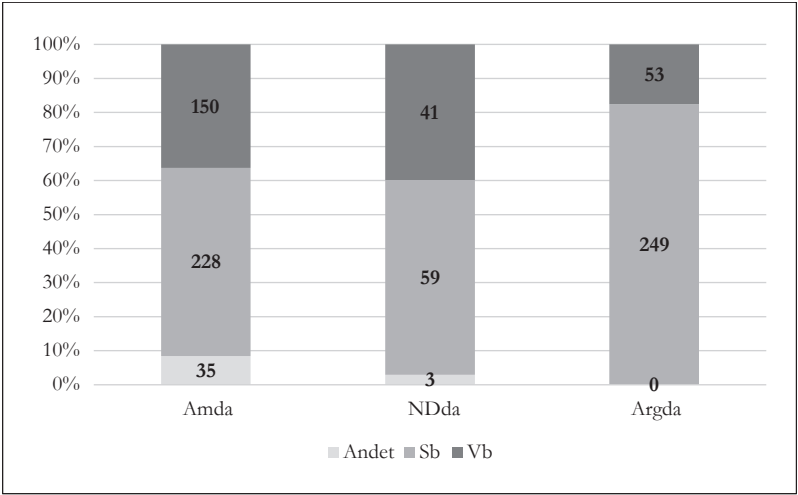
17 I USA-datasættet ser vi fx disse tre verber der betegner aktiviteter der er karakteristiske for udvandrernes liv: *hoboe* 'vagabondere', *homesteade* 'modtage gratis landbrugsjord fra staten mod at man opdyrker det', *settle* 'bosætte sig'. Andre eksempler på brug af kulturspecifikke verbalstammer fra engelsk er (*han*) *graduated* (*ved højskolen*) og (*der var nogen til*) *inspect* (*dem kartofler*).

hvor meget de kulturspecifikke ord fra majoritetssproget fylder,¹⁸ med New Denmark som topscoreren, hvor de engelske kulturspecifikke ord fylder næsten halvdelen af alle engelske substantiver, og USA som det datasæt hvor engelske kulturspecifikke ord spiller en næsten ubetydelig rolle. Argentina-sættet indtager en mellemposition her. Der kan være flere forklaringer på dette, og det vender vi tilbage til i diskussionen efter at vi har set nærmere på distributionen af blandingsordene i de tre datasæt.

5.2 Blandingsord

Som nævnt forekommer blandingsord i alle tre datasæt, men i forskellig udstrækning. Figur 1 viser en opgørelse.

FIGUR 1. DISTRIBUTION AF BLANDINGSORD PÅ ORDKLASSER I DE TRE DATASÆT

ANDET = ADJEKTIV, ADVERBIUM, PRONOMEN, KONJUNKTION, PRÆPOSITION OG NUMERALER.

Som figur 1 også viser, er langt de fleste blandingsord i alle tre datasæt forventeligt nok enten substantiver eller verber. I Argentina-datasættet er der ingen forekomster af de øvrige ordklasser. I New Denmark-datasættet er der ét sprogligt blandet adjektiv og to sprogligt blandede ad-

18 Argentina vs. USA: $p < 0,001$; USA vs. New Denmark: $p < 0,001$.

verbier (*dailye* 'daglige', *mestly* 'for det meste' og *somesteder* 'nogle steder'), mens adjektiver og adverbier med 35 eksempler fylder noget mere i USA-datasættet.¹⁹ Verbernes andel i de tre datasæt er interessant: De 53 blandings-verbier i Argentina-sættet udgør ca. 18 % af alle blandingsord, mens andelen er oppe på 36 % og 39 %, i USA- og New Denmark-sættene. Denne forskel mellem Argentina- og USA-sættet er statistisk signifikant ($p < 0,001$). Blandingsordene tjener altså så at sige forskellige formål i argentina- vs. nordamerikadansk.

Ser vi på sprogsproduktionskonteksten som fremstillet i tabel 8, fremgår det at langt de fleste blandingsord følger efter enten danske ord eller efter tøven. Dette gælder for alle tre datasæt. Modsat for ord fra majoritetssproget har vi altså at gøre med en nogenlunde ensartet distribution på tværs af datasættene, og for især USA-sættets vedkommende er det påfaldende at blandingsord ikke i synderlig grad følger efter dels andre blandingsord (kun ét eksempel under Andre), dels ord fra majoritetssproget. Dette kan tolkes som at blandingsordene fungerer som en så naturlig del af talernes ordforråd at de i modsætning til tendensen for ord fra majoritetssproget ikke bruges som en løsning for et ordmobiliseringsproblem, og at det (derfor) ikke bemærkes af talerne i lige så høj grad.

TABEL 8. PRÆKONTEKST FOR ALLE BLANDINGSORD I DE TRE DATASÆT

	USA	New Denmark	Argentina
Danske ord	273 (66 %)	66 (64 %)	216 (71,5 %)
Ord fra majoritetssproget	21 (5 %)	6 (6 %)	1 (0,3 %)
Tøven	112 (27 %)	29 (28 %)	70 (23,2 %)
Andre	7 (2 %)	2 (2 %)	15 (5 %)
I alt	413 (100 %)	103 (100 %)	302 (100 %)

TØVEN = TØVEORD, PAUSE OG SELVAFBRYDELSE. ANDRE = UFORSTÅELIGT ORD, BLANDINGSORD, PROPRIUM, UDBRUD OG SÆTNINGSINITIAL POSITION.

Denne fortolkning bliver yderligere forstærket når vi ser nærmere på hvilken type blandingsordene tilhører. For Argentina er der 48 forekomster af en verbaldannelsestype hvor en spansk stamme suffigeres

¹⁹ I USA-datasættet findes der endda eksempler på blandingsord blandt funktionsordene: *something* (pron.), *sekssteen* (num.), *forcause* (konj.), *bejor* (præp.).

med det danske trykstærke derivativ *ere-*, fx *attend-er-e*, *cobr-er-e*, *vacacion-er-e*.²⁰ Dette ser ud til at være en produktiv måde for dansk-argentinere at danne verber på (Heegård et al. 2018; Hartling 2019: 73–120), og verberne bruges til at betegne almene situationer og handlinger – de kan ikke regnes som kulturspecifikke. Af de tilbageværende 254 blandingsord i Argentina-datasættet er hele 194 at regne som kulturspecifikke ord (76 %). De omfatter fx *mateen* 'mateen', *asadoen* 'grillarrangementet', *avenidaen* 'alléen', *campen* 'landbrugsjorden, landbrugsejendommen', *campleje* 'forpagtning af landbrugsjord', *eucaliptoerne* 'eukalyptuserne', *colectividadfest* 'andelsforeningsfest', *estancierosønner* 'godsejersønner', *yerbabøst* 'høst af planten yerba', *yerbaprisen* 'prisen på yerba'.

Også i New Denmark udgør kulturordene med 58 % en stor del af blandingsordene, og langt de fleste har med landbrug, dvs. kartoffeldyrkningen, at gøre, eller de optræder i forbindelse med omtalen af talernes arbejde som kartoffeldyrkere, og de omfatter både (a) verber (med dansk fleksiv), *diggede* 'gravede', (*blev*) *exportet*, *raisede* 'dyrkede', *shippede*, *sprøye*, (b) simplekssubstantiver med fleksiver, *barrelen* 'tønden', *sække* 'sække', *trukken* 'lastbilen', og (c) sammensætninger, oftest men ikke udelukkende med dansk andetled, fx, *kartoffelbusiness*, *beefskreaturer*, *kartoffelharvester*, *pulpmøllen*, *russetkartoffel*, *seedkartoffer*.²¹

I USA-sættet udgør kulturspecifikke ord ligeledes en stor del af blandingsordene (41 %), om end lidt mindre end i de to andre datasæt, og en stor del af disse har også med landbrugsarbejde at gøre, fx: *acren* 'arealmål', *barnen* 'laden', *cornplanter* 'maskine til majsplantning', *cornører* 'majskolber', *homestead* 'tage jord under bestemte betingelser', *fielden*, *grainen* 'kornet', *majsharvesten*, *milkfabrik*, *milkvogne*, *picked* 'tog op', *raisede* 'dyrkede', *ranchmand*, tærskemachine. Men de resterende blandingsord i USA-sættet omfatter et større antal semantiske domæner end vi ser i Argentina- og New Denmark-sættene, fx *ammunition factoryer*, *apartmentbygninger*, *blacksmid*, *carpenterarbejde*, *cementfinishing*, *choiren*, *clubben*, *creeken*, *crossroaden*, *diningrummet*, *governmentet*, *fencet*, *ironjernbane*, *jernbanecompany*,

20 En ikke udtømmende liste er: *alquilere* 'leje', *attendere* 'deltage', *cobrer* 'dække', *cocinare* 'lave mad', *conectere* 'tilslutte', *descalcificare* 'afkalke', *desenere* 'designer', *lave* et udkast', *funcionere* 'fungere', *grabere* 'optage', *investigare* 'investere', *molestere* 'forstyrre', *persecutere* 'forfølge', *preparere* 'forberede', *vacacionere* 'holde ferie'.

21 Se også Kühl (2018, 2019) mht. New Denmark-bosættelsen og 'kartoffelavlerdansk'.

libraryen, lowlandet, membre, officen, oliecompany, oliefieldpapirsmoney, pensionet, plumtrær, railroadstationen, railroadbetjenten, real-estate-mand, riveren, saloonen, savmill, settlementet, skibsyarden, skoleteacher, skomagershop, storerne, teacheren, teams, aldreapartment.

Vi tillader os på denne baggrund forsigtigt at konkludere at blandingsord i Argentina- og New Denmark-sættene fortrinsvis dækker kulturspecifikke områder, for Argentina-sættets vedkommende dog også den semantisk almene produktive verbaldannelse med *-ere*-afledning til spansk verbalstamme. Denne specificering ses ikke i nær så høj grad i USA-sættet, hvor det også er ordstammer fra det almindelige, centrale ordforråd der overtages fra engelsk.

6 OPSUMMERING OG DISKUSSION AF RESULTATERNE

Det er et klart resultat af vores undersøgelse at USA-talerne kodeskifter mest og Argentinatalerne mindst, både hvad gælder ord fra majoritetssproget og blandingsord. Med andre ord er USA-dansk mest leksikalsk påvirket af det omgivende sprog, mens udvandrerdansk i Argentina er mindst påvirket af majoritetssproget.

Resultatet kan være en afspejling af flere forhold. Et af dem vedrører metoden: Talerne i USA (og New Denmark) har sandsynligvis været vidende om at interviewerne har kunnet tale og forstå engelsk, dvs. at kodeskift til engelsk måske nok gik imod den kommunikative norm der har været sat for interviewet (at tale dansk), men altså ikke har ledt til mis- eller ikke-forståelse. Sådan har det ikke været i Argentina, hvor nogle af interviewerne ikke har kunnet tale og forstå nok spansk, og hvor (bevidste) kodeskift til spansk derfor har været kommunikativt uhensigtsmæssige.

Et andet forhold med indflydelse på mulighederne for leksikalsk påvirkning er af sproghistorisk karakter. Engelsk og dansk har pga. den fællesgermanske herkomst og den intense nordiske indflydelse på engelsk i angelsaksisk tid mange leksikalske kognater fx *see-se, well-vel, tree-træ* osv., dvs. ord der er kendetegnet ved fælles træk i form og udtale. Det er kendt fra litteraturen at leksikalske kognater kan udløse kodeskift (Broersma og de Bot 2006). Spansk og dansk er genetisk fjernt beslægtet og har desuden historisk ikke været i så tæt kontakt at det har kunnet udløse typologisk forandring hen imod mange leksikalske kognater.

Et makrosociolingvistisk perspektiv byder på flere forklaringer. Vi ved fra de historiske arbejder at danske bosættelser ikke har været opretholdt i synderlig lang tid i USA, og at dansk hurtigt forsvandt som samfundsetablerende sprog. Vi kan med Kühls (2015: 44) ord sige at hvis dansk har været opretholdt, har det været på trods af og ikke på grund af de socioøkonomiske omstændigheder. Engelsk har for mange af indvandrerne, og dermed også for mange af talerne i datasættet, tidligt spillet en dominerende rolle, og det er sandsynligt at sprogskiftet fra dansk til engelsk blev forudgået af en fase hvor USA-dansk har været stærkt påvirket i alle henseender af engelsk, dvs. ikke kun leksikalsk, men også fx fonologisk og måske syntaktisk.

Dette forløb er i modsætning til forholdet mellem dansk og engelsk i New Denmark og dansk og spansk i bosættelserne i Argentina. Her har det danske sprog åbenlyst spillet en vigtigere rolle for udvandrernes og deres efterkommeres tilknytning til Danmark og det danske. Vi kan – lidt populært sagt, måske – se den etniske og kulturelle afgrænsning af hvad det vil sige at være indvandrere af dansk afstamning disse to steder, afspejlet sprogligt i leksikon. Det er en fremtidig opgave for forskningen i 'udvandrerdansk' om der tilsvarende kan siges at være mindre grammatisk og fonologisk påvirkning af New Denmark- og Argentinadansk end af USA-dansk.

Vi mener ligeledes at fordelingen af ordklasser både i forhold til ord fra majoritetssproget og blandingsord kan forklares typologisk og ud fra de makrosociale faktorer: Ser vi på hvilke ordklasser som ord fra majoritetssproget omfatter (tabel 3), var resultatet klart: Argentina-talerne er 'konservative' idet ord fra majoritetssproget for langt størstedelens vedkommende udgøres af (de forventelige) diskursord og substantiver, mens blandingsordene udgøres af substantiver og (få) verber.²² I USA-datasættet er de øvrige ordklasser blandt ord fra majoritetssproget langt bedre repræsenteret, og også blandt blandingsordene finder vi ikke kun substantiver og verber, men også adjektiver. Dette fund for USA ser vi – igen – som et tegn på at der er færre restriktioner mht. hvad der kan overtages fra engelsk og kombineres med dansk blandt disse talere. New Denmark udgør også her et mellemtrin. Det

---

22 At der ikke forekommer diskursord blandt blandingsordene, skyldes at langt de fleste diskursord er monomorfematiske.

er derfor oplagt at se det resultat i samme makrosociolingvistiske lys som ovenfor.

Ordklasseanalysen har også et typologisk aspekt. Set over én kam er der rimelig overensstemmelse mellem litteraturens hierarkier og hvilke ordklasser vi ser repræsenteret blandt ord fra majoritetssproget: flest substantiver og diskursord, færrest adverbier, præpositioner og pronomener, som vi har slået sammen i en Anden-kategori og ikke her set nærmere på. Kun hvad angår verber, adskiller vores data (i alle tre datasæt) sig fra fx Matras' (2009) model idet der forekommer forholdsvis få verber eller verbalstammer fra kontaktsprogene i vores datasæt. Vi kan kun spekulere på hvorfor, men vores undersøgelse sætter således et (lille) spørgsmålstejn ved litteraturens foreslåede hierarkier.

Et næste argument for at de makrosociale forhold som skitseret indledningsvist og ovenfor ses afspejlet i vores ordforrådsanalyse, finder vi i tabel 4 og tabel 5. Tabel 4 viste at ord fra majoritetssproget i Argentina-dataene i langt højere grad efterfølger en tøvemarkerings end i USA-dataene, og at ord fra majoritetssproget i USA-sættet oftere efterfølger et andet ord fra majoritetssproget. (I begge tilfælde udgør New Denmark igen et mellemtrin.) Den sidste observation peger på at ord fra majoritetssproget i højere grad optræder i sekvenser i USA end i Argentina-sættet, altså at et leksikalsk sprogskifte så at sige udløser et mere konsekvent sprogskifte, fx *så vi bought a house og murede om*. Dette peger på at forekomsten af ord fra majoritetssproget i USA-dataene ikke kun er kvantitativt forskellig fra Argentina- (og New Denmark-) dataene, men også kvalitativt forskellig. Afdækningen af de nærmere leksikalske og syntaktiske (og semantiske) omstændigheder for hvordan sådanne sprogblandinger sker, er en opgave for fremtidige undersøgelser, men at de sker i højere grad blandt USA-talerne end blandt både Argentina- og New Denmark-talerne, ser vi som endnu en afspejling af sprogenes forskellige status i de tre sprogsamfund. At ord fra majoritetssproget langt oftere forudgås af en tøvemarkerings (tabel 4) og/eller ledsages med en metakommentar (tabel 5) hos Argentina-talerne, både indikerer og afslører at talerne er bevidste om hvad der leksikalsk set er dansk, og hvad der ikke er. Dette ser vi som en støtte for vores fortolkning.

Endelig så vi en stor forskel på hvor stor en andel kulturordene fylder i det leksikalske kodeskift i de tre datasæt. Vi har ovenfor påpeget med kig på New Denmark-datasættet at interviewmetoden kan have haft betydning for dette. C. Hale har i sine interviews specifikt spurgt ind til visse emner. Hverken Danske Stemmer-projektet i Argentina eller Kjær og Baumann Larsen i USA har haft samme grad af målrettethed, men også her er der i langt størstedelen af interviewene blevet spurgt ind til kulturspecifikke forhold. Det vil sige at forskellene i mængden af kulturspecifikke ord fra majoritetssprogene ikke kun kan skyldes interviewmetoden. Den ulig meget højere andel af ikke-kulturspecifikke ord fra majoritetssproget i USA-datasættet fortolker vi også som en konsekvens af en større tilbøjelighed til at bruge engelske ord, sandsynligvis også fordi interviewererne har kunnet forstå engelsk.

7 KONKLUSION

Kortlægningen af den leksikalske påvirkning af de udvandrerdanske varieteter i Argentina, USA og New Denmark i Canada indikerer en sammenhæng mellem mængde og type af kodeskift og hvilken form for samfund og selvforståelse de danske udvandrere har levet med i forhold til deres danske rødder: Dansk-argentinernes sprog er kun lidt præget af spanske kodeskift, med undtagelse af de mange spanske diskursord som er blevet del af varieteten, og de kulturspecifikke termer som er forankrede i dansk-argentinernes liv i Argentina. Mange af kodeskifterne til spanske substantiver eller verber er ledsaget af metakommentarer og tøven. Dette tegner et billede af et samfund der har opretholdt et dansk der fremstår leksikalsk forholdsvis upåvirket, og det afslører en høj grad af sprogkompetence der gør talerne i stand til at undgå skift til spansk i de ca. 90 minutter som interviewene typisk har varet.

USA-danskerne fremstår som dem der generelt kodeskifter mest og bruger flest ikke-kulturspecifikke engelske ord fra det centrale ordforråd. Hvor dansk-argentinerne og New Denmark-danskerne begrænser sig til indholdsord, bruger USA-danskerne engelske ord fra alle ordklasser; de bruger oftere kodeskift som består af flere engelske ord ad gangen, og de tøver mindst før de kodeskifter. Dette tegner et billede af en sprogbrug der er kendetegnet af flydende sprogskift. Årsagen til

denne sprogbrug kan være at USA-danskerne i den tidsperiode hvor de blev optaget (mellem 1963 og 1982), ikke længere kunne tale leksikalsk påvirket dansk i den korte tid som interviewene varede, dvs. ikke havde den fornødne sprogkompetence. En anden forklaring kan være at de ikke havde en norm der udelukkede korte skift til engelsk eller krævede en markering af skiftene ved tøven eller kommentar, dvs. en spejling af den generelle åbenhed over for det amerikanske samfund og sprog som de danske udvandrere og deres efterkommere har udvist. En tredje forklaring, der kan supplere de to førstnævnte, kan være det tætte genetisk-typologiske slægtskab mellem dansk og engelsk som ikke mindst via de leksikalske kognater skaber gode forudsætninger for skift mellem sprogene. Og sidst, men ikke mindst, har det interview-metodologiske forhold at talerne har vidst at interviewererne har kunnet forstå engelsk, sandsynligvis også medvirket til engelske kodeskift.

New Denmark-danskerne forholder sig sprogligt mellem disse to yderpunkter, med et tæt netværk blandt de lokale dansk-canadiere, men med mange berøringspunkter med den canadiske virkelighed gennem kartoffeldyrkningen.

Vi konkluderer at forskellene i hvordan dansk er leksikalsk påvirket af det dominerende sprog i de tre sprogsamfund, dels kan relateres til interviewmetodiske forhold, dels til graden af typologisk slægtskab, men mere sandsynligt til makrosociale forskelle, såsom tæthed af netværk, sammenhold i den etniske gruppe og engagement i opretholdelsen eller videreudviklingen af dansk sprog og kultur blandt de danske udvandrere og deres efterkommere i Nord- og Sydamerika.

TAK

Vi vil gerne rette en stor tak til Carlsberg-Fondet, A. P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal og Det humanistiske Fakultet ved Københavns Universitet for deres støtte til forskningsprojektet *Danske stemmer i USA og Argentina*, Københavns Universitet, 2014-2018, som alle tre forfattere har været tilknyttet.

Jan Heegård Petersen
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet
janhp@hum.ku.dk

Gert Foget Hansen
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet
gertfh@hum.ku.dk

Karoline Kühl
kuehl.karoline@gmail.com

LITTERATUR

- Agertoft, P. 2005. *Danskheden på pampaen 1875–1950. En undersøgelse af aktører, strukturer og diskurser i udviklingen af en dansk-argentinsk i provinsen Buenos Aires*. Speciale. Aarhus Universitet, Aarhus.
- J. Heegård Petersen, K. Kühl & P. Bakker. (Indsendt). *De nye hjem*. E. Hjorth m.fl. (red.), *Dansk Sproghistorie. Dansk i samspil*, bind 5. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Bjerg, M. 1996. *Entre Sofie y Tovelille. Una historia de los inmigrantes daneses en la Argentina (1848–1930)*. Buenos Aires: Editorial Biblos. DOI: 10.3989/revindias.1996.i206.820.
- Boas, H.C. & H. Weilbacher. 2007. How universal is the pragmatic detachability scale? Evidence from Texas German discourse markers. F. Hoyt m.fl. (red.), *Texas Linguistics Society 9: Morphosyntax of Underrepresented Languages*, 33–58. Stanford: CSLI Publications.
- Boersma, P. & D. Weenink. 2019. *Praat: doing phonetics by computer*. <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/> (tilgået marts 2019).
- Broersma, M. & K. de Bot. 2006. Triggered codeswitching: A corpus-based evaluation of the original triggering hypothesis and a new alternative. *Bilingualism: language and cognition* 9(1). 1–13. DOI: 10.1017/S1366728905002348.
- Bækhoj, L. 1948. *Danske i Argentina*. Buenos Aires: Kriegers Forlag.
- Engwald, N.R. 1938. *Eldorado*. København: Hasselbach.
- Gardner-Chloros, P. 2009. *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Gregersen, F., M. Macgaard & N. Pharo. 2015. The LANCHART corpus. J. Durand, U. Gut & G. Kristoffersen (red.), *The Oxford handbook of corpus phonology*, 534–545. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199571932.013.007.
- Grosjean, F. 2001. The bilingual's language modes. J.L. Nicol (red.), *One mind, two languages. Bilingual language processing*, 1–22. Malden: Blackwell.
- Grøngaard Jeppesen, T. 2005. *Danske i USA 1850–2000. En demografisk, social og kulturgeografisk undersøgelse af de danske immigranter og deres efterkommere*. Odense: Odense Bys Museer.
- Grøngaard Jeppesen, T. 2010. *Skandinaviske efterkommere i USA. Etniske grupper eller kerneamerikanere?* Odense: Odense Bys Museer.
- Hartling, A.S. 2019. *Argentinadansk svanesang? En undersøgelse af dansk talt af efterkommere af danske udvandrere til Argentina, med fokus på leksikalsk semantik og acceptabilitet og på verbets stilling i deklarativer med andet end subjekt på første plads*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Heegård Petersen, J. & J. Albris. 2018. Argentinadansk: De dansktalende samfund i Argentina. *Mål & Måle* 39. 8–16.
- Heegård Petersen, J. & K. Kühl. 2017. Argentinadansk: Semantiske, syntaktiske og morfologiske forskelle til rigsdansk. *NyS* 52–53. 231–258. DOI: 10.7146/nys.v1i52-53.102687.
- Heegård Petersen, J., K. Kühl & A.S. Hartling. 2018. Danskargentinernes særlige grammatik. *Mål & Måle* 3. 18–24.
- Hvidt, K. 1971. *Flugten til Amerika. Eller drivkræfter i Masseudvandringen fra Danmark 1868–1914*. Aarhus: Universitetsforlaget. DOI: 10.1016/0016-7185(72)90072-3.
- Jarnum, K. 2006. *Mellem Danmark og Argentina*. Speciale. Københavns Universitet.
- Johansen, O. 1934. *Nybygger*. København: Hasselbach.
- Kjær, I. & M. Baumann Larsen. 1974. "De messy ting". Om kodeskift i dansk-amerikansk. P. Andersen m.fl. (red.), *Festskrift til Kristian Hald. På bahjfersårsdagen 9.9.1974*, 421–430. København: Akademisk Forlag.
- Kühl, K. 2015. 'Det er easy at tale engelsk også'. Amerikadansk i 1960'erne og 1970'erne. *NyS* 47. 39–64. DOI: 10.7146/nys.v47i47.19916
- Kühl, K. 2018. "Vi kan rejse og pille lige så godt som de derude". Kartoffelavlerdansk i det østlige Canada. *Mål & måle* 39 (1). 17–23.

- Kühl, K. 2019. New Denmark, Canada: An exceptional case of language maintenance in a Danish immigrant settlement. *Journal of Historical Sociolinguistics* 5(1). 1–30. DOI: 10.1515/jhsl-2017-0042.
- Kühl, K. & J. Heegård Petersen. 2018. Argentinadansk: Argentinadanskernes særlige ordforråd. *Mål & Måle* (2). 10–16.
- Kühl, K. m.fl. 2017. CoAmDa. Et nyt dansk talesprogs-korpus. *Danske talesprog* 17. 131–160.
- Kühl, K., J. Heegård Petersen & G. Foget Hansen. 2019. The Corpus of American Danish: A language resource of spoken immigrant Danish in North and South America. *Language Resources and Evaluation*. 1–19. DOI: 10.1007/s10579-019-09473-5.
- Lang, E.J.N. 2005. *New Denmark, New Brunswick: New approaches in the study of Danish migration to Canada, 1872–1901*. Speciale. Carleton University, Ottawa. DOI: 10.22215/etd/2005-07697.
- Lipski, J.M. 2005. Code-switching or borrowing? No sé so no puedo decir, you know. L. Sayahi & M. Westmoreland (red.), *Selected proceedings of the second workshop on Spanish sociolinguistics*, 1–15. Sommerville: Cascadilla Proceedings Press.
- Matras, Y. 1998. Utterance modifiers and universals of grammatical borrowing. *Linguistics* 1. 281–331. DOI: 10.1515/ling.1998.36.2.281.
- Matras, Y. 2007. The borrowability of structural categories. Y. Matras & J. Sakel (red.), *Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective*, 31–73. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Matras, Y. 2009. *Language contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muysken, P. 2000. *Bilingual speech. A typology of code-mixing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muysken, P. 2013. Two linguistic systems in contact: Grammar, phonology, and lexicon. T.K. Bhatia & W.C. Ritchie (red.), *Handbook of bilingualism and multilingualism*, 193–215. London: Blackwell. DOI: 10.1002/9781118332382.ch8.
- Myers-Scotton, C. 1993. *Duelling languages: Grammatical structure in codeswitching*. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. 2002. *Contact linguistics. Bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Poplack, S. 1980. Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español. Toward a typology of code-switching. *Linguistics* 18. 581–618. DOI: 10.1515/ling.1980.18.7-8.581.

- Salmons, J.C. 1990. Bilingual discourse marking: Code switching, borrowing, and convergence in some German-American dialects. *Linguistics* 28. 453–480. DOI: 10.1515/ling.1990.28.3.453.
- Stolz, T. & C. Stolz. 1996. Funktionswortentlehnung in Mesoamerika. Spanisch-amerindischer Sprachkontakt. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 49(1). 86–123. DOI: 10.1524/stuf.1996.49.1.86.
- Thomason, S.G. 2001. *Language contact. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Worgall, L. 2011. *Danske udvandrerkvinders liv i Argentina i perioden 1890–1935. En analyse med fokus på baggrunden for og optakten til udvandringen, daglige, familiære, kulturelle, emotionelle og sociale aspekter, indbefattet udfordringer og forhold kvinderne har mødt*. Special. Syddansk Universitet.

”Hvad betyder wallah?”: Sociolingvistisk forandring, sprog-i-brug og arabisk i dansk

MARTHA SIF KARREBÆK

ABSTRACT

Børn i Danmark i dag møder sproglige ressourcer, som knyttes til forskellige måder at tale på; ’dansk’, ’arabisk’ eller den måde, man taler på med vennerne. Dermed er sproglig diversitet et (hverdags)faktum. Hvad det betyder for såvel udviklingen af dansk som for sprogbrugerne selv, er et væsentligt spørgsmål. I en social tilgang til sprog inddrages mere end ét semantisk niveau i betydningsanalysen. Aktiviteter, domæner og de forhandlinger, der foregår gennem og i forhold til sprog, er væsentlige for, hvad sproget kommer til at betyde. I denne artikel vil jeg bidrage til diskussionen af relationen mellem *sociolingvistisk sprogforandring* og børns situerede sproglige møder. Jeg undersøger sprog-i-brug hos børn i en ret almindelig københavnsk skoleklasse med elever fra forskellige sociale, etniske og sproglige baggrunde fra 0. til 4. klasse. En dreng med dansk baggrund er den centrale deltager. Fokus er på den ideologiske og metapragmatiske forståelse af sproglige ressourcer, der associeres med ikke-dansk. Bidraget anvender et begrebsapparat fra den lingvistiske antropologi såsom registergørelse, indeksikalitet, det komplette sproglige faktum og forskelsskabende akser. Data inkluderer optagelser af hverdagsliv og mere eliceret sprog-i-brug.

EMNEORD: sproglig diversitet, sociolingvistisk sprogforandring, registergørelse, lingvistisk antropologi, forskelsskabende akser

1 INTRODUKTION

Yallah wallah.

DET DANSKE SPROG bliver stadig mere vakkelvornet.

Mange bidrager energisk til elendigheden. Senest ser jeg, at Dansk Sprognævn, som redigerer Retskrivningsordbogen, stærkt overvejer at blåstemple en række gloser fra arabisk og tyrkisk gadesprog - som danske! DET DREJER sig bl.a. om udtrykket yallah (skynd

dig) og wallah (jeg sværger ved Allah), som Dansk Sprognævns direktør, Sabine Kirchmeier-Andersen, i Berlingeren erklærer sig åben for at optage i Retskrivningsordbogen. (Falbert 2013)

Fra vores svenske naboer har vi de seneste årtier tilranet os "kendis" om kendte personer og "lægter" om tilskuerpladser. Begge ord vinder mere og mere indpas i det danske sprog ("kendis" er i Retskrivningsordbogen) og således også bredt i den danske befolkning. Ordene kommer fra et sprog beslægtet med dansk. Derimod mener jeg ikke, at ord som "wallah" og "yalla" har noget at gøre i Retskrivningsordbogen. (Bredland 2013)

Over de seneste ti år har det været diskuteret flere gange, om ordet 'wallah' skulle optages i Retskrivningsordbogen. Retskrivningsordbogen, der administreres af Dansk Sprognævn, er baseret på et primært skriftsprogligt korpus baseret på danske dagblade. Et ord kan optages, hvis det er almindeligt anvendt heri, et kriterium, der nok skyldes dels at først og fremmest omfattende skriftlig brug giver behov for ortografisk normering, dels at Sprognævnet beskæftiger sig med dansk, hvorfor Retskrivningsordbogen kun indeholder ord, der betragtes som danske. Heraf følger, at ordbogen ud over ortografi også normerer sprogligt tilhørsforhold. Det afspejler de to dagbladsindlæg herover. I det ene beskrives dansk negativt som "vakkelvorn"; ustabiliteten kædes især sammen Dansk Sprognævns overvejelser om at optage ord fra arabisk og tyrkisk "gadesprog". Gadesprog er ikke engang 'ordentligt' arabisk og tyrkisk. Hvis Dansk Sprognævn skulle beslutte sig for at optage disse ord, vil de blive (om)kategoriseret som 'rigtigt' dansk (de "blåstemples"), og det ser forfatteren som så slemt, at det markeres med et udråbstegn. Det andet indlæg er mere argumenterende. Forfatteren anerkender dansks grundlæggende dynamiske karakter såvel som sprogbrugernes egen handlekraft: "vi" har fx "tilranet" os "kendis". Men der er forskel på, hvilke ord der kan accepteres. Eftersom svensk er beslægtet med dansk, er ord fra svensk uproblematisk. Til sammenligning anvendes det manglende slægtskab mellem dansk og arabisk som argument for, at 'wallah' og 'yalla' ikke skal optages i Retskrivningsordbogen. De er *for* fremmede.

At dansk har optaget ord fra ubeslægtede sprog, herunder fra arabisk ('alkohol', 'sirup' etc.) og japansk ('sushi', 'tsunami'), er egentlig et faktum. Imidlertid beskæftiger jeg mig her hovedsageligt med sprogbrugeres snarere end sprogforskeres forståelser af sprog i overensstemmelse med perspektivet inden for sproglig antropologi og etnografi (fx Rampton et al. 2015). Dagbladseksemplerne viser, hvordan sprogbrugere knytter sproglige ressourcer til det, der inden for disse traditioner betegnes (sprog)ideologier (fx Schieffelin, Woolard og Kroskrity 1998, Silverstein 1979). Sprogideologier er forestillinger og følelser om sprogstruktur, -brug og -praksis, som sprogbrugere kan formulere og bruge til at motivere sproget selv, men også andre ting, fx medmenneskers intelligens, opdelinger af verden, religiøse overbevisninger (fx Silverstein 1979). Det er en ideologisk forståelse, at 'wallah' er tegn på forskellighed (mellem dansk og arabisk). En anden er, at det danske sprog er ustabil på en dårlig måde, og at Dansk Sprognævn bærer et væsentligt ansvar herfor. Man kan argumentere for, at 'wallah' efterhånden er blevet det, der kaldes et emblem for fremmedhed, dvs. at 'wallah' både *er* det fremmede og peger på det. 'Wallah' bliver dermed mere end et form-indholdspar. Den stærke modvilje mod at optage 'wallah' skyldes fx ikke ordet i sig selv, men at det bliver tegn på andre kulturelle processer. Det er jo ikke 'wallah' alene, der gør dansk vakkelvornt. Den pointe ses afspejlet i andre anvendelser af 'wallah' i danske dagblade; det vender jeg tilbage til i den afsluttende diskussion.

I det følgende fokuserer jeg på andre danske sprogbrugere end dem, der skriver i dagbladene, nemlig en lille gruppe børn i en københavnsk skoleklasse med elever fra forskellige sociale, etniske og sproglige baggrunde. Dermed ønsker jeg at bidrage til diskussionen af, hvordan mere generelle sprogforandringsprocesser forholder sig til børns situerede sproglige møder og sproglige socialisering (fx Ochs 1988, Eckert 1989 og Maegaard 2007). Børn er fremtidens voksne sprogbrugere. Det er selvfølgelig en forkert antagelse, at det sprog, børn i dag taler, nødvendigvis bliver fremtidens voksnes sprog. Men samtidig tager børn jo erfaringer fra barndommen med videre i livet. Børns sproglige oplevelser er altså potentielt væsentlige i forståelsen af sproglig udvikling mere generelt. Børn, der vokser op i Danmark i dag, møder sproglige ressourcer, som knyttes til forskellige måder at

tale på; 'dansk', 'engelsk', 'arabisk' eller den måde, man taler på med vennerne, hjemme eller i skolen. Dermed er sproglig diversitet – her forstået som forskelle i forhold til sproglig baggrund og anvendelse af sproglige ressourcer fra flere sprog – et (hverdags)faktum. I tilgangen *sproglig socialisering* (Ochs og Schieffelin 2012) beskæftiger man sig bl.a. med, hvordan novicer får sproglige erfaringer i møder mellem mennesker og sprog samt i møder mellem mennesker gennem sprog. Det kan være erfaringer med, hvad de selv kan, bør og må sige, og hvad der sker, når sprog bruges på andre måder end de forventede og socialt anerkendte (Kulick og Schieffelin 2004). Relationen mellem sproglige ressourcer og de sociale omstændigheder, ressourcerne mødes under, er væsentlig for, hvad sproget kommer til at betyde for den enkelte, og sproglig socialisering er altså også en betydningsdannelsesproces. I en social og såkaldt flerdimensional tilgang til sproglig betydning og forståelse (Blommaert 2015), som det praktiseres inden for sproglig antropologi, herunder sproglig socialiseringsteori, undersøges ”(a) *hvad* forstår [sprogbrugerne]? Og (b) *hvordan* kommer [de] til at forstå det *som sådan*?” (Blommaert 2015: 17; min oversættelse, kursiv fra original). Der inddrages således mere end et denotationalt og propositionelt perspektiv. Også aktiviteter, domæner og sociale relationer samt de forhandlinger, der foregår gennem og i forhold til sprog, er vigtige i analysen. Jeg ser i denne artikel på børns møder med sproglige ressourcer, som de reagerer på som ikke iboende danske. Sproglig refleksivitet og metasproglig samtale indgår altså i eksemplerne.

Data består af optagelser af sprog-i-brug med de samme børn fra 0. til 4. klasse. Jeg fokuserer på samtaler, hvor Tommy, en dreng med rent dansk baggrund, indgår, inden for skolens rammer, men uden for egentlig undervisning. Bidraget kan ses som et studie af *sociolinguistisk forandring* (Mortensen under udgivelse) gennem en lingvistisk etnografisk tilgang (Rampton et al. 2015) med fokus på deltagerens eget perspektiv. Jeg perspektiverer analyserne af børnenes brug af 'wallah' i min afsluttende diskussion til andre dele af den dansktalende befolkning.

2 TEORETISK BAGGRUND

2.1 Tællelige sprog, registrering og moderne urbant hverdagsprog

I det følgende anvender jeg den lingvistiske antropolog Michael Sil-

versteins idé om 'det komplette sproglige faktum' (*the total linguistic fact*) (Silverstein 1985) som tilgang til data. Det betyder, at sociale sproglige fænomener ses som enheder af sproglig form, sprog-i-brug og ideologiske forståelser. Jeg analyserer især, hvordan ord (Silversteins form-niveau) anvendes i situeret kommunikation i samtaleture eller tekster (Silversteins brugsniveau), samt hvordan ordene forklares, retfærdiggøres og motiveres. Det omtales inden for denne tradition som det metapragmatiske og ideologiske niveau (Silverstein 1979, Kroskrity 2004, Karrebæk 2013). I mine eksempler navngiver deltagerne sprog og sproglige ressourcer fx som 'arabisk' og 'dansk', men kan også mere indirekte tilskrive betydning og tilhørsforhold til dem såvel som hinanden.

Associationen af sproglige udtryk med bestemte sprog og navngivning af sprog er sociale forståelser. Sociolingvistikken har for længst vist, at sprog som navngivne fænomener er menneskeskabte, socialt og historisk indlejrede størrelser snarere end iboende, gensidigt afgrænselige eller statiske (fx Gal og Irvine 1995, Makoni og Pennycook 2006, Heller 2007). Det betyder, at sprogforskere behøver en tilgang, der rummer sprog som social proces, fx Asif Aghas (2007) begreb 'registergørelse' (*enregisterment*). Registergørelse beskriver den kontinuerlige etablering af relationer mellem forståelser og semiotiske, herunder sproglige, ressourcer. Ressourcer kan fx associeres med hinanden som del af samme register eller ses som tilhørende forskellige registre. Samtidig mødes sproglige ressourcer i situationer og aktiviteter, hvor der indgår andre sprogbrugere. Således etableres associationer mellem ressourcer, sociale og kulturelle betydninger samt typer af mennesker. Fx er det en almindelig forståelse, at den måde at tale på, der kaldes dansk, anvendes af en kategori af mennesker, der kaldes danskere; andre mennesker, kaldt arabere, anvender det, der kaldes arabisk. De til lærte associationer er baseret på en oplevelse af sammenhæng; det kaldes 'indeksikalitet' (Silverstein 2003). Aghas registre er sociale og delte fænomener, og registerbegrebet forudsætter genkendelighed blandt flere personer. Det betyder, at registre og ressourcer tilskrevet registre indgår i dannelsen og bekræftelsen af sociale fællesskaber. Og registre er ideer. De kan ikke entydigt og uimodsigeligt afgrænses, de er altid under forandring, og de er kun delvist delte. Sådan må det være, da for-

ståelsen af, hvordan sproglige træk hænger sammen med hinanden og med kulturelle modeller og stereotyper, afhænger af socialisering, og alle socialiseringsprocesser er unikke. Fx skal vi se, at det danske sprog, der anvendes af Tommy og hans venner (om end under forskellige navne), afviger fra det, der behandles som dansk hos de to debattører, vi mødte i artiklens introduktion.

Et register, som har fået stor opmærksomhed, er det, der tales i etnisk blandede grupper af børn og unge, kaldt bl.a. 'gadesprog' (Madsen 2013) og 'multietnolekt' (Quist 2000). Betegnelsen gadesprog stammer fra børn på den skole, hvor mine data også er hentet, og var en blandt andre, fx 'perkersprog' og 'gangstersprog' (Hyttel-Sørensen 2017: 112). Nogle elever havde ikke et navn for registret, om end de (gen)kendte det. Gadesprog signalerer, at registret hører til, er opstået eller anvendes på gaden snarere end i klasserummet. Det er altså knyttet til andet end skole og læring. Multietnolekt formulerer, at det er en måde at tale på (jf. endelsen '-lekt') knyttet til mange etniciteter, både i forhold til brug og historik (jf. 'multi-etno-'). Rampton (2015) foreslår for tilsvarende måder at tale på i britiske data *contemporary urban (youth) vernacular*, som jeg her oversætter til 'moderne urbant hverdagssprog'. I danske undersøgelser identificeres moderne urbant hverdagssprog via en række træk, herunder ord fra indvandrersprog, overgeneralisering af fælleskøn, V3 i helsætninger, palataliseret t, ustemt og frikativt [ɣ], bandeord og en særlig prosodi og trykfordeling, der giver indtryk af staccato (jf. Quist 2000, Pharao og Foget Hansen 2005, Mægaard 2007, Christensen 2012, Madsen 2013, Pharao et al. 2014). Det er associeret med individer med minoritetsbaggrund, med maskulinitet og assertiv stil; majoritetsdanskere med tæt kontakt til indvandrere kan anvende det med visse begrænsninger (Jørgensen et al. 2011, Madsen 2013, Stæhr 2014, Skovse 2018). I denne artikel viser jeg, hvordan anvendelse af moderne urbant hverdagssprog kan opfattes som en måde at lægge afstand til dansk og danskhed på. Samtidig er det en pointe, at registret skal behandles som (en slags) dansk, og at det giver mening til dansk. Det vender jeg tilbage til.

2.2 Sociolingvistisk forandring

Mens registergørelse ofte behandles i relation til små grupper (se dog

Agha 2011), anskues *sociolingvistisk forandring* som proces på større skala (Coupland et al. 2016, Mortensen et al. 2017). Det er ikke et radikalt brud med tidligere sociolingvistiske sprogforandringsparadigmer, men en invitation til undersøgelser med bredere sprogligt fokus end udtale, med fundamental integration af et socialt og et sprogligt niveau og – væsentligst – med ideologi placeret centralt. Her analyserer jeg en lille gruppe børns sprog med fokus på én enkelt dreng, Tommy. Jeg vender i konklusionen tilbage til, hvordan denne gruppes måder at tale på kan ses i relation til dansk, og hvordan dette spørgsmål belyser sociolingvistiske sprogforandringsprocesser. Om end der er stor forskel på Tommys forhold til dansk og så, hvad vi kan møde i medierne, er der også ligheder. Endvidere spiller (masse)medier en rolle for registrering og sprogforandring pga. deres *participation framework* (Goffman 1981). Afsendere kan nå ud til mange adressater (Agha 2011b, Androutsopoulos 2014), hvorfor kendskab til sproglige ressourcer kan spredes hurtigt og bredt, og der kan føjes nye betydninger til dem. Derfor er medieåbent sprogs rolle og relation i forhold til situeret sprogbrug relevant og interessant at undersøge.

2.3 Semiotiske sprogideologiske processer og forskelskabende akser

I analyserne skal vi se, hvordan mennesker drager slutninger, og hvordan sproget er centralt som medium for forhandlinger og som tegn i sig selv. Jeg trækker på Gal og Irvines arbejde (fx 1995, 2019). Gal og Irvine har undersøgt, hvordan mennesker skaber, understreger og vedligeholder forskelle, hvordan forskelsetablering er betydningsdannelse, og hvordan et sprogideologisk niveau er vigtigt for at forstå denne. Gal og Irvine (1995) beskriver tre centrale semiotiske processer: *Ikonicering* (eller *rhematisering*) betegner en transformation af relationen mellem tegnbærer og objekt, hvor objekt og tegnbærer anses for at dele en kvalitet. *Sletning* (eng. *erasure*) er processer, hvor fænomener bliver usynliggjort, ignoreret og undertrykt, ofte så kontraster kan stå stærkere. *Rekursivitet* er, når forskelle på ét niveau af relationer projiceres til et andet niveau. Fx kan rhemativering eksemplificeres med, når staccatoagtige måder at tale (staccatoindtrykket fx pga. trykfordeling) anses for at udtrykke kvaliteten maskulinitet, fordi staccato forstås som udtryk for utålmodighed eller pågående stil, og maskulinitet associeres med at være pågående og

utålmodig (fx Madsen 2013). Dermed deler gadesprog og maskulinitet kvaliteterne pågående og utålmodig. Sletning er den mentale slutning, mange drager, når de udelukkende forbinder moderne urbant hverdagsprog med talere med indvandrerbaggrund. Det er 'sletning', fordi det er et faktum, at også danskere uden indvandrerbaggrund anvender registret, men det ignoreres, undertrykkes eller 'slettes' altså i forståelsen. Og rekursivitet kan fx illustreres med opfattelser, hvor piger, der anvender et 'maskulint' register (gadesprog), anses for mere maskuline end piger, der ikke gør. De tre semiotiske processer er interessante, fordi de beskriver måder at skabe forståelse på.

Gal og Irvine (2019) introducerer desuden termen 'forskelskabende akser' (*axes of differentiation*). Den beskriver, hvordan mennesker skaber systemer af forskelle og anvender dem i dannelsen af inferenser. En forskelskabende akse er et diagrammatisk ikon. Det betyder, at det er en abstrakt strukturel relation (*diagram*), og at relationerne repræsenteret i diagrammet anses for at spejle relationer uden for diagrammet. Relationerne udgør ligheden. Diagrammet baseres på et bestemt perspektiv, så forskellene, det repræsenterer, er situerede og subjektive snarere end objektive og neutrale. Den type diagrammatiske ikoner, vi kalder forskelskabende akser, er inddelinger af (observationer af) fænomener i par. Parrene kontrasterer i forhold til bestemte kvaliteter. Inden for diagrammet tilskrives to fænomener, eller tegn, en relation, som også vil eksistere mellem to andre fænomener. Forskelskabende akser og diagrammatiske ikoner bruges til analogidannelse: a forholder sig til b, c og d, som x forholder sig til y, z og v; alle disse størrelser adskiller sig parvis, således at a er forskellig fra x som b er forskellig fra y etc. (Gal og Irvine 2019: 118).

Den forskelskabende akse er en model, som sprogbrugere sammenligner med det, de møder i verden. Den kategoriserer eller typificerer fænomener og kan således indsætte dem i modellen. Man kan fx kategorisere mennesker som 'arabere' og 'danskere', og man kan sammeligne 'arabere' med 'danskere'. Samtidig vil man knytte en række kvaliteter til 'araber' henholdsvis 'dansker', fx at tale dansk henholdsvis arabisk, være kristen henholdsvis muslim, spise svinekød og drikke alkohol henholdsvis ikke spise svinekød og ikke drikke alkohol. Forståelserne optræder på hver sin side af den forskelskabende akse og

er dermed parvis komplementære. Forskelsskabende akser indebærer processer af sletning, og de er knyttet til begreber om rekursivitet og ofte til rhematisering. Det viser jeg eksempler på senere.

3 EMPIRI

Artiklen trækker på optagelser indsamlet på en københavnsk skole af en række forskere og studerende.¹ Skolen ligger i et tidligere arbejderkvarter, der over de seneste godt 20 år har fået omfattende nybyggeri og mange akademikerfamilier. Der er endvidere en anseelig andel indbyggere med indvandrerbaggrund og dermed relativt stor spredning i indbyggernes sociale baggrunde (Nørreby 2018). Der eksisterer en omfattende litteratur om skolens børn og unge i mange af skolens klasser (for oversigter, se Karrebæk et al. 2016 og Madsen et al. 2016). Tabel 1 viser elever i den klasse, jeg skriver om her. Der fremgår (pseudonymiseret) navn, køn og det sprog, der er opgivet for elevens familie.

TABEL 1. KLASSENS BØRN

Navn	Køn	Hjemmesprog ud over dansk	Navn	Køn	Hjemmesprog ud over dansk
Alma	F	dansk	Isak	M	dansk
Adam	M	dansk	Jonathan	M	dansk
Abbas	M	arabisk	Kate	F	dansk (thai)
Abdullah	M	arabisk	Konstantin	M	dansk
Abdi	M	somali	Linda	F	dansk
Aleksandros	M	dansk (eritreer)	Lydia	F	dansk
Asta	F	dansk	Mahdi	M	arabisk
Danilo	M	dansk (roma)	Michelle	F	dansk
Ella	F	dansk	Mathilde	F	dansk
Tommy	M	dansk	Mads	M	dansk
Fahad	M	panjabi	Phillip	M	dansk
Freja	F	dansk	Rana	F	arabisk
Hasna	F	arabisk	Victor	M	dansk
Hossein	M	arabisk			

¹ Teamet har ud over forfatteren især inkluderet Janus S. Møller samt Astrid Ag, Andreas Stæhr, Thomas Nørreby, Liva Hyttel-Sørensen, Line Knoop-Henriksen, Ulla Lundquist, Jens Nor-mann Jørgensen, Narges Ghandchi, Lamies Nassri, Lian M. Madsen m.fl.

De to almindeligste sproglige baggrunde er dansk og arabisk. Børnene med arabisk baggrund havde varierende grad af sprogfærdighed i arabisk, men alle talte det (mig bekendt) i nogen grad, og mange fulgte arabisk modersmålsundervisning på skolen (om end uden stor entusiasme). Deres forældre kom fra Irak, Palæstina, Syrien, Marokko o.a. Arabisk kommer til at spille en central rolle i artiklen, om end Tommy med dansk baggrund er artiklens fokusbarn. Tommy var entusiastisk bruger af ord, der blev set som arabiske.

Jeg anvender optagelser fra 0. til 4. klasse, hvor jeg selv var involveret i det empiriske arbejde. Der indgår: 1) Lyd og video fra hyttetur. 2) Lyd fra en gruppesamtale med mig. 3) Lyd fra årlige gruppesamtaler. Gruppesamtalerne bestod af 3-4 tilfældigt udvalgte børn, som blev placeret alene i et rum på skolen og fik en opgave, fx "tegn en fødselsdagstegning" eller "tegn jeres perfekte dag". Børnene udarbejdede en planche og talte samtidig om alt muligt andet. I samtalen med mig deltog Tommy, Mads og Adam. Vi forskere havde fremstillet en række ordkort med udtryk, som vi ville høre børnenes forståelser af. Efter tur trak børnene et kort og fortalte fx, hvem der brugte udtrykket, hvornår og til hvad. De andre børn bidrog med deres egne perspektiver. Data er altså fra ikke-læringsfokuserede aktiviteter. Samtidig udgør skolen en ramme og har formentlig betydning for, hvad der foregår, og hvordan handlinger udføres (Madsen 2013, Stæhr 2014, Karrebæk og Møller 2020). Skolen ser fx ud til at blive anvendt som kontrasterende autoritetscenter (Blommaert et al. 2005, Blommaert 2010), idet børnene orienterer sig (implicit) mod den som normerende. Betydninger som 'passende' og 'upassende' etableres således i forhold til skolen som kontrast.

4 ANALYSER

4.1 *At skabe forskel og lighed*

I eksempel 1 møder vi Hossein, Tommy og Abbas i 2. klasse. De tre drenge deler mange erfaringer, værdier og kvaliteter, men her insisterer de på forskelle. Derigennem skabes et 'vi' og et 'ikke-vi'. Jeg sidder med drengene i toget på vej på hyttetur. Mens vi kører, diskuterer drengene musikpræferencer, madpakker osv. Tommy har opdaget, at hans melon er blevet snasket. Han beskriver den som "klam". Det fungerer som oplæg til en samtale:

EKSEMPEL 1: "VED DU HVAD DET HEDDER PÅ VORES SPROG?"²

DELTAGERE: HOSSEIN, TOMMY, ABBAS

01 Hossein: ved du hvad det der hedder på vores sprog
 02 Tommy: nəh
 03 Hossein: shama:m
 04 Abbas: hvad
 05 Hossein: shama:m
 06 Ukendt: °shama:m°
 07 Tommy: Xx[x
 08 Abbas: [shama:m
 09   (.)
 10 Tommy: hvordan skriver man det
 11 Hossein: Xxx
 12 Ukendt: Xxx
 13 Abbas: ved du hvordan man si:r (.) tuz alaik.³
 14   (0.2)
 15 Abbas: hva betyder tuz alaikl la vær med og sig det.
 16   (0.5)
 17 Tommy: det v[ed jeg ik]
 18 Hossein: [jeg ved xxx man sir det.]
 19   (0.5)
 20 Hossein: det tuz alaik. †hiha[ha
 21 Abbas: [tuz alaik
 22   (0.3)
 23 Hossein: sit busak⁴ ved du hvad det †betyder

Med sit spørgsmål til Tommy (linje 01) indikerer Hossein en formodning om, at Tommy ikke ved, hvordan man siger melon på "vores sprog", men at han gerne vil vide det. Tommy bekræfter sin manglende viden, og Hossein indleder den socialiserende metasproglige aktivitet (sprog)demonstration med ham selv som ekspert og Tommy som no-

2 Følgende specialtegn er anvendt i udskrifterne: : = forlængelse, ° = lav volumen, Xx = kan ikke høres, [= overlap, (.) = kort pause, (0.5) = pause på 0,5 sekund, † = nedadgående intonation på efterfølgende ord, Kapitaler = med høj volumen, _ = emfase, © = smilestemme.

3 *tuz alaik* = 'luk roven'.

4 *sit busak* = 'hold din kæft'.

vice. Her peger Hossein på, at det objekt, Tommy kender som 'melon', kan knyttes til udtrykket "shamam". (På denne togtur optrådte aktivitetstypen flere gange, men var ellers ikke almindelig blandt drengene.). Det bliver samtidig klart, at der eksisterer et register, der kan omtales som "vores sprog" af nogle af børnene, og igennem drengenes kategorisering af hinanden sammenflettes den sproglige demonstration med aktiviteten gruppedannelse. Tommy har selv indirekte bekræftet, at han ikke tilhører den gruppe af børn, der knyttes til 'vores sprog' i modsætning til Hossein og (kan vi se senere) Abbas. Aktiviteterne sproglig demonstration og gruppedannelse fortsætter eksemplet igen (og endnu længere) og giver samtidig betydning til hinanden. Demonstrationsformatet fortsættes fx, da Abbas spørger, om Tommy ved, hvad "tuz alaik" betyder (linje 13). Også her lægges op til etablering af semantisk ækvivalens mellem sproglige udtryk på henholdsvis 'vores sprog' og det andet register, som aldrig navngives. Oversættelsen udebliver dog. Det bliver endvidere tydeligt, at Abbas er ved at ændre aktivitetens forståelsesramme – Goffmans (1974) laminering – fra at have været 'for alvor' til at være leg og 'for sjov'. 'Tuz alaik' fungerer som kontekstualiseringsmarkør (Gumperz 1982), der annoncerer og etablerer rammeskiftet. Abbas forklarer senere, at 'tuz' betyder 'rov', og 'tuz alaik' kan oversættes med 'luk roven'.⁵ Det legende består bl.a. i, at Abbas anvender udtryk, der ikke almindeligvis behandles som passende i skolen. Han er relativt højroset, men samtidig uden frygt for lærerne. De er nemlig heller ikke del af det 'vi', der knyttes til 'vores (sprog)', og kender derfor (heller) ikke betydningen. Drengene anvender på den måde "tuz alaik", "shamam" og senere "sit busak" (linje 23) til at skabe kontrast – til sproget 'dansk', til autoritetscentret 'skole' og til kontrast drengene imellem. Denne sidste kontrast tydeliggøres gradvis, da Tommy inkluderes mindre og mindre som samtalepartner eller aktivt lærende novice. Han end ikke tilbydes en oversættelse og kommer til at fremstå som publikum for de to andres optræden (performance). Den manglende oversættelse kan understrege, at kontrasten, klassificeringen og eksklusionen snarere end denotationen er det væsentlige.

---

5 Tak til Lamies Nassri for hjælp til det arabiske.

Det er forhåbentlig fremgået, at det komplette sproglige faktum (Silverstein 1985, se ovenfor) er en central analytisk enhed. Sproglige udtryk ('shamam', 'tuz alaik') anvendes i aktiviteter (sproglig demonstration, gruppedannelse, optræden, leg) med inddragelse af ideologiske forståelser (forståelser af relationer mellem grupper og sproglige udtryk). Drengene bruger sproglige udtryk (Silversteins formniveau) og ideologisk forståelse til at etablere forskelsskabende akser, her relativt rudimentært, idet nogle leksikalske enheder er tilskrevet 'vores sprog', og 'vores sprog' associeres med nogle af drengene. Dem, der ikke taler det, indgår ikke i det fællesskab og befinder sig på den anden side af akse.

4.2 *De mange forskelsskabende akser*

Selv om Tommy i eksempel 1 blev behandlet som novice og ikke-taler af 'vores sprog', indtager han andre positioner i andre situationer. I eksempel 2 møder vi ham i 0. klasse i en årlig gruppesamtale. Ingen af deltagerne har minoritetsbaggrund. Jeg har analyseret eksemplet i detaljer tidligere (Karrebæk 2016, se også Nørreby 2018); her understreger jeg kun enkelte pointer.

EKSEMPEL 2: "JEG ER ARABER"

DELTAGERE: MICHELLE, KONSTANTIN, TOMMY, ELLA

01 Michelle: fuck (.) undskyld
 02 (.)
 03 Konstantin: NÅ NU KA NU KA DEN HØRE DET (.)
 04 den har lige hørt det
 05 Tommy: nu har den optaget det
 06 Konstantin: hehe[he
 07 Michelle: [(håhå)und↑skyld (.) hh det var
 08 ik min mening det der
 09 Tommy: å: fucking l:ort (.) IH[IIII (.) hi]hihi
 10 Michelle: [Tommy (.) hva
 11 lav:er⁶ du]
 12 Michelle: har du din øh kx[xx

---

6 *Lav:er* = [law:v]

13 Konstantin: [ER DU ARABER?
 14 (.)
 15 Michelle: nej:h
 16 Konstantin: Jahahaha[ha
 17 Tommy: [mjeg er araber
 18 (.)

Michelle annoncerer overskridelse af skolenormer for sprogbrug som relevant aktivitet (linje 01) ved at udbryde "fuck". At det er en overskridelse, gør hun opmærksom på ved at undskylde umiddelbart bagefter. I linje 11 anvender hun en atypisk udtale af "laver" ([law:ɐ]). Konstantin foreslår, at overskridelsen, og måske udtaleafvigelsen, er forbundet med kategorien 'araber' (linje 10), og mens Michelle afviser, at hun skulle tilhøre den kategori, tager Tommy den villigt på sig: "jeg *er* araber" (linje 17). Børnene leger med kategorier og etablerer forskelle: Der er arabere og (de ikke-navngivne) ikke-arabere. De bruger sproget til at etablere forskelle, fx 'fuck' over for mindre grænsesøgende sprogbrug. Ingen af børnene bliver almindeligvis tilskrevet kategorien 'araber', men Tommy transformerer altså sit tilhørsforhold, og hans positionering afvises ikke. Vi ved ikke ret meget om, hvad det betyder i situationen at være araber, eller hvilken slags araber Tommy er. Vi kender heller ikke årsagerne til, at han tager kategorien på sig. Eller hvorfor associationen mellem 'fuck' (og måske udtaleafvigelse) og araber-identiteten er relevant. Kun kan vi se, at på denne dag og blandt disse børn giver den mening.

Eksempel 3 (med samme deltagere) falder umiddelbart efter det foregående og nuancerer forståelsen. Igen præsenterer jeg kun enkelte pointer (se også Karrebæk 2016).

EKSEMPEL 3: "KHABAKHALÆ"

27 Tommy: demundisundi:
 28 Konstantin: i arabere [de
 29 Tommy: [KHABAKHALÆ⁷ (.) jeg sir
 30 khabakhalæ] det betyder ☺de:n: lh:

⁷ *khabakhalæ* = [xabaxalɛ]

31   [(.) l: det] betyder det >l o r t<Ⓢ
 32 Michelle: [hehe]
 33 Michelle: aj Tommy [xxx
 34 Konstantin: [khalæi]⁸
 35 Tommy: SHÆDA:M⁹
 36 Michelle: SHÆIDAMA (.) jeg ved ik hva det betyder
 37   (0.8)
 38 Tommy: hende der hun ved ik engang hva shæidam
 39   det betyder (.) hehe (.) BUH
 40 Ella: det betyder sikkert shit
 41 Tommy: nej!
 42 Michelle: haha

Børnene har det sjovt, stemningen er god. Tommy præsenterer de andre for udtrykket *khabakhalæ*, som han fnisende oversætter til "L O R T". At stave snarere end at udtale ordet viser distancering og antyder, at Tommy orienterer sig mod ordet som tabu (Fleming og Lempert 2011). At anvendelsen igen er rammesat (Goffman 1974) som (for) sjov og leg, understreges af hans fnisen. Til forskel fra "fuck" og "fucking shit" i eksempel 2 oversætter Tommy "khabakhalæ" og "shæidam". Det er altså eksempel på sproglig demonstration (jf. eksempel 1), hvor Tommy positionerer sig som ekspert og autoritet. De andre accepterer Tommys autoritet ved at acceptere oversættelsen, hans udtale (Konstantin, linje 33) og hans mod til at lege med tabuer (Michelle, linje 32). Dermed knyttes de sproglige ressourcer implicit til den identitet, Tommy har foreslået som araber, og udtrykkene bliver lokalt etableret som arabiske. Det ligner eksempel 1's etablering af 'vores sprog' og af nogle børn som dem, der har autoritet til at forklare. Imidlertid er "khabakhalæ" ikke konventionelt arabisk, om end det ligner 'khara' ('lort'). Og "shæidam" ligner tilsvarende arabisk 'shaitan' ('satan'). Begge ord understreger, at børnene afsøger grænser for, hvad man kan foretage sig i skolen, når lærerne ikke lytter. Bemærk endvidere, hvordan børnene bevæger sig på et metasemantisk niveau ved at diskutere

8 *khalæi* = [xalæi]

9 *shædam* = [s^hædam]

denotationel ækvivalens. De sproglige ressourcer er ukendte for nogle børn, og de sammenlignes og knyttes til oversættelser, og igen sker det i det unavngivne, umarkerede, upåfaldende sproglige register. Samtidig med diskussionen af ordbetydning foregår en metapragmatisk proces, hvor sproglig form knyttes til typer af mennesker (arabere) og handlinger eller aktiviteter (at være grænsesøgende).

4.3 Konkurrerende forståelser af arabisk: flere forskelsskabende akser

I eksempel 4 viser jeg, at der eksisterer konkurrerende forståelser såvel af arabisk som af sproglige ressourcer associeret med arabisk. Når der trækkes på en forskelsskabende akse, betyder det netop ikke, at alle er enige om den forståelse, akse modellerer (jf. afsnit 2.2).

Eksemplet stammer fra samme hyttetur som eksempel 1 og illustrerer, hvordan nogle af drengene bliver involveret i en metasproglig diskussion af sprogideologier og betydningen af det sproglige træk 'wallah' under en omgang bordfodbold. Hossein og Abbas spiller; de andre kigger på. Hossein har sagt, at man ikke må 'snurre' håndtagene på bordfodboldspillet; en almindelig regel, der dog skal siges højt for at gælde. Men mens alle almindeligvis accepterer ikke at måtte snurre, bruges der ofte lang tid på at diskutere, om nogen alligevel har gjort det. Således herunder. Inden uddraget har en oprevet Hossein beskyldt Abbas for at snurre. Abbas benægter, og det udvikler sig til en engageret diskussion med megen anvendelse af 'wallah': Hossein: "wallah du snurrede"; Abbas: "wallah jeg ikke gjorde." Af pladshensyn viser jeg ikke den del. På et tidspunkt kommer Aleksandros ind i diskussionen. Samtalen foregår samtidig med, at Hossein og Abbas fortsætter deres spil (Abbas kommenterer på spillet i linjerne 32 og 34). Jeg filmer situationen.

EKSEMPEL 4: "HVAD BETYDER WALLAH EGENTLIG?"

DELTAGERE: ALEKSANDROS, ABBAS, HOSSEIN, TOMMY, ABDULLAH

16 Aleksandros: han sagde wallah han ik snurrede
17 Abbas: nej jeg gjorde ej (.) jeg sagde
18   ikke engang wallah
19 Hossein: der er nogen der ved hvad det
20   betyder Abbas

21 Abbas: jeg ved godt hvad det betyder
 22 (.)
 23 Aleksandros: er det ik han sværger eller sådan
 24 noget
 25 Abdullah: jeg [sværger det betyder ik
 26 jeg mener det
 27 Ukendt: [xxx (jo?)
 28 Tommy: jamen (.) hvad betyder wallah
 29 egentlig
 30 Abdullah: det betyder jeg sværger
 31 Tommy: hm
 32 Abbas: [NE:J
 33 Tommy: [bare på arabisk bare på arab[isk
 34 Abbas: [NO
 35 Tommy: bare på arabisk (.) det betyder
 36 wallah (.) på arabisk
 37 Aleksandros: JA:
 38 Ukendt: xxx
 39 Abbas: JEG MENER DET det betyder wallah
 40 (.) arabisk

Abbas benægter, da Aleksandros hævder, at han sagde: "wallah han ik snurrede", på trods af at Aleksandros tilsyneladende forsvare Abbas. 'Wallah' anvendes til at understrege sandhedsværdien af det udsagn, som Aleksandros tillægger Abbas. Men ifølge Abbas har han "ikke engang" (dvs. 'i hvert fald ikke') sagt "wallah" (linje 17-18). Hossein responderer syrligt (linje 19-20), og et stykke tid har samtalen primært metasproglig karakter – først metapragmatisk snarere end metasemantisk. "der er nogen, der ved, hvad det betyder, Abbas" peger på Abbas' upassende anvendelse. Ud over en almindelig brug som forstærker i hverdagsprog har 'wallah' en religiøs betydning som 'jeg sværger ved min gud', jf. at 'wallah' indeholder 'Allah'. I den betydning kan ordet ikke bruges for sjov. Det er altså én ting at have snurret, når man ikke må. En anden ting at lyve om det. Men det gør overtrædelsen anderledes moralsk forkastelig at sige 'wallah', når man lyver. Og det mener Hossein, at Abbas gør; det fremgår tydeligt af deres konfrontation inden eksemplet. Hosseins

tur (linje 19-20) må dermed forstås som tilrettevisende, og den indirekte karakter (i modsætning til i eksemplerne 1 og 3) skyldes nok, at Abbas anses for medlem af den gruppe, der associeres med det register, som 'wallah' tilskrives – her 'arabisk', før kaldt 'vores sprog'. Hossein antyder altså, at det er problematisk på en gang at se sig som del af den gruppe, der er knyttet til ordet og samtidig bruge det moralsk forkasteligt. Abbas afviser at være ubekendt med betydningen af 'wallah'. I denne sammenhæng skal det endvidere forstås som en afvisning af at have brugt ordet forkert, og dermed understreger han samtidig sit gruppetilhørsforhold. Samtalen får en metasemantisk drejning, da Aleksandros foreslår en betydning af 'wallah' og beder om bekræftelse (linje 23). Man kan se Aleksandros' forslag som en mulighed for at demonstrere viden (om end usikkert og begrænset) og på den måde vise sig som perifert medlem af gruppen, der kender 'vores sprog'. Dermed understreger han naturligvis også, at andre end ham er mere vidende om 'vores sprog'. Abdullah bekræfter; det betyder "jeg sværger" snarere end "jeg mener det" (linje 25-26). Tommy er stadig forvirret. Bemærk, at han spørger, hvad 'wallah' "egentlig" betyder. Ud over at betydningen afklares igen, italesættes det sproglige tilhørsforhold: "bare på arabisk" (linje 33, se også linje 36 og 40). Abbas ender med at råbe "JEG MENER DET betyder wallah". Om det er en modsigelse eller en bekræftelse af Abdullah, er ikke til at vide. Men eksemplet illustrerer under alle omstændigheder, at sproglige etiketter er vigtige sociale ressourcer, og at de ikke er entydige. Der er mange slags arabisk. I de forskellige slags arabisk har 'wallah' forskellige betydninger. En slags arabisk trækker alle drengene på; den indgår i moderne urbant hverdagsprog. Her kan 'wallah' anvendes som relativt mild forstærker. Det er den betydning, som Aleksandros kender, og som Abdullah afkræfter: "jeg sværger det betyder ik jeg mener det" (linje 25-26), den som Abbas måske alligevel bekræfter til slut, den, som Tommy (trods alt) kender (det ser vi i næste eksempel), og den, som både Abbas og Hossein trak på før uddraget (og i talrige andre eksempler i data). Der havde slet heller ikke været grund til at nævne denne betydning for Abdullah, hvis 'wallah' i betydningen 'jeg mener det' ikke var almindelig anvendt. Tommy finder måske diskussionen forvirrende, fordi han ikke helt forstår forskellen på 'jeg sværger' og 'jeg mener det'. Samtidig inddrager Hossein og Abdullah en anden anvendelse af 'wallah' med

en anden betydning og indeksikalitet. Men børnene tilskriver under alle omstændigheder 'wallah' 'arabisk', jf. at Abbas, Abdullah og Hossein er eksperter i modsætning til Aleksandros og Tommy. Og igen anvendes en sproglig ressource altså som tegn i en forskelsskabende akse.

4.4 *Wallahs flertydighed*

'Wallah' var almindelig anvendt i drengenes indbyrdes samtaler, og jeg har fokus på dette ord i resten af artiklen. I eksempel 5 underbygger jeg den observation, at ordbetydning ikke er et simpelt spørgsmål. Eksemplet stammer fra en gruppeoptagelse med Tommy, Hossein og Abdi i 2. klasse. I uddraget diskuterer drengene, at man skal tale pænt, jf. Tommy (linje 04): "jeg sir ikke et grimt ord mere". (Bemærk udtalen [kɤ] af /gr/ i 'grimt'; ligesom 'wallah' er den kendt fra andre studier af moderne urbant hverdagssprog, se Maegaard 2007.) Det er Hossein, som har opfundet reglen om at tale pænt. Hossein indleder med at nævne, at der er en optager i rummet ("denne der"); "de" (linje 01) refererer til forskerne.

EKSEMPEL 5: "DET IK ET BANDEORD"

DELTAGERE: HOSSEIN, ABDI, TOMMY

- 01 Hossein: eh wallah tæk hvis de havde denne der med
indenfor
- 02 Abdi: ko[ran jeg] er ligeglad gør hvad I vil
- 03 Tommy: [fuck]
- 04 Tommy: eow wa[lallah (.) jeg M:ENER jeg ik sir et
grimt¹⁰ ord mer
- 05 Hossein: [eow la nu vær med og sig det
- 06 (.)
- 07 Hossein: ja det gjorde jeg heller ik
- 08 Tommy: det gør jeg heller ik
- 09 Hossein: bare la: (.) Abdi sige det hva rager det os
- 10 Tommy: ja (.) du sagde xxx
- 11 Hossein: hva ska vi tegne
- 12 Tommy: det sagde du

---

¹⁰ gr = [kɤ]

13 Hossein: hvad

14 Tommy: du sagde wallah oss

15 Hossein: ja hva rager det os (.) de:t det ik et ban-
deord

Tommys udsagn om, at han ikke vil sige ”et grimt ord mer”, indledes med ”eow wallah”, der forstærker løftet. Hossein responderer: ”eow la nu vær med og si det.” (linje 05). Det opfatter Tommy tilsyneladende som en påtale af brugen af ’wallah’, jf. hans pointe om at Hossein selv har brugt ’wallah’ (i linje 01): ”du sagde wallah oss” (linje 14). Inden Tommys tur har Hossein understreget, at han heller ikke vil tale grimt, hvilket ud over at påpege Hosseins anvendelse af ’wallah’ kan forstås som en forhandling om, hvorvidt ’wallah’ indgår i den lokale version af at tale pænt. Men uanset hvad Tommy mener, stipulerer Hossein, at ’wallah’ ”er ik et bandeord.”

Eksemplet viser for det første, at selv om ’wallah’ knyttes til arabisk, så anvendes ordet også smidigt i det, der kan genkendes som dansksprogede interaktioner som del af det moderne urbane hverdagsprog. ’Wallah’ indgår altså i forskellige registre. For det andet understreges, at ’wallah’ er pragmatisk flertydigt. Det kan bruges som bandeord (jf. Tommy), mere neutral forstærker (jf. Hossein) og med religiøse associationer (jf. eksempel 4). For at kende den relevante betydning og register må man kende de lokale kontekster (interaktionelle, situationelle). Hossein er flittig bruger af ’wallah’ – og bestemt ikke kun når han hævder noget sandt, som han ellers antydede i forrige eksempel. Hossein illustrerer dermed, hvordan ’wallah’ kan anvendes strategisk til at rammesætte samtalen og skabe forskellige inferenser, det kan kaldes en strategisk anvendelig *shifter* (Urcioli 2009, 2010; Silverstein 1979).

4.5 Når sprog smitter

Som vist er Tommy en dreng, hvis sproglige autoritet skifter alt efter samtaledeltagerne. Vi har set ham identificere sig som araber og arabiskekspert i 0. klasse (eksempel 2) og som ikke-araber og ikke-arabisk ekspert i 2. klasse (eksempel 1 og 4). I sidste eksempel fra 3. klasse fremstår Tommy igen som ekspert-autoritet og forklarer lidt om sin

position. Eksemplet stammer fra en samtale, jeg havde med Tommy, Mads og Adam om forskellige ord. Mange af disse ord havde vi i forskergruppen analyseret som associeret med moderne urbant hverdagsprog. De blev anvendt i situationer, hvor brugerne skulle positionere sig som gadesmarte, cool, maskuline el.lign., sammen med andre træk, vi associerede med registret. Ingen af deltagerne har indvandrerbaggrund, og Tommy kommer på den måde til at udgøre et bindeled mellem 'danskernes' verden og verden på den anden side af den forskelskabende akse. I eksemplet har Mads trukket kortet "jeg sværger".

EKSEMPEL 6: "TO PROCENT AF MINE VENNER ER DANSKERE"

DELTAGERE: MADS, ADAM, TOMMY, MARTHA

- 01 Mads: jeg sværger (.) det det betyder jeg lover
02 Tommy: jeg sværger
03 Mads: eller (.) jeg jeg holder mit ord
04 Tommy: jeg sværger på min gud
05 (.)
06 Adam: jeg sværger du er dum Mads
07 Tommy: lissom (.) lissom der der oss nogen der sir
altså hvis (.) det gør
08 jeg for eksempel ø:hm øh altså hvis du ly-
ver a sån: jeg sværger på
09 min mor eller på min gud eller sån: noget
det der mange der sir det
10 der mange der sir
11 Martha: sir alle det
12 Tommy: eller altså nenej men jo øh (.) der (.) jeg
sir det fra min klasse
13 altså jeg sværger og øh jeg ved ik om du
gør eller om han gør (.)
14 sådan der bop-bop (.) lidt
15 Martha: gør du
16 Tommy: sir du jeg sværger
17 Adam: ik særlig meget
18 Martha: hvem gør (.) ellers
19 Tommy: jeg ja

- 20 Mads: jeg har hørt (.) jeg tror muslimer gør det
lidt meget
- 21 Tommy: nejnejnejnej det de sir wallah og koran (.)
de sir ik jeg sværger
- 22 Martha: okay (.) sir du wallah og koran
- 23 Tommy: ja (.) jeg er sammen med dem hver dag hah
- 24 Martha: så (.) det ik fordi du muslim det bare for-
di at øh (.) at du er
- 25 sammen med dem
- 26 Tommy: nejnejnejnej men det bare jamen (.) altså
man bliver smittet lidt hah

Mads forklarer, at ”jeg sværger” betyder ”jeg lover” eller ”jeg holder mit ord”, men så overtager Tommy rollen som autoritet. Han demonstrerer almindelige måder at anvende udtrykket på: ”jeg sværger på min gud” (linje 04) og ”jeg sværger på min mor eller på min gud” (linje 08). Adam foreslår ”jeg sværger du er dum Mads”. Det passer ikke helt med de betydninger, Mads har foreslået, men illustrerer andre udbredte anvendelser samt den meget brugte ramme for drengenes samtaler: dril. På min opfordring bringes et metapragmatisk aspekt ind. Tommy hævder, at ”jeg sværger” er et almindeligt udtryk, som han selv anvender. De to andre drenge positionerer sig ikke som aktive brugere, men Mads ”har hørt at muslimer gør det [bruger ’jeg sværger’; MSK] lidt meget” (linje 19). Bemærk den nedtonede epistemiske sikkerhed; Mads hævder ikke autoritet. Tommy derimod forklarer, at muslimer bruger ”wallah” og ”koran”, ikke ”jeg sværger” (linje 20). Kategorien ’muslimer’ er dermed etableret, og ’jeg sværger’ bliver associeret med dens modsætning. Da jeg spørger Tommy, om han også siger ’wallah’ og ’koran’, svarer han bekræftende med en lille latter. Han forklarer, at han går sammen med ”dem”, dvs. muslimer, hver dag. Latteren tyder på, at Tommy ved, at jeg ved, at han lige har sagt, at det jo er muslimer, der er brugerne. Og dermed ikke ham selv. Han bekræfter samtidig den forskelsskabende akse som model til at forstå med og til at ræsonnere over sprog og mennesker. Samtidig viser han, at aksens kun fungerer i kraft af sletning (Gal og Irvine 1995, 2019) af observationer, der modsiger dens struktur. Forskelsskabende akser er abstrakte modeller

for forståelse og afspejler ikke virkelighedens kompleksitet, herunder at muslimer og ikke-muslimer (som Tommy) tilbringer tid sammen. Dette skaber mulighed for sproglig ”smitte”, som Tommy siger, eller socialisering, som jeg ville kalde det. Da jeg spørger, om alle Tommys venner er muslimer, forklarer han: ”la os sige på en skala inden for ti altså (.) i procenter ik (.) der e:r der er (.) ... der er to der er to procent (.) altså af af af mine venner er danskere (.) ud af ti”. Her navngiver Tommy altså kontrasten til kategorien ’muslimer’, nemlig ’danskere’. ’Danskere’ og ’muslimer’ udgør aksens grundlæggende forskel.¹¹

Gennem en semiotisk sletningsproces (Gal og Irvine 1995, 2019) bliver Tommys anvendelse af de ressourcer, der er associeret med muslimer og arabere, ikke et problem for den overordnede forståelsesramme og forskelsskabende akse. Gennem semiotisk rekursivitet (Gal og Irvine 1995, 2019) bliver Tommy den mest arabiske og muslimske af danskerne. Det viser han ved at hævde autoritet i forhold til at kunne bruge ord knyttet til kategorierne ’muslimer’ og ’arabere’ og til registret ’arabisk’, ’vores sprog’, ved at vise interesse for den korrekte anvendelse af ord knyttet til det, ved at hævde, at han er araber, og ved at fortælle, at han tilbringer mest tid med muslimer. Men hans sociale råderum afhænger af dem, han er sammen med; han er kun ekspert sammen med jævnaldrende uden indvandrerbaggrund.

5 DISKUSSION

Ifølge Coupland (2014: 72) drejer sociolingvistisk forandring sig om, “i hvilket omfang og på hvilke måder historisk udviklende betingelser for det sociale liv udføres og er erfaret gennem sprog” (min oversættelse). Jeg interesserer mig for, hvordan sproget i Danmark påvirkes af foranderlige betingelser for socialt liv, der har at gøre med det danske samfunds stigende diversitet. Sproget påvirkes af sprogbrugerne. Ved at se på hverdagsprog i grupper, der karakteriseres som blandede, kan vi kan lære en hel del om, hvad der udgør den sproglige side af det danske samfund. Det gælder især, hvis vi orienterer os mod deltagernes egne forståelser, som jeg har gjort her (se også Hymes 1972: 41). Fx

¹¹ I deres samtale om ’wallah’ fra den samme type optagelse angiver Abdi og Hossein ’kristianer’ som kontrast til ’muslimer’. Det understreger endog tydeligere den semantiske kontrast.

kan vi undgå på forhånd at bestemme, hvad der tæller som inkluderet og ekskluderet i 'det danske sprog'; noget der nødvendigvis ændrer sig over tid. Ligeledes kan vi lære, hvad det kan betyde, at sproglige ressourcer tæller som 'dansk'.

Jeg har i artiklen fokuseret på oplevelser knyttet til (sproglige) forskelle hos Tommy og hans venner. For dem er diversitet et (hverdags) faktum, og de anvender smidigt ressourcer, der ikke traditionelt opfattes som danske. Nogle af de ressourcer navngives som 'arabiske'. Mange indgår samtidigt i et register, der har mere til fælles med 'dansk' end med 'arabisk'; såkaldt moderne urbant hverdagssprog. Som Agha (2007, 2011) argumenterer for, er registreringelse ikke kun en sproglig proces. Registreringelse hænger sammen med sociale erfaringer, muligheder og begrænsninger i levede liv og er en betydningsdannelsesproces. Betydning og forståelse bliver til, udfordres eller konsolideres i øjeblikke. Her knyttes sproglig form til handlings- og adfærds-kategorier, fx 'grænsesøgende', 'dril', 'konfronterende', og til sociale kategorier, fx 'dem' og 'os', 'araber' og 'dansker'. Derfor giver det mening at undersøge øjeblikkene, hvilket jeg har gjort. Jeg har illustreret nogle af de betydninger, der eksisterer i børnenes liv, og hvordan nogle ændrer sig, andre er stabile. Kategorierne af sprog og mennesker navngives altid med navne, vi kender. I 0. klasse taler børnene om 'arabere' (eksempel 2 og 3), i 2. om 'vores sprog' og 'arabisk' (eksempel 1 og 4), i 3. om 'muslimer' og 'danskere' (eksempel 6). Der eksisterer andre etiketter blandt disse børn og på denne skole. Det er dog bemærkelsesværdigt sjældent, at danskhed og betydninger knyttet til danskhed navngives. Betydninger, som knyttes til (det børnene ser som) modsætningen til 'dansk', altså 'arabisk' og 'muslimers sprog', bliver benævnt hyppigere. Det danske bliver dog over årene gradvis mere udbredt italesat og dermed mindre præsupponeret, mindre implicit, mere synligt.

Tommy lærer, hvilke sociale identiteter der er inden for hans rækkevidde. Jeg har vist, hvordan han i nogle situationer er 'araber' og i andre ikke, og jeg har argumenteret for, at denne modsatrettede identifikation gør, at han kan forstås som den mest arabiske af de danske børn; det kaldes semiotisk rekursivitet (Gal og Irvine 1995). Jeg har anvendt Gal og Irvines (2019) begreb forskelsskabende akser til at forklare, hvordan børnene organiserer tegn parvis i kontraster, hvordan det er

en gennemgående model, og hvordan den organiserende struktur anvendes til at drage slutninger. Tommy er altså central i diskussionen af spørgsmålet om, hvad 'dansk sprog' er, og hvad det bliver. Tommy illustrerer påvirkningen af den stigende diversitet i det danske samfund, og han viser, hvordan sproglige ressourcer og kategorier, der peger ud over en traditionel forståelse af dansk og det danske samfund, indgår i hverdagsliv og bidrager til at skabe 'dansk' og 'danskhed' på en ny måde med nye kontraster og betydninger. Ligesom Tommy kan være både 'araber' og 'dansker', kan fx 'wallah' være både 'arabisk' og 'dansk'.

'Wallah' har et særligt potentiale. Drengene anvender ordet flittigt, og det er samtidig er flertydigt. 'Wallah' er endvidere et af de få ord fra moderne urbant hverdagsprog, der kendes i en bredere befolkning. Det optræder i populærkultur – Yallahrup Færgeby, Yayah Hassans digte og Mujaffa Spillet er bare nogle eksempler – og det eksemplificerer sociolingvistisk forandring meget konkret. Med 'wallah' konfronteres 'dansk' med 'det fremmede' på større skala. I dagspressen har 'wallah' jævn, men ikke overvældende repræsentation; cirka 180 artikler over de sidste 20 år i danske dagblade ifølge en søgning, jeg har lavet på infomedia. Disse artikler handler alle om 'indvandrere' eller 'fremmede' (og om Yallahrup Færgeby, Yahya Hassan, Mujaffa Spillet), så 'wallah' signalerer eller indekserer stadig 'det fremmede' og diversiteten i Danmark. Det er en særlig betydning, som 'wallah' ikke har i arabisk. Derfor er det noget, vi kan tilskrive det 'wallah', der indgår i dansk. I aviserne bliver 'wallah' altså brugt til at fastholde grænser mellem grupper. I Tommys omgangskreds kan ordet bruges mere fleksibelt. Dermed bidrager medierne nok til udbredelsen af 'wallah', men giver samtidig en begrænset forståelse af dets betydningspotentiale. Som kandidat til Retskrivningsordbogen vækker 'wallah' endvidere negativt ladede følelser hos nogle, jf. artiklens to indledende eksempler. 'Wallah' blev her set som alt for fremmed til dansk, og som tegn på dansk sprog som vakkelvornet. 'Dansk' og 'arabisk' befinder sig på hver side af en forskelsskabende akse. At lade ord krydse denne akse udfordrer kategorisering og grundlæggende modeller for forståelse. Derfor er det et problem. Blandt deskriptive sprogforskere er det ikke kontroversielt, at 'wallah' allerede indgår i (et register af) dansk – ordet findes allerede i *Den Danske Ordbog* som ”jargon blandt nydanskere”. Husk, at Tommy

ikke er 'nydansker'. Tommys samtaler med andre børn giver os dermed indblik i, hvordan sociolingvistisk forandring kan foregå i hverdagslivet – også selv om børnene nok ikke selv ser det, de gør, som (sociolingvistisk) *forandring*. For dem er 'wallah', 'khabakhalæ' m.v. bare hverdags-sproglige ressourcer med et betydningspotentiale, herunder potentiale til at skabe og vise forskelle og ligheder i gruppen af børn.

Sproglige etiketter er forførende og tryghedsskabende, fordi de ser ud til at skabe stabile orienteringspunkter (Jaspers og Madsen 2019). De er også farlige, fordi mange hverken ønsker at forstå deres lokale betydning, eller at deres betydning altid er under forandring. Børn er fremtidens sprogbrugere. Tommys erfaring med registre, der inkluderer ressourcer som 'wallah', vil måske gøre ham mindre fjendtligt stemt over for dem end fx chefredaktøren for Ekstra Bladet, der ser optagelsen af 'wallah' i Retskrivningsordbogen som en falliterklæring. Det danske sprog bør for ham ikke lade sig påvirke udefra: "... der bor 40.000 serbokroater i Danmark, og de vil sikkert også gerne sætte deres præg på det danske sprogs bibel... Alting sejler hos Sabine Kirchmeier-Andersen i Dansk Sprognævn. Nu skal vi til at tale arabisk. Hvad bli'r det næste: serbokroatisk?" (Falbert 2013). Studiet af Tommy og hans venner viser, at hvis vi kommer til at tale "serbokroatisk", så vil det nok være et register, der har en del til fælles med det, vi i dag kalder dansk.

TAK

Denne artikel er tilegnet Michael Silverstein, hvis generøsitet har været både fagligt og personligt uvurderlig for mig.

Martha Sif Karrebæk

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Københavns Universitet

martha@hum.ku.dk

LITTERATUR

- Agha, A. 2007. *Language and social relations*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511618284.
- Agha, A. 2011a. Commodity registers. *Journal of Linguistic Anthropology* 21(1). 22–53. DOI: 10.1111/j.1548-1395.2011.01081.x.
- Agha, A. 2011b. Meet mediatization. *Language & Communication* 31. 163–170. DOI: 10.1016/j.langcom.2011.03.006.
- Androutsopoulos, J. 2014. Mediatization and sociolinguistic change. Key concepts, research traditions, open issues. J. Androutsopoulos (red.), *Mediatization and sociolinguistic change*, 3–48. Berlin: De Gruyter. DOI: 10.1515/9783110346831.3.
- Blommaert, J. 2010. *The Sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO978051184530.
- Blommaert, J. 2015. Chronotopes, scales and complexity in the study of language in society. *Annual Review of Anthropology* 44. 105–116. DOI: 10.1146/annurev-anthro-102214-014035.
- Blommaert, J., J. Collins & S. Slembrouck. 2005. Polycentricity and interactional regimes in global neighborhoods. *Ethnography* 6(2). 205–235. DOI: 10.1177/1466138105057557.
- Bredland, J.B. 2013. Om Wallah. *Berlingske*. 12. august 2013.
- Christensen, M.V. 2012. *8220, 8210: Sproglig variation blandt unge i multietniske områder i Århus*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.
- Coupland, N. 2014. Sociolinguistic change, vernacularization and broadcast British media. J. Androutsopoulos (red.), *Mediatization and sociolinguistic change*, 67–96. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110346831.67.
- Coupland, N., J. Thøgersen & J. Mortensen. 2016. Introduction: Style, media and language ideologies. J. Thøgersen, N. Coupland & J. Mortensen (red.), *Style, media and language ideologies*, 11–50. Oslo: Novus.
- Den Danske Ordbog*. <https://ordnet.dk/> (tilgæet 17. april 2020).
- Eckert, P. 1989. *Jocks and burnouts: Social categories and identity in the high school*. New York: Teachers College Press.
- Falbert, B. 2013. Perkerdansk får det blå stempel. *Ekstra Bladet*. 27. juni 2013.
- Fleming, L. & M. Lempert. 2011. Introduction: Bad words. *Anthropological Quarterly* 84(1). 5–14. DOI: 10.1353/anq.2011.0008.
- Gal, S. & J. Irvine. 1995. The Boundaries of language and disciplines: How ideologies construct difference. *Social Research* 62(4). 967–1001.

- Gal, S. & J. Irvine. 2019. *Signs of difference: Language and ideology in social life*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781108649209.
- Goffman, E. 1981. *Forms of talk*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Gumperz, J. 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511611834
- Hymes, D. 1972. On communicative competence. J.B. Pride & J. Holmes (red.), *Sociolinguistics. Selected Readings*, 269–293. Harmondsworth: Penguin.
- Hyttel-Sørensen, L. 2017. “Gangster” or “wannabe”: *Experimental and ethnographic approaches to a contemporary urban vernacular in Copenhagen*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Jaspers, J. & L.M. Madsen. 2019. Fixity and fluidity in sociolinguistic theory and practice. L.M. Madsen & J. Jaspers (red.), *Critical perspectives on linguistic fixity and fluidity: languagised lives*, 1–26. London: Routledge. DOI: doi.org/10.4324/9780429469312-1.
- Karrebæk, M.S. 2013. “Don’t speak like that to her!”: Linguistic minority children’s socialization into an ideology of monolingualism. *Journal of Sociolinguistics* 17(3). 355–375. DOI: 10.1111/josl.12035.
- Karrebæk, M.S. 2016. Arabs, Arabic and urban languaging: Polycentricity and incipient enregisterment among primary school children in Copenhagen. L. Madsen, M.S. Karrebæk & J.S. Møller (red.), *Everyday Languaging: Collaborative research on the language use of children and youth*, 19–48. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9781614514800-002.
- Karrebæk, M.S. et al. 2015. Hverdagssprogning og sprogideologier: Betydning af minoritetssprog hos skolebørn i København. F. Gregersen & T. Kristiansen (red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog*, 127–150. København: Sprogforandringscentret.
- Karrebæk, M.S. & J.S. Møller. (2020). Languages and regimes of communication: Children’s struggles with norms and identities through chronotopic work. A.P.C. Swanenberg & S. Kroon (red.), *Chronotopic identity work: Sociolinguistics analyses of cultural and linguistic phenomena in time and space*, 128–152. Bristol: Multilingual Matters. DOI: 10.21832/9781788926621-009.
- Kulick, D. & B.B. Schieffelin. 2004. Language socialization. A. Duranti (red.), *A companion to linguistic anthropology*, 349–368. Oxford: Blackwell. DOI: 10.1002/9780470996522.ch15l.
- Madsen, L.M. 2013. ‘High’ and ‘low’ in urban Danish speech styles. *Language in Society* 42(2). 15–38. DOI: 10.1017/S0047404513000018.

- Madsen, L.M., M.S. Karrebæk & J.S. Møller (red.). 2016. *Everyday languaging: Collaborative research on the language use of children and youth*. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9781614514800.
- Macgaard, M. 2007. *Udtalevariation og -forandring i københavnsk – en etnografisk undersøgelse af sprogbrug, sociale kategorier og social praksis blandt unge på en københavnsk folkeskole*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Mortensen, J. Under udgivelse. Beyond language change: ELF & the study of socio-linguistic change. A. Mauranen & S. Vetchinnikova (red.), *Language change: The impact of English as a lingua franca*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mortensen, J. N. Coupland & J. Thøgersen. 2017. Introduction: Conceptualizing style, mediation and change. J. Mortensen, N. Coupland & J. Thøgersen (red.), *Style, mediation and change*, 1–25. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780190629489.003.0001.
- Nørreby, T. 2018. *Language and social status differences in two urban schools*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Ochs, E. 1988. *Culture and language development: Language acquisition and language socialization in a Samoan village*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ochs, E. & B. Schieffelin. 2012. The theory of language socialization. A. Duranti, E. Ochs & B. Schieffelin (red.), *The handbook of language socialization*, 1–22. Malden: Wiley-Blackwell. DOI: 10.1002/9781444342901.ch1.
- Pharao, N. et al. 2014. Indexical meanings of [s+] among Copenhagen youth: Social perception of a phonetic variant in different prosodic contexts. *Language in Society* 43(1). 1–31. DOI: 10.1017/s0047404513000857.
- Pharao, N. & G. Foget Hansen. 2005. Prosodiske træk i et- og tosprogede unges københavnsk. *Danske Talesprog* 6. 1–50.
- Quist, P. 2000. Ny københavnsk ‘multietnolekt’. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer. *Danske Talesprog* 1. 143–211.
- Rampton, B. 2015. Contemporary urban vernaculars. J. Nortier & B.A. Svendsen (red.), *Language, youth & identity in the 21st century*, 24–44. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139061896.003.
- Rampton, B., J. Maybin & C. Roberts. 2015. Theory and method in linguistic ethnography. J. Snell, S. Shaw & F. Copland (red.), *Linguistic ethnography: Interdisciplinary explorations*, 14–50. Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/9781137035035_2.
- Schieffelin, B., K. Woolard & P. Kroskrity (red.). 1998. *Language ideologies: Practice and theory*. Oxford: Oxford University Press.

- Silverstein, M. 1976. Shifters, linguistic categories, and cultural description. K. Basso & H. Selby (red.), *Meaning in anthropology*, 11–55. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Silverstein, M. 1979. Language structure and linguistic ideology. P. Clyne, W. Hanks & C. Hofbauer (red.), *The elements: A Parasession on linguistic units and levels*, 193–248. Chicago: Chicago University Press.
- Silverstein, M. 1985. Language and the culture of gender: At the intersection of structure, usage, and ideology. E. Mertz & R. Parmentier (red.), *Semiotic mediation: Sociocultural and psychological perspectives*, 219–259. New York: Academic Press. DOI: 10.1016/b978-0-12-491280-9.50016-9.
- Silverstein, M. 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication* 23. 193–229. DOI: 10.1016/s0271-5309(03)00013-2.
- Skovse, A. 2018. *Udgangspunkter og orienteringspunkter: En undersøgelse af socio-geografisk orientering, hverdagsmobilitet og sproglig praksis blandt unge to steder i Danmark*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Stæhr, A. 2014. *Social media and everyday language use among Copenhagen youth*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Stjernfelt, F. 2000. Diagrams as centerpiece of a Peircean epistemology. *Transactions of the Charles S. Peirce Society* 36(3). 357–384.
- Urcioli, B. 2009. Talking/Not talking about race: The enregisterments of *culture* in higher education discourses. *Journal of Linguistic Anthropology* 19(1). 21–39. DOI: 10.1111/j.1548-1395.2009.01017.x.

Anmeldelse: *Dansk Sproghistorie.* *Bind 3: Bøjning og bygning*

Udgivet af *Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*. Hovedredaktør: Ebba Hjorth. Øvrige redaktører: Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen og Laurids Kristian Fahl. Aarhus Universitetsforlag. 432 sider.

STEFFEN HÖDER

MÅL OG STRUKTUR

Bøjning og bygning, udkommet 2019, er tredje bind i Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs *Dansk Sproghistorie* (DSH), der i alt kommer til at omfatte seks bind, og som er ledsaget af en hjemmeside med supplerende materiale (www.danisksproghistorie.dk). Bind 1 (*Danske tager form*, 2016, med kapitel 1–4, anmeldt af Asgerd Gudiksen i NyS 52–53, s. 289–300) omhandler bl.a. teoretiske, faktiske og praktiske rammer for sproghistorieskrivning og er dermed grundlæggende for hele værket. Bind 2 (*Ord for ord for ord*, 2018, med kapitel 5–9) anmeldt af Agnete Nesse i NyS 56, s. 159–171) behandler de ortografiske, fonetiske, fonologiske og leksikalske forhold i dansk sproghistorie i kronologisk strukturerede kapitler. Bind 4 (*Dansk i brug*, 2020, med kapitel 14–17) omhandler teksttyper og litterære genrer, der har været centrale i dansk sproghistorie, sprog og medier samt det danske sprogs rolle i dannelse og uddannelse. Bind 5 (*Dansk i samspil*, om det danske sprog uden for Danmark og andre sprog i Danmark) og bind 6 (*Forfatternes dansk*, om stil, oversættelse og individuelle kendte forfattere) er under forberedelse. DSH's målgruppe er både sprogforskere og andre sproginteresserede, som hovedredaktøren Ebba Hjorth skriver i forordet til første bind (s. 10).

Der er altså tale om et meget stort projekt, og det har krævet og kræver fortsat en enorm indsats fra alle, der er involveret som redaktører eller forfattere. Det er også et meget ambitiøst projekt, som er tænkt

(og sikkert vil blive brugt af mange) som en afløser for Peter Skautrups standardværk *Det danske sprogs historie* (1944–1970), der efterhånden er mere end et halvt århundrede gammelt. Det er derfor rimeligt at forvente, at ambitionen går ud på at fremstille sproghistorie, så nyere indsigter og udviklinger i sproghistorisk og generelt sprogvidenskabelig forskning er repræsenteret. Dette er desuden et erklæret mål for andre nyere sproghistoriers vedkommende, fx den fællesnordiske håndbog *The Nordic languages* (Bandle m.fl. 2002–2005, to bind) eller det norske modstykke til DSH, *Norske språkehistorie* (Sandøy & Nesse 2016–, i alt fire bind, hvoraf tre er udkommet).

Der er forskellige måder at strukturere en sproghistorisk fremstilling på. Som ved al historieskrivning drejer det sig først og fremmest om at vælge en kronologisk eller en tematisk inddeling, eller muligvis en blanding af de to. I modsætning til de fleste sproghistoriske fremstillinger – ikke mindst Skautrups – tilhører DSH ikke den kronologiske type, men vælger en temabaseret struktur. Der er fordele og ulemper ved begge varianter. En tematisk struktur giver mulighed for at fokusere på forskellige dimensioner af sproghistorien hver for sig og fremhæve forskellige videnskabelige perspektiver på materialet. Men der er også risiko for, at sammenhængene går tabt (kan man virkelig beskrive sprogets morfologiske historie uden at komme ind på fonologiske forandringer?), eller at der opstår redundans, når flere kapitler betragter de samme fænomener ud fra deres respektive synsvinkler (hvor hører morfosyntaktiske fænomener hjemme – i morfologi- eller i syntaks-kapitlet?); det er en pointe, jeg vil komme tilbage til senere. En kronologisk struktur medfører, at det er nemmere at se sproghistorien som et helhedsbillede, hvor sprogets udvikling over en tidsperiode er præget af strukturelle, sociale og kulturelle faktorer, men det er problematisk, hvis hele sproghistorien tvinges ind i en kronologisk fortælling, hvor dens mange facetter underordnes et narrativt princip.

Bøjning og bygning udgøres af fire tematiske kapitler. De første to (kap. 10 og 11) behandler dansk bøjnings- og syntakshistorie, svarende til bogens titel. Derudover indeholder bindet også to kapitler om de danske dialekter (kap. 12) og socialt relateret variation (kap. 13). Det sidste er en smule overraskende, og man kan undre sig over, hvorfor netop disse temaer er samlet i ét bind – ikke kun fordi de sidste to kapitler

behandler et bredt spektrum af relevante emner ud over bøjning og syntaks, men også fordi de slet ikke bliver nævnt i bindets titel. Det er meget muligt at kombinationen af emnerne i samme bind bare skyldes praktiske hensyn, men det er i hvert fald uheldigt, at så vigtige emner som dialektal og social variation således bliver usynliggjort i titlen, da de i den grad har præget nyere dansk og international forskning om sprog og især sprogforandring.

Ud over selve teksten (og henvisninger til ekstra materiale på nettet) indeholder alle kapitlerne en stor mængde af eksempler, kort, illustrationer, tabeller og bokse med yderligere fakta, ekstra information eller terminologiske oversigter. Mens de allerfleste af disse er læseværdige og bidrager til at anskueliggøre det, teksten handler om, er der også nogle få, der er af mere tvivlsom værdi. Et eksempel er faktaboksen om begrebet *bøjning* (s. 103) – altså et af de helt centrale begreber for hele bindet. Ifølge boksen er det uklart, hvad der har ledt til brugen af verbet *bøje* (og de tilsvarende verber på andre nordiske sprog og på tysk) i dets grammatiske betydning. Kun hvis man ikke lader sig nøje med faktaboksen, men inddrager ekstramaterialet på nettet, finder man frem til den åbenlyst korrekte forklaring at *bøje* er en låneoversættelse af latinske fagtermer som *declinare* og *inflectere*, som betyder det samme, og begge igen er oversat fra tilsvarende græske termer. Her – og nogle få andre steder – ville en klarere besked i selve teksten have været bedre.

KAPITEL 10: BØJNING

Bøjningskapitlet (101 sider) består af fire kronologisk afgrænsede underkapitler, der følger inddelingen af dansk sproghistorie i fast etablerede perioder, så man kan følge udviklingen af sproget fra et højtflekterende stadium i runetiden gennem forskellige forenklingsprocesser og innovationer til det system, vi kender i dag. Det er positivt, at kapitlerne er opbygget efter den samme struktur (først verberne, så substantiver, til slut pronominer og andre nominale ordklasser). Ud over de uundgåelige bøjningstabeller er alle underkapitler righoldige med eksempler. Det gør det nemt at få et indtryk af, hvordan systemerne i hver periode gjorde sig gældende i sammenhængende ytringer. I mine øjne ville det dog have været godt, hvis man havde indledt kapitlet med et kort overblik over den ret voldsomme udvikling fra runetidens

komplekse bøjningssystem til de beskedne rester, der stadig er bevaret i nutidsdansk. Noget andet, man savner, er en diskussion af mulige forklaringer på denne udvikling – der er efterhånden mange forskere, der er kommet med deres bud på både strukturelle og sociale årsager til disse forenklingsprocesser i de fastlandsskandinaviske sprog, deriblandt sprogkontakt (jf. Norde 1997, Braunmüller 2005, Dahl 2015).

Det første underkapitel (10.1) (skrevet af Michael Lerche Nielsen under medvirken af Marie Stoklund) gør rede for bøjningsforholdene i runetiden (dvs. før ca. 1100). Det er en detaljeret, velillustreret og velskrevet, men også temmelig traditionel gennemgang af det, vi ved og kan rekonstruere om runeindskrifternes bøjningsmorfologi. Kapitellet opremser ikke bare grammatiske oplysninger og paradigmer, men giver forklaringer og sammenligninger med fx moderne dansk eller svensk. Det må have været ikke så lidt af en pædagogisk udfordring, men teksten holder fagligt set og er stadig læservenlig. Her kunne man imidlertid ønske sig en – gerne kritisk – diskussion af det traditionelle begreb *runedansk*, som flittigt bliver brugt i teksten. Begrebet bliver brugt som betegnelse med både urnordiske kilder og kilder, der illustrerer den flydende overgang til vikingetidens mere tydeligt østnordisk sprog, som så endnu senere blev til noget, vi med rette kan kalde dansk. For den største del af runetiden må man jo sætte spørgsmålstegn ved, hvor *dansk* runesproget egentlig er – medmindre man simpelthen mener sproget, som det er kendt fra runestenene i det middelalderlige Danmark (medregnet Sydslesvig og Skånelandene). At det nok er det geografiske kriterium, der har været anvendt, må være indlysende for fagfolk, men er ikke selvforklarende for andre sproginteresserede.

Det efterfølgende underkapitel om gammeldansk (10.2, skrevet af Britta Olrik Frederiksen) følger stort set det samme mønster. Fokus ligger dog ikke på de systemer, som man har kunnet rekonstruere for enkelte tidspunkter under perioden (dvs. ca. fra 1100 til 1500), men snarere på forandringerne og den geografiske variation i bøjningssystemet fra periodens begyndelse og op gennem middelalderen, med afsæt i det fælles østnordiske system. Det er i denne periode, at de store forandringer i bøjningssystemet indledes, og de grammatiske mønstre kan være forvirrende mangfoldige. Det er derfor fordelagtigt, at forfat-

teren i slutningen af kapitlet gør status over de vigtigste geografiske og kronologiske tendenser.

Underkapitel 10.3 (skrevet af Hanne Ruus) om ældre nydansk (ca. 1500–1700) begynder med at placere perioden i en større udviklings-sammenhæng ved at konstatere, at systemet allerede omkring 1500 er kommet til at ligne det nutidsdanske system ganske meget, selvom der er forskelle i forhold til bøjningskategoriernes fordeling inden for de forskellige ordklasser og deres medlemmer. Ældre nydansk bøjnings-morfologi og udviklingen under denne periode er desværre ikke undersøgt systematisk. Det er således konsekvent, at teksten fokuserer på de punkter, hvor der er påfaldende afvigelser fra nutidsdansk. Der gives 157 (!) eksempelsætninger, der som regel er selvforklarende, da læseren selv kan sammenligne dem med nutidsdansk, men det er alligevel ærgerligt, at kapitlet på denne måde nærmest ligner en eksempelsamling med forklarende mellemtekster.

Det sidste underkapitel, kap. 10.4 (skrevet af Henrik Galberg Jacobsen) om yngre nydansk (perioden efter 1700), indledes med en interessant oplysning, nemlig at afsnittet ikke er baseret på sprogbrugen i samtidige kilder, men på sproghistoriske fremstillinger og især på normative tekster, der primært afspejler sproglige idealer. Her møder vi for første gang modsætningen mellem normeret og ikke-normeret sprogbrug. Ellers tager kapitlet over, hvor det foregående kapitel slut-ter. Det er struktureret på samme måde som de tre andre underkapitler, dog med færre eksempler, som i kapitlet bruges til at illustrere normens udvikling snarere end den varierede faktiske sprogbrug.

KAPITEL 11: SYNTAKS

Kapitlet (111 sider) består af blot to underkapitler, hvoraf det første behandler runetiden, mens det andet dækker hele perioden fra gam-meldansk til nutidsdansk, dvs. de godt ni hundrede år, der er gået siden de ældste tekster i latinsk skrift. Dette udgør en overraskende modsæt-ning til kapitel 10 med dets fire underkapitler. Selvfølgelig kan der godt være gode praktiske eller pædagogiske argumenter for, at man på den måde vælger at sætte fokus på sprogforandringens gradvise karakter, men man kunne også godt finde argumenter for en mere stringent struktur, der følger de etablerede sproghistoriske perioder. Under alle

omstændigheder ville det have været godt i det mindste at forklare, hvorfor man vælger forskellige principper for forskellige dele af det samme bind.

Underkapitlet om runetiden (11.1, skrevet af Sebastian Møller Bak) giver en klar og koncis redegørelse for ledstillingsmønstrene i runeindskrifterne fra urnordisk til vikingetidens sprog. Forfatteren påpeger ganske rigtigt, hvor lidt man i grunden kan sige om den ældste tid på grund af den begrænsede mængde data, mens ledstillingen i senere tid stemmer overens med begyndelsen af den gammeldanske periode.

Det andet underkapitel (11.2, skrevet af Lars Heltoft under medvirken af Marita Akhøj Nielsen) om udviklingen fra gammeldansk til nutidsdansk indeholder en meget detaljeret gennemgang af bl.a. udviklingen af ledstilling gennem tiderne, kasussystemets omtolkning og afvikling, bestemthedsmarkeringen og markører for informationsstruktur. Med udgangspunkt i det faktum, at syntaksen traditionelt har været et forsømt område inden for sproghistorieskrivning, er det imponerende meget, der bliver behandlet i denne overbliksfremstilling. Når det så er sagt, må man konstatere, at kapitlet er en hård nød at knække. For det første er kapitlet på hele 96 sider, dvs. cirka en fjerdedel af hele bindets tekstomfang, og det rummer i alt 704 (!) eksempler (ekstramaterialet på nettet medregnet) og indeholder 46 nummererede og en del unummerede tabeller og skemaer. Det kunne med andre ord godt have været en mindre bog i sig selv – eller i det mindste flere underkapitler. For det andet kan man diskutere, om alt i kapitlet hører hjemme under syntaks. Selvfølgelig er alle former for afgrænsning mellem strukturelle områder problematiske, idet alt i sprogsystemet hænger sammen – som sagt er dette et almindeligt problem for al sproghistorieskrivning. Alligevel ville ikke alle forvente at støde på en indgående diskussion af forholdet mellem kasusformer og semantiske roller (s. 146ff.) i et syntakskapitel. Tilsvarende kunne man mene, at oprindelsen af subjektive partikler (s. 220ff.) ikke hørte til syntaksens kerneområde, selvom emnet selvfølgelig har syntaktiske implikationer. For det tredje er det problematisk – måske ikke i sig selv, men i forhold til DSH's målsætning og tiltænkte læsere – at kapitlet som det eneste i hele bindet bruger den meget indviklede og indforståede terminologi, der knytter sig til dansk funktionel lingvistik og især Hansen og

Heltofts (2011) *Grammatik over det danske sprog*. Det er forståeligt, at en dansk sproghistorie holder sig til danske fagtraditioner, men det ville alligevel være ønskværdigt, at en sproghistorisk fremstilling af syntaks, som også retter sig til fagfæller fra de andre nordiske lande (for ikke at tale om den interesserede almenhed), var skrevet på en mindre ekskluderende måde.

KAPITEL 12: DIALEKTER

Kapitlet om dialekterne (116 sider) omfatter i alt syv underkapitler, som behandler forskellige strukturelle aspekter af danske dialekter. Derved forstås primært de traditionelle dialekter, sådan som de er blevet beskrevet i dialektologisk forskning siden 1800-tallet. Indimellem bliver der også henvist til regionale træk i ikke-dialektalt nutidsdansk. Den historiske udvikling spiller for så vidt en rolle, da de dialektale strukturer bliver sammenlignet med ældre sprogstadier, men dialekternes historie står ikke altid i centrum for fremstillingen.

Det er selvfølgelig umuligt at beskrive det danske sprogs historie uden at inddrage dialekterne. Men hvordan ser forholdet mellem sproghistorie og dialekterne egentlig ud? Man kan argumentere for, at næsten *al* sproghistorie er dialekthistorie, især med hensyn til den ældste tid, eller at dialektforskningen bidrager med noget vigtigt til sproghistorien, fordi den kaster lys over den sidste fase af en langvarig udvikling som sandsynligvis ikke kommer til at blive ført meget videre, da de allerfleste dialekter i dag er uddøde eller i det mindste i tilbagegang. Det ville have været godt med et afsnit, hvor netop dette spørgsmål blev diskuteret, så læserne informeres om forfatterens syn på sammenhængen.

Ikke desto mindre giver kapitel 12 samlet set et meget fint, omfattende og tilgængeligt overblik over de vigtigste resultater af dansk dialektologi fra 1800-tallet op til nutiden. Kapitlet starter med et kort underkapitel (12.1, skrevet ligesom de grammatiske underkapitler 12.4–12.6 af Karen Margrethe Pedersen) om dialektforskning generelt, dens kilder og inddelingen af det dansksprogede område i større dialektområder.

Underkapitel 12.2 (skrevet af Lars Brink) fokuserer på de dialektale fonetiske og fonologiske træk. Det indledes med et afsnit om lydlove og deres bidrag til dannelsen af grænser mellem forskellige dialektom-

råder. Hovedvægten i kapitlet er lagt på en gennemgang af elementære udtaletræk i større dialektregioner (med kompletterende lydfiler på nettet).

Næste underkapitel (12.3, skrevet af Viggo Sørensen) drejer sig om dialekternes ordforråd. På den semantiske side pointeres det, at dialektordene hører hjemme i og er præget af det sociale og kulturelle miljø, hvor de traditionelle dialekter blev brugt, dvs. landsbylivet snarere end købstadskulturen. Samtidig fremhæver kapitlet, at også dialekternes ordforråd selvfølgelig har udviklet sig, både gennem indlån fra andre sprog og varieteter og gennem semantisk forandring. Sammenhængen mellem ordforrådet og landbokulturen er tydeligst, når nye ord opstår som en konsekvens af kulturel eller teknisk innovation (fx sønderjysk *dørnske*, fra nedertysk *Dö(r)ns* 'opvarmelig opholdsstue med bilæggeovn'). Dertil kommer dannelsen af nye ord gennem afledning og sammensætning.

På dette punkt er der et lille overlap med det efterfølgende underkapitel (12.4, skrevet af K. M. Pedersen) om orddannelse, der fokuserer på aflednings- og sammensætningsmønstre, som afviger fra standardsproget eller i hvert fald forekommer hyppigere i dialekterne. De enkelte affikser bliver illustreret med mange eksempler, opslagsord fra dialektordbøgerne, ordbogssedler og dialektgeografiske kort. De meget udførlige kapitler om dialektal bøjning (12.5) og syntaks (12.6, begge skrevet af K. M. Pedersen) er opbygget efter det samme princip, idet de kontrasterer dialekternes grammatik med standardsprogets og fokuserer på de træk, hvor et eller flere dialektområder afviger markant fra rigsdanske normer. Selvom kapitlerne først og fremmest gør status over den grammatiske viden, forskningen har opnået om danske dialekter, omtaler de også mange strukturelle træk, der ikke mindst er interessante ud fra et fællesnordisk, et areallingvistisk og et typologisk perspektiv. For eksempel nævner bøjningskapitlet resterne af en verbal personbøjning og formen *im* (personligt pronomen 2. person pluralis) i de sønderjyske dialekter syd for den nuværende grænse, som stemmer overens med lokale former i kontaktsproget nedertysk, og dobbelt bestemthed i bornholmsk, som knytter østdanske og sydsvenske dialekter sammen. Ligeledes nævnes der i syntakskapitlet mange træk, der viser, at dialekternes udtrykssystemer tit er mere komplekse end stan-

dardsprogets, fx *have*-konstruktionerne med foranstillet og efterstillet participium, der udtrykker forskellige aspekter (fx i jyske dialekter: *han havde købt æ hus* med fokus på handlingen, men *han havde æ hus købt* med fokus på ejerforholdet), tempusbøjning af modalverbernes infinitiv (fx i Nørrejylland: *vandet skal kan løbe fra*, men *vandet skulle kunne løbe fra*) eller omskreven genitiv i jysk (fx *æ mand sin hat*, *æ kone hende hat*) – en typologisk påfaldende innovation i jysk, der sandsynligvis er lånt fra nedertysk (if. Höder 2016: 117–121).

Det afsluttende underkapitel om ortografi (12.7, skrevet af V. Sørensen) starter med at definere forskellen mellem dialektologisk lydskrift og dialektortografi, for så at fortsætte med en gennemgang af dialektlitteraturens ortografiske praksis i 1800- og 1900-tallet. Kapitlet er rigt illustreret med eksempler, der også eksemplificerer både de typiske problemer, som opstår ved gengivelsen af fonetiske og ikke mindst prosodiske særtræk (fx de tonale accenter i sønderjysk), og grundene til, at det kun er bornholmsk, der har udviklet en mere eller mindre fast ortografisk norm.

KAPITEL 13: SOCIOLEKTER

Det sidste kapitel i bindet, kapitel 13 (61 sider), behandler socialt relateret variation og består af seks forholdsvis korte underkapitler (alle skrevet af Inge Lise Pedersen). Det første redegør for sammenhængen mellem samfundsudvikling og udviklingen af socialt relateret sproglig variation, mens de øvrige fem gennemgår de forskellige strukturelle områder ud fra et sociolingvistisk perspektiv. Strukturen følger i det hele taget dialektkapitlet, bortset fra orddannelsen, der ikke behandles i et eget afsnit. Det er ikke tilfældigt, at dette kapitel efterfølger dialektkapitlet og således afslutter bindet: Sprogsituationen i nutidsdansk er i høj grad præget af overgangen fra det traditionelle dialektsamfund til et samfund, hvor sociale og situationelle faktorer er afgørende for sprogbrugernes valg af varianter. Denne forandring har jo også haft store faglige konsekvenser, da man inden for dansk dialektologi i de seneste år synes at have prioriteret sociolingvistisk frem for mere traditionel dialektologisk forskning – hvad der også afspejler sig i fx titlen på I. L. Pedersens 70-års festskrift (*Fra folkemål til multietnolekt*, Pedersen 2009).

Det første underkapitel (13.1) giver en god og grundig oversigt over forholdet mellem samfundshistorie og sproghistorie. Afsnittet tager afsæt i vikingetiden og følger så udviklingen hele vejen fra middelalderens stændersamfund gennem århundrederne til klassesamfundets oprindelse og forandring i 1800- og 1900-tallet, den stigende urbanisering, de store sociale omvæltninger efter 2. verdenskrig og udviklingen mod et stærkere internationaliseret og individualiseret samfund gennem de sidste årtier, hvor forholdsvis nye sprogformer som multietnolekter spiller en større rolle for sprogforandringen i storbyerne, ligesom i mange andre nordiske og europæiske lande. Det er derfor også vigtigt, når forfatteren gør klart op med forestillingen om, at Danmark nogensinde har været et etsproget samfund (muligvis bortset fra den historisk set korte periode fra 1864 til 1960'erne (RO§6,2)) – flersprogethed, sprogkontakt og kontaktbetinget sprogforandring er som sådan ikke nye fænomener, men de gør sig gældende på en anden måde inden for nutidens sociale rammer.

De efterfølgende underkapitler (13.2–6) beskriver på en vellykket måde socialt relateret sprogvariation detaljeret, men alligevel letforståeligt og illustrativt med mange velvalgte eksempler. Den historiske dimension bliver altid inddraget, og fremstillingen kommer flere gange ind på relationen mellem sociale, geografiske og – især for den seneste tid – stilistiske forskelle: Disse dimensioner kan ikke (længere?) betragtes hver for sig, men må indgå i et samlet perspektiv på nutidens sproglige variation. Når København figurerer mere prominent i kapitlerne end andre regioner, fx i udtalekapitlet, så skyldes det nok, at det er netop forholdene i københavnsk, der længe har stået i fokus for sprogforskerne (især fra Københavns Universitet). Der er dog også nyere forskning om socialt relateret variation både i andre byer og uden for byerne, og den bliver også diskuteret og placeret i helhedsbilledet.

Fremstillingen indledes med et underkapitel om udtalevariation (13.2), hvor det især er segmentale forskelle, der spiller en vigtig rolle som markør for social tilhørighed, fra arbejderklassens klassiske forlængelse af korte vokaler til multietnolektens palatalisering af *ʔ*. I kapitlet om variation i ordforrådet fremstilles sprogkontakt og flersprogethed som de vigtige faktorer, de er (13.3). Fra et historisk perspektiv er det helt klart latin, fransk, tysk og engelsk, der har haft en vigtig funktion

som sociale markører for visse grupper og i visse kulturelle, sociale og økonomiske sammenhæng. Dertil kommer de forskellige indvandrergruppers sprog (fra amagerhollænderne til indvandringen i slutningen af 1900-tallet), som dog kun har haft periodevis og lokal indflydelse. For at finde socialt relateret variation i forhold til bøjningen (13.4) skal man lidt mere ned i detaljerne, og i dag er det mest allomorfske varianter med baggrund i dialekternes bøjningssystemer, der kan regnes som sociale markører (fx endelsen *-en* i præteritum participium af stærke verber i vstdansk regionalsprog). Noget af det samme ses inden for syntaks (13.5). De træk, hvor talesproget afviger markant fra standardsprogets normer (fx hovedsætningsledstilling i ledsætninger eller brugen af indre *at*), er typisk mere afhængige af den geografiske eller situationelle dimension end af socioøkonomiske faktorer, selvom enkelte træk kan tilordnes distinkte sociale grupper. Det sidste underkapitel (13.6) behandler ortografien, og her kan man sige, at den stort set ikke har haft en funktion som (selvstændig) social markør – selvom fx ortografiske afvigelser fra standardsproget hænger sammen med talernes uddannelsesniveau og dialektale baggrund og også er brugt meget bevidst i bl.a. litterære forsøg på at gengive talesprog.

OPSUMMERING

Alt i alt er *Bøjning og bygning* et imponerende informativt og velskrevet bind, og samspillet mellem teksten, eksemplerne og de mange billeder, kort og illustrationer fungerer i mange henseender godt. Det samme gælder også for det supplerende materiale på nettet – så længe det findes og vedligeholdes. Overordnet set er der først og fremmest to ting, jeg ville have ønsket. For det første, at man ikke havde skjult den anden halvdel af bogen i bindets titel – det er jo her, drivkræfterne bag sprogforandringerne, mekanismerne bag sproghistorien bliver allermest synlige. For det andet at de første to kapitler havde været mere konsistente i deres interne struktur (fx i forhold til periodiseringen), deres terminologi (østnordisk, runedansk, olddansk) og ikke mindst det faglige kompetenceniveau, man forudsætter hos læserne.

Steffen Höder

Institut für Skandinavistik, Frisistik und Allgemeine Sprachwissenschaft

Christian-Albrecht Universität zu Kiel

s.hoeder@isfas.uni-kiel.de

LITTERATUR

- Bandle, O. m.fl. (red.). 2002–2005. *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*. Berlin: de Gruyter.
- Braunmüller, K. 2005. Language contacts in the Late Middle Ages and in Early Modern Times. O. Bandle m.fl. (red.), *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*, bind 2, 1222–1233. Berlin: de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110197068-017.
- Dahl, Ö. 2015. Linguistic mysteries around the North Sea. P. Shaw m.fl. (red.), *From clerks to corpora. Essays on the English language yesterday and today*, 17–34. Stockholm: Stockholm University Press. DOI 10.16993/bab.b.
- Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Höder, S. 2016. Niederdeutsch und Nordeuropa: Eine Annäherung an grammatische Arealität im Norden Europas. *Niederdeutsches Jahrbuch* 139. 103–129.
- Pedersen, I.L. 2009. *Fra folkemål til multietnolekt – og 23 andre artikler inden for nordisk dialektologi, sociolingvistik og sprogshistorie. Et udvalg fra Inge Lise Pedersens forfatterskab*, F. Gregersen & T. Kristiansen (red.). Oslo: Novus.
- Norde, M. 1997. Middle Low German–Middle Scandinavian language contact and morphological simplification. *Multilingua* 16. 389–409. DOI: 10.1515/mult.1997.16.4.389.
- Sandøy, H. & A. Nesse (red.). 2016–. *Norsk språkhistorie*. Oslo: Novus.
- Skautrup, P. 1944–1970. *Det danske sprogs historie*. København: Gyldendal.

English loanwords in Danish: Nice to have eller need to have?

MARGRETHE HEIDEMANN ANDERSEN

The English influence on the Danish language has been a feature of debate in Denmark in the last few decades. But whereas the media and many language users see the English influence as quite strong and potentially threatening, many linguists consider the influence as less powerful and non-threatening. This article is based on a survey of the amount of recent English loans in 7 Danish magazines and 10 episodes of the reality show *Ex on the Beach*. The result of the study is that the amount of English loans is very limited, but that various factors may affect the impression of the dominance of the English language. These factors include the minimal Danish orthographical adaption of English loans and the fact that the percentage of loans is higher in advertising and other genres designed to attract our attention than in newspapers, magazines, and (a part of) youth language.

KEYWORDS: loanwords; language contact; English influence

Danish under the influence of Spanish. In search of the Spanish *se* in Argentine Danish

ANNA SOFIE HARTLING

Today, Danish is spoken by a small minority of descendants of Danish emigrants to Argentina, and the language has been in contact with the surrounding majority language Spanish for more than 150 years. This contact has resulted in all sorts of transfer of linguistic material from Spanish to Danish. On the assumption that the structures being replicated and reanalyzed in the recipient language are, in particular, very frequent ones and inter-systemically equivalent ones, the article examines the influence of constructions involving the Spanish *se* particle in Argentine Danish. The article focuses on constructions influenced by *se* that contain *sig* (*mig, dig, os, jer*), especially where it is used reciprocally, but the study shows that all the functions of the Spanish *se* are represented by *sig* in Argentine Danish. In light of the analysis of *se*-influenced *sig* structures, which prove to be a field of great intra- and inter-speaker variation, the article discusses whether Argentine Danish can be considered a new independent variety of Danish.

KEYWORDS: Argentine Danish; contact linguistics; constructions with *se*; reciprocity; reflexivity

Code-switching in Heritage Danish varieties in North America and Argentina: Inventory, frequency and function

JAN HEEGÅRD PETERSEN, KAROLINE KÜHL, AND
GERT FOGET HANSEN

This paper analyses the lexical influence that Spanish and English have had on Danish as spoken by Danish immigrants and their descendants in Argentina, USA, and the small town New Denmark in the Canadian province New Brunswick. The data come from Corpus of American Danish (CoAmDa), and the research is based on an inventory of 880,668 tokens (words and transcriptions of spoken language phenomena such as hesitation, self-interruption, etc.). The analysis reveals large quantitative differences between the three data sets: The data from USA contain the most non-Danish words, the data from Argentina the least non-Danish words, with the Canadian data somewhere in-between. The data sets also differ significantly from each other with respect to which parts-of-speech are represented among the English and Spanish words. The speakers from Argentina mostly borrow nouns and discourse words from Spanish whereas the speakers from USA borrow English words from all parts-of-speech. Furthermore, the New Denmark speakers show a borrowing pattern in-between the two others. The data also show that the speakers from Argentina to a much higher degree use Spanish words together with meta comments like *som vi siger* ('as we say'), and that the lexical code-switches to Spanish also often occur in connection with hesitation markers to a higher degree than in the other two data sets. The paper concludes that while the differences in how Danish has been influenced are due to the different macro-sociolinguistic conditions in the three counties, the choice of method (i.e. interview bias) and the typological differences

between Danish and Spanish and between Danish and English must be taken into consideration.

KEYWORDS: code-switching; bilingualism; CoAmDa; language contact; spoken language corpus; corpus linguistics

‘What does wallah mean?’

Sociolinguistic change, language-in-use, and Arabic in Danish

MARTHA SIF KARREBÆK

Children in contemporary Denmark encounter linguistic resources that are linked to different ways of speaking; Danish, Arabic, or the way you talk to your friends. In this way, linguistic diversity is an everyday fact. What this means for the development of Danish for the language user is an important question. In a social approach to language, meaning involves more than semantics. Activities, domains, and the negotiations that take place via and in relation to language are essential for the analysis of what ‘language’ means. In this article, I contribute to the discussion of the relationship between sociolinguistic language change and children’s situated language encounters. I examine language-in-use among children in a fairly ordinary Copenhagen school class with students from different social, ethnic, and linguistic backgrounds from 0 to 4th grade. The central participant is a boy with a Danish background. My focus is on the ideological and metapragmatic understanding of linguistic resources associated with non-Danish(-ness). My analysis uses a conceptual apparatus of linguistic anthropology such as *enregisterment*, *indexicality*, the *total linguistic fact*, and *axes of differentiation*. Data include recordings of everyday life and more elicited language-in-use.

KEYWORDS: linguistic diversity; sociolinguistic change; enregisterment; linguistic anthropology; axes of differentiation

NyS 60 – Informationsstruktur

Indkaldelse af artikler

Der indkaldes hermed forslag til artikler til bind 60 af Nydanske Sprogstudier under temaet *Informationsstruktur*. Informationsstruktur har at gøre med hvordan indholdselementer i en ytring præsenteres så det tillader identifikation af hvad der er den vigtigste information. Bortset fra visse specifikke konstruktioner, såsom kløvninger, er informationsstruktur generelt ikke grammatisk kodet i dansk, men rækkefølgeforhold inddrages ofte i beskrivelsen. Der opereres i den sprogvidenskabelige litteratur med en del forskellige begrebspar der for nogles vedkommende er i indbyrdes konkurrence, i andres er delvist overlappende. Det drejer sig fx om emne-kommentar, tema-rem, topik-fokus, kendt-ny og baggrund-forgrund.

Som udgangspunkt forventer redaktionen at de fleste artikelforslag vil handle om informationsstrukturen i sætninger, men vi byder også bidrag velkomne der forholder sig kritisk til en sådan afgrænsning af forskningsobjektet.

Artikler til dette temanummer kan beskrive informationsstruktur i dansk talesprog eller skriftsprog (eller sammenligne de to), og angribe problemstillingen fra fx et grammatikteoretisk, et tekstanalytisk eller et eksperimentelt perspektiv. Mulige emner kan være (men begrænser sig ikke til):

- Kodning af informationsstruktur
- Fundamentfeltets funktion i danske helsætninger
- Fokuskonstruktioner og/eller fokusmarkører
- Prosodiens rolle for informationsstruktur
- Præsuppositioner
- Indkodning vs. afkodning af informationsstruktur
- Informationsstrukturen i spørgsmål

- Informationsstruktur i samtaler/interaktion, fx afdækket sekventielt

Artiklerne skal omhandle dansk, men de kan være kontrastive og inddrage andre sprog til sammenligning.

Forslag, dvs. abstracts, til artikler på mellem 300 og 500 ord indsendes til nys.red@dsn.dk senest den 1. september 2020. Forslagene kan være forfattet på dansk, norsk og svensk. Filerne bedes navngivet som følger: NyS60 Informationsstruktur [forfatternavn], og en mailadresse bedes tilføjet nederst i forslaget.

Forslagene bliver bedømt i redaktionen, og alle forfattere bliver kontaktet. De forslag der udvælges til eventuel publicering i temanummeret, gennemgår den sædvanlige redaktionsprocedure for artikler til NyS, herunder bedømmelse af en anonym fagfælle. Artiklerne kan have et omfang på op til 45.000 anslag (ca. 20 sider). Deadline for artikler er 1. december 2020.

NyS udkommer to gange om året.
Du kan tegne abonnement eller bestille
enkeltnumre ved at henvende dig til:

Dansk Sprognævn
nys.abo@dsn.dk

Gamle numre er tilgængelige på www.nys.dk

Bidrag til NyS

Har du lyst til at indsende en artikel,
en anmeldelse, et debatindlæg eller andet,
så kontakt redaktionen:

nys.red@dsn.dk
NyS-redaktionen
Københavns Universitet
Emil Holms Kanal 2
2300 København S

Oplysninger om formater mv. kan findes på
www.nys.dk/information/authors

